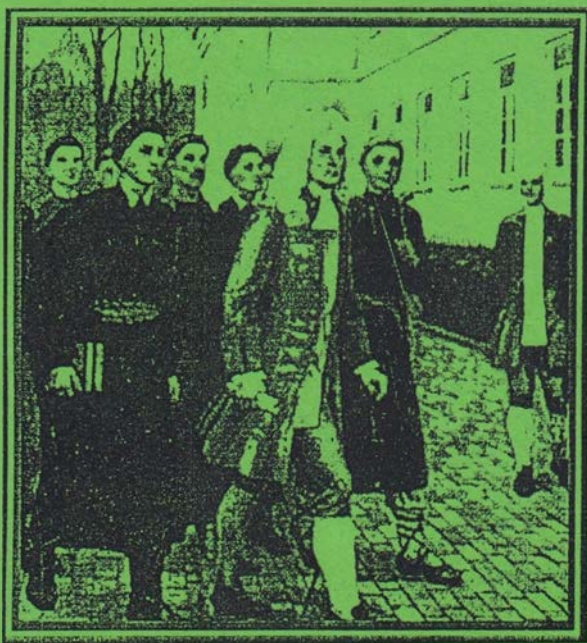

МЕДИЦИНА В УКРАЇНІ ВИДАТНІ ЛІКАРІ

XVIII- перша половина XIX ст.
Біобібліографічний словник

Додатковий випуск I

Київ - 2002

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА**

МЕДИЧНА БІОГРАФІСТИКА

МЕДИЦИНА В УКРАЇНІ

XVIII – перша половина XIX ст.

Біобібліографічний словник

Додатковий випуск

Київ - 2002

Науковий консультант і фаховий редактор:

доктор медичних наук

Ю.К.Дупленко

Консультант:

Р.І.Павленко, заслужений

працівник культури,

Автор-упорядник:

М.М.Гайдучок, заслужений

працівник культури

Комп'ютерний набір:

О.М.Литвинчук

ВСТУП

Просвітлені духом цивілізовані країни не дозволяють замулитися життєдайним джерелам пам'яті своїх народів.

Сама історична необхідність збереження спадщини віків, донесення до нашого сучасника високих зразків дум, пошуків і відкриттів великих прашурів наших повинна перетворитися нині в інструмент виховання культурної пам'яті нашого народу. В цьому можна вбачати роль культури як могутнього наповнювача і збагачувача життя. Роль надзвичайно важлива і надзвичайно складна і розглядати її слід неодмінно в єдиному контексті з національною ідеєю.

Державна наукова медична бібліотека МОЗ України по-новому бачить тепер своє завдання у формуванні історичної культурної пам'яті.

У листопаді 1997 р. випущено біобібліографічний словник "Видатні медики в Україні" (Кінець XVII – перша половина XIX ст. Випуск I). Допитливий читач, як знаємо з відгуків у пресі, схвально сприйняв наше перше такого типу видання і висловив побажання продовжити роботу у цьому напрямку, оскільки такі видання несуть своєрідний відбиток процесу народження і зміцнення нових ідей, виникнення відкриттів у сфері медицини. Однак до I-го випуску Словника тоді не було включено цілого ряду персоналій, знайдені відомості про яких були надто скупими або вкрай суперечливими.

Пошук необхідної інформації продовжувався. Знайдено було нові імена людей, які своєю самовідданою працею будували надійні підвалини для майбутнього злету медичної думки, гуманізували суспільство, створювали незаперечні народні цінності. Таким чином, до додаткового випуску "Медицина в Україні", який тепер охоплює XVIII – першу половину XIX ст., включено 127 персоналій, серед яких є першовідкривачі в медичній науці, філософи-просвітителі, яскраві, нестандартно мислячі і діючі особистості українського народу.

Жили й творили вони в тяжкий і грізний час. Це був час загострення як у Росії, так і в Україні соціальних суперечностей, зумовленого подальшим зміцненням самодержавства, посиленням кріпосницького гніту. Збройні виступи селян і козаків на Лівобережній Україні, повстання 1768 р., яке ввійшло в історію під назвою Коліївщини, виступ уславленого лицаря Кармалюка, в загоні якого діяв лікар-кріпак Данилевський Прокіп з Поділля, - все це – свідчення нескоримості духу українського народу.

Була й розправа над декабристами, серед яких засланий "в Сибір неісходиму" і лікар Христіан Вольф - особливо небезпечний, як говориться у вирокі.

Політика самодержців не була спрямована на розвиток народів і народностей імперії на збереження генофонду. Окрім госпітальних шкіл, які готували лікарів для військових потреб, у Лівобережній Україні не було жодного вищого навчального медичного закладу. Історичну необхідність створення у Харківському університеті медичного факультету ініціювала освічена частина дворянства і зокрема Василь Каразин, який в одному з своїх виступів сказав: "Ми помножимо кількість лікарів, одне наближення яких до одра болящого подасть надію на полегшення... Блажен уже стократ, якщо випадок дасть мені змогу зробити добро любій моїй Україні, користь якої я не відокремлюю від користі всієї велетенської Росії". Нарешті 1806 р. у Харківському університеті було відкрито медичний факультет. Коли ж виникла загроза закриття цього факультету, Міністерство освіти вимушено було констатувати, як значиться в його документі, – "давню вже помітну серед українського юнацтва схильність до медичних наук; про це свідчить і той факт, що найбільша частина лікарів вийшла з Малоросії". І факультет було збережено.

Обдарована молодь України тягнулася до медицини. Вона йшла навчатися до Санкт-Петербурзької або Московської медико-хірургічної академії. Кращих направляли до провідних європейських університетів для удосконалення знань з медицини, вивчення системи охорони здоров'я, організації лікувальних закладів тощо. Про це свідчать захищені ними тут докторські дисертації й створені ними наукові праці, які гідно оцінені світом. У додатку до Словника, що має назву "Пріоритетні напрямки діяльності українських медиків (XVIII – I пол. XIX ст.)" подаються імена як великих теоретиків, так і медиків-практиків, які, черпаючи з європейської криниці запас досвіду і знань, ніколи не залишалися сліпою тінню високих авторитетів.

Українські медики були й активними популяризаторами науки. Вони вміли оцінити значення нових відкриттів.

Промови, лекції, виступи в товариствах – все це, здавалось їм, недостатньо задля поставленої мети. Вони розуміли, що настав час формування світоглядних позицій у суспільстві. Найбільш здібні до такої роботи вчені-медики організовували видавництва, засновували газети, журнали.

Першопрохідці бачили далі за інших і вирішували завдання, поставлені на чергу попереднім ходом розумового розвитку суспільства, ефективніше і краще за інших.

Загальна атмосфера духовного й суспільного розвитку європейських країн XVIII – першої пол. XIX ст. штовхала нестандартно мислячих українських медиків до пізнання глибоких проблем і процесів людської душі. Лікарі-філософи - Велланський Д.М., Зибелін С.Г., Козельський Я.П., Загорський П.А. Білецький-Носенко П.П., Іноземцев Ф.І., Уден Ф.К.

та ін. - прагнули осмислити різні сторони дійсності і сприяли науковому пошуку, злету наукової думки, яка часто виходила за рамки медичної галузі знань. Ідеї щодо охорони здоров'я, поширення захворювань, інфекцій, соціальних умов, оточуючого людину середовища – ось коло спостережень і роздумів лікарів-філософів. Вони культивували критичне ставлення до старих уявлень і звичай.

Не романтичні мрійники (хоч романтизм був властивий декому з них), а тверезі дослідники вивчали особливості людської психіки, характерні людей, силу їхніх традицій.

Читач, познайомившись із їхніми творами, навіть із далекої вікової дистанції, зможе помітити у наших великих пращурів нестандартні підходи в організації освіти, охорони здоров'я, створення моральної атмосфери в суспільстві, залучення народу до правітчих цінностей культури, до інтелектуально-духовного творення рис особистості. Не обходили вони, сказати б сучасною мовою, й екологічних проблем, таких як: чистота води, землі, повітря, зважали й на виховання культури побуту.

Не про кожного, представленого у Словнику, вдалося сказати те, на що заслуговували його талант і праця. За сучасних економічних умов важко розраховувати на доступі до найбільших інформаційних банків Санкт-Петербурга, Москви, Вільнюса та європейських університетів, де навчалися і захищали наукові ступені українські медики.

Великий персидський поет Сааді говорив, що щасливий той, хто залишив нащадкам "чекан душі своєї". Чекан епохи і "чекан душі своєї" залишили в історії медицини як великі і славні мужі науки, так і ті, хто своєю самовідданою працею виконував чесно свій професійний обов'язок перед націонольною історією, минулим і майбутнім, закладаючи цим самим життєвість національної традиції.

Освіченість і культура, як знаємо, - надійне мірило гуманності самого суспільства. Тож, щоб не замулилось це життєдаєне джерело, щоб світ ставав красивим і гуманним, Державна наукова медична бібліотека МОЗ України прагне внести свою скромну частку, відкриваючи в анналах історії імена тих, хто сповідував культ Людини, хто сприяв фізичному й духовному її здоров'ю, хто збагачував культурну пам'ять народу, наповнюючи її новою якістю і змістом. Пам'ять про них слугуватиме розширенню особистісної палітри роздумів і почуттів, сприятиме формуванню індивідуума, який відчуватиме відповідальність за збереження найдорожчої цінності на Планеті – людини та її оточення. Сподіваємось, що молода гілка на дереві нашої медицини не обійде байдужістю ці славні імена минулого.

Знаходимо за потрібне познайомити нашого читача з структурним принципом побудови Біобібліографічного словника. Основу біографічних даних персоналій на сторінках Словника, лише за деякими винятками,

складає хронологічна канва життя і творчості. Її призначення — дати читачеві уявлення про найважливіші факти. В окремих біографіях, наскільки дозволяв інформаційно-документальний матеріал, показано певні етапи професійного і культурного становлення лікаря як особистості.

Відбір матеріалу до Словника визначався прагненням укладача і консультантів чітко висвітлити факти і події, що безпосередньо стосуються життя і творчості лікарів, імена яких представлено у даному випуску. До цього видання (серія "Медична біографістика") включено імена лікарів-українців, представників інших національностей, що жили й працювали в Україні, Російській імперії, імена лікарів-іноземців, які залишили по собі помітний слід в історії української медицини. Вилучено відомості загального характеру, які можна знайти у відомих довідниках і спеціальних виданнях.

Прізвища подаються в алфавітному порядку українською мовою; в окремих прізвищах іноземного походження в дужках наводиться відповідне оригінальне (іноземне) написання, наприклад: Аккорд Ілля (Askord Elias), Гофман Вільгельм (Hoffmann Wilhelm), Керестурі Ференц (Kereszturi Ferentz) і т.п.

Дати в життєпису подаються, як правило, за старим стилем (новий, як відомо, введено 1(14) лютого 1918 р.). У біографічній частині, якщо рік народження або смерті не встановлено, залишається пропуск, наприклад: (" — 1811"); ("1797 — ").

З метою економії місця введено систему скорочень спеціально складену до цього Словника. До чисел, що означають рік, слова "рік" чи "роки" часто опускаються, наприклад: "З 1788"; "У 1806"; "1791 — інспектор" тощо.

У кожному життєпису назви наукових і науково-популярних творів подано українською мовою.

Опис творів подано за джерелами, з яких одержано відомості про ці твори; деякі з них не мають позначення місця й року. Подекуди в біографічній частині персоналій подано скорочену назву твору, а в бібліографічній — повну.

Кожен життєпис Словника закінчується переліком в алфавітному порядку найважливіших творів автора під заголовком "Твори". Під кожним з них цифрою (в дужках) позначаються використані джерела, перелік яких за скороченим варіантом бібліографічного опису подано в розділі "Використана література".

У Словнику, як у виданні довідкового характеру, подаються 6 додатків:

1. Здобуття українськими вченими-медиками наукового ступеня у вищих навчальних закладах Європи та Росії.
2. Пріоритетні напрямки діяльності українських медиків (XVIII — I пол. XIX ст.).

3. Газети, журнали та записки, в яких друкувалися статті з медицини (XVIII — I пол. XIX ст.).

4. Ордени Росії, якими було відзначено українських медиків.

5. Іменний показчик.

6. Найбільш уживані скорочення.

Дирекція Державної наукової медичної бібліотеки МОЗ України широко дякує професору, завідувачу кафедри латинської мови Національного медичного університету ім.О.О.Богомольця Шаніну Юрію Бадиновичу, без копітки і безкорисливої праці якого важко уявити собі народження цього Словника.

Адресуємо цю працю тим, хто прагне відкрити для себе славу сторінку вітчизняної медицини, хто хоче зрозуміти справжні масштаби здобутків і втрат на крутих поворотах історії.

Марія Гайдучок

Аке Бальтазар (1740—1815)

Народився у м. Ле Конке (Бретань). Закінчив філос. ф-т ун-ту в Понт-а-Мусоні, де здобув ступінь доктора наук.

Медицину освіти отримав у Монпельє і Парижі (за деякими джерелами, у Сорбоннському ун-ті).

Під час Семирічної війни (1756-63) був військ. лікарем-хірургом у французькій, пруській, англійській та австрійській арміях.

Науково-педагогічну діяльність розпочав у Люблянському ліцеї (Словенія), де завідував кафедрою анатомії, хірургії та акушерства.

У 1787-1805 рр. — професор Львів. ун-ту з курсу історії та філософії медицини. Одночасно (1789-96) вивчав флору, фауну й природні багатства Карпат. Проводив разом із студентами філос. і мед. ф-тів наук. експедиції по карпатському регіону. Результатом постала 4-томна праця, присвячена фізичному опису Карпат (1796), в якій вказано і місця лікувальних джерел.

1805 р. Аке переїздить до Кракова, разом з переведенням туди Львів. ун-том. У Ягеллонському ун-ті був деканом мед. ф-ту, 1809-15 рр. — професор природничих наук Віденського ун-ту.

Енциклопедично ґрунтований фахівець, автор понад 40 фундаментальних праць з питань медицини, ветеринарії, біології, хімії, геології, географії, етнографії, антропології, які увійшли до скарбниці світової науки.

Був послідовником французького філософа-просвітителя, педагога і композитора Ж.Ж.Руссо.

Справжній поліглот, Аке володів стародавніми, романо-германськими, деякими слов'янськими мовами. Відвідуючи країни Середземного моря і Північної Африки, Іспанію, Італію, Хорватію, Сербію, Румунію, Молдавію, Польщу і Галичину, пізнавав ті основні культурні, моральні, естетичні цінності, без знання яких важко собі уявити особливості народу, нації.

(78)

Аккорд Ілля Самійлович (Ackord Elias) (— 1811)

Народився у Могильові. 6 років навчався в Берліні. 1783 р. в Галльському ун-ті (за Чистовичем — Берлінському) захистив дисертацію на

ступінь доктора медицини на тему: "*Про жування людини, проілюстроване одним випадком*". Повернувшись з-за кордону, 1778 р. у Мед. колегії склав екзамен на право мед. практики в Росії і отримав підтвердження. Спочатку служив у Київ. польовому госпіталі, пізніше — у Васильківському карантині, аж до його закриття (1796).

У 1797 призначений лікарем Липовецького повіту Київ. губ., невдовзі був відкликаний і направлений доктором у Чорноморський флот, але призначення знову відмінили. І лише тоді, коли в лікарнях Приказу громадського опікування у Києві з'явилася вакансія, за представленням цивільного губернатора Милашевича Мед. колегія 17 грудня 1797 р. затвердила Аккорда на посаду доктора.

Певний час працював акушером Київ. лік. управи.

Помер у Києві.

Твори: De rumanatione humana singulari quodam casu illustrata: (О жвачке человека, иллюстрированной одним случаем): Дис. ... д-ра медицины. — Галле, 1783.

(79)

Андрієвський Михайло Андрійович (1812 — 1858)

З купецької родини. Казеннокоштно вступив 1832 р. до СПб. МХА і 1836 р. закінчив навчання лікарем. Направлений був учителем Київ. фельдшерської школи.

1840 р. — ст. лікар у 5-му саперному батальйоні. В 1844 Моск. ун-том визнаний штаб-лікарем. Того ж року переведений у 6-й сапер. батальйон, там він і помер.

Твори: О членосоставном грибе: Рассуждение штаб-лекаря в Московском университете. [М.], 1844.

(25)

Анисимо-Яновський Петро Йосипович
(1770 — 17.XII 1809)

Народився в с.Груні Зіньківського пов. Черніг. намісництва у сім'ї священика. 1792 р., закінчивши Черніг. семінарію, вступив до СПб. хірург. училища при ген. госпіталі і 1794 закінчив його лікарем; 1797 р. направлений на Балтійський корабельний флот. У 1800 служив лікарем у Роченсальмському порту, 1803 — на Каспійському флоті. Захистив дисертацію на ступінь доктора медицини (тема дисертації не встановлена). 1808 р. удостоєний чину штаб-лікаря. За участь у боротьбі з епідемією чуми в Астрахані отримав чин колезького асесора. Займався перекладами.

Помер від чуми.

Твори: Анастазис, или Обязанность предупреждать погребение живых / Пер. с фр. П.И.Анисимо-Яновского. — СПб., 1803.

(25)

Антонський-Прокопович Антон Антонович
(1763 — 6.VII 1848)

Народився на Чернігівщині у сім'ї священика. 1773 вступив до КМА, здобув глибокі знання з філософії, риторики, латини, грецької і французької мов. Інтерес до природничих наук привів його 1782 р. до Моск. ун-ту. Навчався одночасно на мед. і філос. ф-тах. На мед. факультеті двічі отримав срібну медаль (1784 і 1786), такої ж нагороди був удостоєний у 1785 на філос. ф-ті.

Антонський мав неабиякий талант в об'єднанні здібних до науки людей. Через 2 роки після вступу до ун-ту його було обрано головою Зібрання (Товариства) вихованців ун-ту. Щоб зберегти для науки обдаровану молодь, піднести престиж знань, видавав журнал, в якому друкувалися праці яскравих творчих особистостей ун-ту.

З 1784 почалася його викладацька діяльність у Моск. учительському ін-ті, одночасно працював і як репетитор гімназистів ун-ту; викладав натуральну історію (зоологію, ботаніку і мінералогію) у Шляхетському пансіоні; 1791 — інспектор цього елітарного закладу, з 1818 до 1824 р. — директор.

Антонський перетворив пансіон в один з найавторитетніших наук. закладів держави. Його вихованці пізніше стануть окрасою вітчизняної і

європейської культури. З-посеред особливо талановитих його вихованців — Михайло Магніцький, Василь Жуковський, Платон Жемчужников, Микола Кавелін, Григорій Полетика, Олександр Волконський, Володимир Одоєвський та ін.

З 1788 — ад'юнкт у Моск. ун-ті; вперше в царській Росії читав рос. мовою курс на кафедрі енциклопедії та натуральної історії, 1791 р. очолив її. Глибока ерудиція, широта знань дозволили йому в 1804-18 рр. очолювати кафедру сільського господарства і мінералогії.

З 1807 6 разів обирався деканом фізико-математичного ф-ту; 1817 — проректором і 4 рази — ректором Моск. ун-ту (1818-26).

Працюючи одночасно у пансіоні й ун-ті, вчений підготував і видав 10 томів своїх праць під загальною назвою *"Магазин історії, фізики та хімії"* (1788 — 92 рр.).

Щедрою була і літературна його діяльність. Видання *"Читання для серця і розуму"*, *"Про виховання"* й досі вважаються класичними педагогічними творами.

За плідну науково-педагогічну працю 1807 р. нагороджений орденом св. Анни 2-го ступеня; 1811 — орденом кн. Ярослава; за відбудову пансіону після великої пожежі 1812 р. — бронзовою дворянською медаллю 1812 року.

Член багатьох наук. товариств. З 1811 — голова Т-ства любителів рос. писемності, яке за час його головування видало 26 томів наук. праць.

З 1820 обраний членом Моск. т-ства сільського господарства, ініціатором створення якого він був; 1821 р. розробив статутні його положення. У 1840 за 20-річну роботу в т-стві нагороджений золотою медаллю; з нагоди 25-річчя Сільськогосподарського т-ства удостоєний ордена Станіслава 1-го ступеня.

Антонський як педагог мав рідкісний дар проникливості, дар уміння розпізнавати талант. Тож і від співробітників вимагав копіткої і цілеспрямованої роботи з виявлення здібностей в учнів і студентів, розвитку їх талантів, стимулювання їх до здобуття глибокої освіченості й опанування культури.

Дійсний радник (1817), заслужений професор (1818).

Помер у Москві. Похований у Донській обителі.

Твори: Магазин натуральной истории, физики и химии: В 10 т. — М., 1788 — 1792; О воспитании. — М., 1818; О начале и успехах наук, в особенности естественной истории. — М., 1788; Рассуждение Цицерона о добродетели / Пер. А.А.Антонского-Прокоповича. — М., 1820.

Ба(о)генський Сигізмунд Казимирович (1810 – 15.VIII 1858)

Дворянського походження. В 1840 закінчив Віленську медико-хірург. академію. З 1841 — помічник прозектора, згодом — прозектор анатомії в Київ. ун-ті. Читав курс енциклопедії та методології медицини. Одночасно виконував обов'язки лікаря при Київ. губернській гімназії та повітових училищах. У 1846 отримав звання медика-хірурга. В 1846-47 учбовому році в Київ. ун-ті читав лекції з остеології та синдесмології. В 1847 — городовий лікар у рекрутському присутствії міста, одночасно очолював холерну лікарню в Либідській дільниці Києва. З 1848 — повіт. лікар, гол. лікар холерної лікарні в Плоскій частині Києва. Брав участь у ліквідації спалаху холери в Чигиринському повіті Київ. губернії. Впродовж 1849 р. читав курс природничих наук в Інституті шляхетних дівчат. З 1854 — городовий лікар м.Бердичева, згодом був переведений на ту ж посаду до Києва.

Член Т-ства київ. лікарів (1843), секретар мед. ф-ту Київ. ун-ту. Друкованих праць не мав.

Помер у Києві.

(25)

Багрянський Михайло Іванович (1760 – 7.VI 1812)

Син священика (за Плюшем — укр. походження). Рік народження і смерті за одними джерелами — 1760-1810; за іншими — 29.X 1762 — 6.VI 1813).

Навчався у Моск. університетській гімназії в 1777 — 82 рр. На мед. ф-т Моск. ун-ту вступив 1782 р. Тут він зійшовся з рос. просвітителем, письменником і журналістом, книговидавцем М.І.Новиковим. Завдяки йому у Київ. дух. академії 1787 р. було відкрито цивільну друкарню.

Багрянського приваблювали високі завдання гуртка Новикова: розповсюдження знань з історії, культури, традицій, звичаїв, національної самосвідомості народу; боротьба проти кріпацтва, протидія надмірному захопленню примітивними іноземними зразками, хабарництву і неправосуддю. У відповідності до головних завдань гуртка здійснив переклад з французької книги Мілота "Давня і нова історія" (вдруге вона вийшла в світ 1804 р. під назвою "Основи загальної

історії"). Ця його діяльність належним чином була оцінена гуртком, який 1786 р. своїм коштом направив Багрянського на навчання до Лейденського ун-ту. Тут у 1788 він здобув ступінь доктора медицини за дисертацію "*Медичні тези*". Після повернення з-за кордону до Росії Мед. колегією (1791) був визнаний практикуючим лікарем. Однак цю місію свого життя сповна виконати не зміг через політичні обставини. За наказом Катерини II 1 серпня 1792 р. тяжко хворого М.І.Новикова на 15 років заточили у Шліссельбурзьку фортецю. Доктор не міг зрадити свого наставника, добровільно обрав хрест в'язня і 4 роки поділяв долю шліссельбурзького мученика. Свободу побачив 1796 р. після смерті цариці. (Павло I звільнив їх з ув'язнення у перший же день свого царювання).

Після звільнення з тюрми у житті Багрянського настав новий етап. З березня 1797 до 1800 р. працював городовим лікарем у м. Ярославлі, згодом там же — губернським. 1800-1802 рр. — інспектор Ярослав. лік. управи; 1802 — інспектор студентів Моск. МХА. Після переведення 1804 р. Моск. академії до Петербурга здійснював нагляд за студентами, що прибули разом з ним із Москви. Але після відкриття Моск. відділення МХА (1808) знов повернувся до Москви, працював тут інспектором з нагляду.

У 1809 обраний вченим секретарем Моск. МХА; на цій посаді був до самої смерті.

Багрянський вивчав питання мед. освіти, зокрема методику викладання; розробляв навчальні програми ММХА, склав "*Медико-фізичні зауваження про Ярославську губернію*" (1800) та "*Медико-фізичні зауваження про м. Ярославль*" (1799). (Обидві ці праці залишилися в рукопису).

Твори: Theses medicae: (Мед. тези) Дис. ... д-ра медицини. - Лейден, 1788; Милот. Древняя и новая история / Пер. с фр. М.И.Багрянского. - М., 1785; Милот. Основания всеобщей истории / Пер. с фр. М.И.Багрянского. - М., 1804; Таинство креста огорчающего и утешающего / Пер. с фр. М.И.Багрянского. - М., 1784.

(25, 79, 82)

Белькевич Франц (роки життя невідомі)

З Поділля, дворянського роду. У 1811 вільнопрактикуючого Белькевича Віленський ун-т за екзаменом визнав лікарем.

У 1812 захистив дисертацію "*Про лікувальне вживання каломелі*" на ступінь доктора медицини і був направлений у Волинський тимчасовий госпіталь, а 1815 звільнений.

Твори: *De usu medico calomelanos*: (О лечебном употреблении каломели): Дис. д-ра медицины. — Vilno [Вильнюс], 1811.

(25, 35)

Беркович Петро Іванович (роки життя невідомі)

Мед. освіту здобув у Моск. госпіт. школі в 1765-68 рр. Тут його роки навчання співпали з часом викладацької діяльності видатних вчених з України — П.І. Погорецького, одного з фундаторів мед. термінології, перекладача книг і статей з "Енциклопедії" 18 ст. Дідро і д'Аламбера, та К.Й.Ягельського — винахідника порошку для дезінфекції речей від хворих на чуму.

Мед. школу закінчив 1768 р. у званні підлікаря і був направлений у Сумський гусар. полк. У 1771 склав лік. екзамен, отримав звання лікаря і направлений полк.лікарем у Брянський піхот. полк, в складі якого брав участь у російсько-турецькій війні 1768-74 рр.

У 1775 через хворобу був звільнений. 1777 р. поступив на службу в лікарню Моск. виховного будинку. З того часу і до кінця свого життя займався акушерством.

1781 р. за представлені до Мед. колегії праці удостоєний найвищою військ. чину — штаб-лікаря. 1793 р. за дисертацію "*Про відмінності між зрілим і незрілим плодом*" здобув ступінь доктора медицини. Це була перша дисертація з акушерства, яку було захищено в Росії. (за Змеєвим — ступеня доктора медицини Беркович був удостоєний за екзаменом, "но без диссертации, 18 июля 1793 г."; Т.В. Червакова першим дисертантом називає І.Ф. Венсовича, що захищався 1803 р.). Б.П. Палкін відзначає, що назв праць Берковича не збереглося (ЦГИАЛ, ф. 1296, оп.3, кн.210, д.36).

Колезький асесор.

Приналежність його до українки — за В.Плющем.

Твори: О различии между зрелым и незрелым плодом: [Рукопись]. — [Б.м.], 1793. — (На латин. яз.).

(25, 47, 50, 78, 103)

Бієйко Фелікс Іванович (1817 — 1855)

Дворянського походження. У 1833 вступив до Віленської МХА, закінчив її лікарем 1838 р. і був направлений лікарем і ординатором у Динабурзький військ. госпіталь. У 1839 переведений в Якутський піхот. полк, а 1841 — Чорноморську 8-му лінійну батарею. З 1845 Бієйко працює штаб-лікарем у Харків. ун-ті, 1847 — Азовському піхот. полку. Старшим медиком при начальнику 3-го відділення Чорноморської берегової лінії служив у 1850, старшим лікарем Гурійського загону — 1854 р., тут і помер від тифу.

Твори: Цинготное воспаление радужной оболочки глаз // Военно-мед. журн. — 1847. — Ч.50. - № 1.

(25)

Білецький-Носенко Павло Павлович (16.VIII 1774 — 11.VI 1856)

Народився у Прилуках (тепер Черніг. обл.) у дворянській сім'ї. В 1793 закінчив Шляхетський сухопут. кадет. корпус у Петербурзі, після чого перебував на військ. службі.

У 1798 в чині капітана вийшов у відставку, оселився у своєму маєтку в с. Лапинцях, поблизу Прилук, відкрив там Прилуцьке двокласне народне училище, 1813 р. перетворене у трикласне, і приватний пансіон, який проіснував до 1831 р.

Укр. письменник, педагог, мовознавець, фольклорист, естетик і лікар. Його ім'я збереглося в енциклопедичних виданнях.

Білецький-Носенко жив і діяв так, щоб його праця відповідала найважливішим потребам віку, сприяла прогресу. Для нащадків залишив понад 60 творів з різних галузей науки, культури та власних художніх творів.

З медицини написав працю *“Про заразну хворобу холеру”* (1831). З праць літературознавчого характеру представляє інтерес праця *“Ломоносов і Державін — лірики російські”* (1818).

Особливе місце в його творчому доробку посідають твори — *“Граматика малоросійської мови”*, *“Істотні властивості поезії і риторики”* (1821), *“Про мову малоросійську”* (1838). Укладений ним *“Словник малоросійської або південно-східної російської мови”* (закінч. у 40-х роках) і сьогодні не втратив своєї наук. цінності.

Він написав підручники з логіки, естетики, працю з основ римського права (1826) тощо.

Художні твори писав рос. та укр. мовами. Серед художньої спадщини — байки, поеми, балади, віршовані казки, романи, переробки і переоповідання творів західноєвропейських письменників. Українською видав казки (1812), байки (1826), балади (1822-29). Як байкар виступив у новій укр. літературі одним з перших (10-і рр. 19 ст.). Більшість його байок пройняті гуманістичними тенденціями (*“Вовк та Ягня”*, *“Рись та Кріт”*, *“Білка да Кроти”* та ін). Слідом за І.Котляревським автор надає міфологічним образам укр. колориту, відтворює народний побут, звичаї.

Білецький-Носенко одним з перших в Україні переклав байки І.Крилова.

Російською переклав твори Ж.Ж.Руссо, Ф.Шіллера, Р.Б.Шерідана, А.Лафонтена, німецьких романтиків.

Йому належать 15 оригінальних і перекладних балад рос. та укр. мовами. 1828 р. написав баладу *“Івга”*, що є переробкою балади П.А.Бюргера *“Ленора”* (1773). В укр. літературі це була перша переробка популярного романтичного сюжету.

На історичну тематику написав роман *“Богдан Хмельницький”* (1829) і твір *“Іван Золотаренко”* (1839).

Білецький-Носенко з 1813 до 1826 р. активно співробітничав з Товариством наук при Харків. ун-ті, а 1826-39 рр. — з Петербурзьким вільним економічним.

Помер у Прилуках.

Твори: Гостинець землякам. Казки сліпого бандуриста чи співи об різних ріках. — К., 1872; *О заразительной болезни холере*. — [К.] 1831; *Пасечник*, или Опытное пчеловодство в южной полосе России. — К., 1871; *Поезії* — К., 1973; *Приказки*. — К., 1871; *Словник української мови*. — К., 1966.

(64, 72, 73)

Білев Федір Єгорович (1802 -)

Козацького роду. В 1825 закінчив Харків. ун-т зі званням лікаря; у 1826 удосконалювався у СПб. МХА. В 1827 направлений у 2-й військ. сухопут. госпіталь, 1829 — у Донське військо, звідти — у Середньо-Єгарлицький карантин, потім — Хоперський округ.

Чин штаб-лікаря отримав 1831 р. З 1834 працював у Хоперському військ. госпіталі, 1836 — там же, ст. лікарем. З того ж (1836) і до його звільнення в 1860 служив Хоперським окружним лікарем.

Колезький секретар.

Твори: Излечение общего полнокровия во время сделанных кровопуск[аний]: Протоколы русских врачей. — 1857. - № 8; *Истерики* с припадками магнетического сна // Там же. — 1840. - № 36; *Раковидная* язва лица с костоедою носовых, небных и челюстных костей // Там же. — 1853. - № 32; *Случай* delirium tremens // Друг здравия. — 1838. - № 5; *Срощение* маточного рукава у женщины, бывшей два года замужем // Там же. — 1854. - № 22.

(25)

Білоусович Іван Григорович (- 10.VIII 1858)

З черніг. дворян. Навчався у Черніг. дух. семінарії. В 1822 прийнятий казеннокоштным студентом на мед. ф-т при Моск. ун-ті. 1827 р. отримав звання лікаря I-го відділення і акушера. Переклав з латини працю Робертсона "Анатомо-фізіологічні і хіміко-терапевтичні розмови" (1827).

Після здобуття 1829 р. наук. ступеня доктора медицини за дисертацію "*Про плеврит*" направлений у 2-у армію. З 1830 — ст. лікар Нижньогородського піхот. полку, згодом — штаб-лікар у полку графа Дибича. Звільнений 1837 р.

З 1842 — повіт. лікар у Переяславі Полтав. губ., того ж року був звільнений; з 1844 — повіт. лікар у Прилуках і служив там аж до самої смерті.

Твори: De pleurite: (О плеврите): Дис. ... д-ра медицин-ы. — [М.], - 1829; *Робертсон*. Анатомо-физиологические и химико-терапевтические разговоры / Пер. с латин. И.Г.Белоусовича. — М., 1827.

(25)

Біляєв Олексій Єгорович
(— 12.IX 1845)

У 1812 закінчив СПб. МХА лікарем 2-го відділення і був направлений повіт. лікарем у м.Хорол (тепер Полтав. обл.). 1814 р. отримав звання акушера Харків. ун-ту; в 1815 — акушер Херсон. лік. управи. В 1817 удостоєний звання медика-хірурга і направлений акушером у Нижньогірську лік. управу. 1828 р. працював там оператором. У 1829 брав участь у приборканні холери в Оренбурзі. За прийняття нездатного до військ. служби рекрута звільнений з роботи у 1830. Проте через рік (1831) за рішенням відповідного органу призначений акушером у Пермську лік. управу, 1838 став її інспектором, 1839 р. з цієї посади звільнений.

У 1841 — акушер В'ятської лік. управи, з 1842 — інспектор Кавказької, де його й застала смерть.

Колезький секретар.

Твори: Рапорт о мерах против холеры: Собр. актов. — [Б.м.], 1830.

(25)

Богородицький Онисим Пантелеймонович
(1785–1826)

Син священика Рязанської губ. З 1794 навчався у Рязан. дух. семінарії, після закінчення якої впродовж 1801-806 рр. здобував знання у Моск. дух. академії, паралельно у Моск. ун-ті, де готував себе до вчительської посади. У ті роки мед. дисципліни в академії викладав Є.Й.Мухін, який, напевно, і сприяв зародженню інтересу до медицини у майбутнього вченого. Після закінчення ун-ту працював (1806-810) у Рязан. дух. семінарії учителем латин. граматичного класу і арифметики (1806), латин. синтаксичного класу, катехізму і фр. мови (1807); латин. і римської поезії, загальної і рос. географії (1809). Одним з його учнів був Іустин Дядьківський, який став видатним медиком.

У 1815 Богородицький вступив вільним слухачем на мед. ф-т Моск. ун-ту. Глибокий знавець іноземних мов, латин. і рос. поезії, він не міг не захопитися діяльністю Т-ства любителів рос. словесності, яке ставило своїм завданням переклади класичної європ. літератури рос. мовою. Цей гурток мав тісні зв'язки з Моск. управою декабристського "Союзу благоденства", до якого входили В.Ф. Одоевський, М.П. Погодін, В.К. Кюхельбекер та ін.

Роки навчання Богородицького співпали з активізацією діяльності цих організацій. У 1817 до "Союзу благоденства" було прийнято і студента-медика Богородицького. Цілком ймовірно, що розділ "Людинолюбність" до Статуту "Союзу..." написав саме він, єдиний лікар декабристської організації.

У 1819 він отримав звання лікаря I-го відділення і був залишений в ун-ті для підготовки докторської дисертації "*Про іпохондрію*". Вибір теми був не випадковим. На початку 19 ст. разом з диференціацією мед. науки зростав інтерес і до вивчення нервової системи, до загадкових явищ психіки. В ун-тах створювалися комітети з вивчення явищ тваринного магнетизму. Дисертація Богородицького "*Про іпохондрію*", захищена 1821, відбивала зростаючий інтерес до психічних порушень. Не втратила вона свого значення й дотепер.

Богородицький був першим доктором у галузі психіатрії, який отримав це звання у стінах Моск. ун-ту.

Він виділив іпохондрію в самостійну нозологічну одиницю, підкреслював, що іпохондричні стани можуть розвиватися як наслідок тяжких органічних змін в організмі. Оpubліковані тези дисертації відбивали його загальномедичну теоретичну позицію.

У 1822 Богородицький подав клопотання про призначення його викладачем ун-ту, але йому в цьому було відмовлено. Після досить короткочасної роботи лікарем-акушером у Моск. вихов. будинку він покинув Москву, переїхав до Харкова, де 1823 р. (за Змеевим — 1822) був обраний, а 1824 затверджений ординарним професором на кафедрі акушерства, жіночих і дитячих хвороб. У викладанні сповивального мистецтва керувався творами Капюрона "*Cours theoretique et pratique d'accouchement 1816 ...*"

Від активної сусп.-політ. діяльності відійшов у 1821 через розпуск "Союзу благоденства".

Помер раптово.

Щодо років його народження і смерті існують різні версії. Нами наведено роки життя на підставі архівних даних (Гос. архив Рязан. обл., ф. 609, оп. 9, д. 51, л. 1-2).

Твори: Актовая речь в Харьк. унив. 30 августа [1] 825.— Charkow [Харьков], [1] 825; De educatione neonatorum phisica.— Charkow, [1] 825; De Hypochondriasi: Об ипохондрии: Дис. ... д-ра медицины. — Mosquae, 1821.

(25, 93)

Богушевич Лука Павлович

(— жовтень 1853)

З дворянської родини. У 1812 закінчив Віленський ун-т магістром медицини. Того ж року захистив дисертацію на ступінь доктора медицини на тему: "*Кропивниця*" і був направлений військ. лікарем у 19-й єгер. полк. З 1814 служив у 25-му єгерському, 1816 — у 17-й артилерійській роті; 1818 — 25-й кінноарт. роті, 1819 — кінній 23-й батареї; з 1820 — ст. лікар 12-ї арт. роти; 1824 — ст. медик 2-ї драгун. дивізії; 1825 — ст. лікар Ризького драгун. полку.

Звільнений 1827 р.

У 1829 — ординатор Київ. військ. госпіталю, 1830 р. — ст. лікар госпіталю. 1843 р. призначений гол. доктором Севастопольського військ. госпіталю.

Помер від хронічного захворювання печінки.

Твори: De urticaria: (Крапивниця): Дис. ... д-ра медицини. — Vilno, 1812.

(25)

Букове(и)цький Іосафат

(1790 — I. IV 1831)

Волинський дворянин, казеннокоштный студент мед. ф-ту Віленського ун-ту. Закінчив його лікарем 1815 р. Того ж року у цьому ун-ті здобув ступінь доктора медицини за дисертацію "*Про повторну манію весняних місяців 1815 року у Вільно*". З 1816 працював у Волинському військ. госпіталі; в 1818 був ординатором Білорусько-Могильовського військ. госпіталю, де і помер.

Надвірний радник.

Твори: De mania mensibus vernalibus 1815 anni crebro Vilnae obveniente: (О неоднократной мании весенних месяцев 1815 года в Вильно): Дис. ... д-ра медицини. — [Вильнюс], 1815.

(25)

Букоємський Самуїл Іванович

(роки життя невідомі)

Народився на Волині. У Віленському ун-ті за дисертацію "*Про межі кровотечі*" 1821 р. здобув ступінь доктора медицини і був практикуючим лікарем у с. Зозулине Волин. губ.

Твори: De fundo haematode: (О пределе кровоточивости): Дис. ... д-ра медицины. — Vilno [Вильнюс], 1821.

(25)

Бутківський Петро Олександрович

(1801 – 21.XI 1844)

Народився у Смоленській губ. Дитячі його роки пройшли у Харкові, який був тоді адміністр. центром Слобідсько-Української губ. Тут він навчався у греко-латин. колегії. Мав глибокі знання, володів кількома іноз. мовами. Казеннокоштным студентом вступив до СПб. МХА, закінчив її 1823 р.

Службу розпочав у фінському м. Або [Турку]. В 1823 переклав з німецької і видав книгу К.Кіліана "Домашній лікувальник". У 1825-33 працював у Гельсінгфорському і Виборзькому госпіталях. Кожні 2-3 роки видавав переклади і книги з різних галузей медицини. Його переклад з французької книги Мондата з питань безпліддя через 35 років перевидав під своїм ім'ям плагіатор Преснов.

1830 р. був удостоєний чину штаб-лікаря (за Змеєвим — 1827). У тому ж році він звернувся до МХА з проханням про публічний захист докторської дисертації на тему: "*Розмірковування про душевні хвороби*" (написана латиною). Відтоді минуло 3 роки, і лише у грудні 1832 йому було присвоєно за неї ступінь доктора медицини. Того ж року докт. ступінь було підтверджено Гельсінгфорським ун-том.

1833 р. Бутківський вийшов у відставку і повернувся до Харкова. В 1834 його призначено професором Харків. ун-ту по кафедрі хірургії і науки про душевні хвороби. Завдяки його зусиллям самостійний курс з психіатрії почали читати вперше в Росії у Харків. ун-ті - на 2 роки раніше, ніж у Петербурзькому. Курс читався Бутківським упродовж 10 років.

У 1834 видав твір "*Душевні хвороби, викладені відповідно до основ сучасного вчення психіатрії*". Цей твір на 25 років випередив

класичне видання відомого польського вченого Я.Балинського і став тим першим у Росії вітчизняним посібником з психіатрії, в якому проголошувалися сміливі матеріалістичні ідеї. У книзі підкреслено значення головного мозку в розвитку психічних захворювань; піддано критиці містичні погляди на причину психічних порушень; великого значення надано соматичним факторам; психічне і соматичне розглядалося в єдності.

Підготовлене друге видання "Душевних хвороб" не вийшло друком. Але вчений приступив до написання 4-томного посібника з загальної патології та терапії людських хвороб (два перші томи вийшли 1841).

Бутківський був першим у Росії, хто запровадив термін "психіатрія"; створив власну, прогресивну для того часу класифікацію психічних хвороб; одним з перших описав передстаречі психози, генезу яких пояснював клімактеричним періодом, пов'язував також з гебефренічним синдромом; заклав підвалини судової експертизи; зокрема розглядав підходи до виявлення симуляції. Незважаючи на неоднозначну оцінку основного його твору сучасниками й пізнішими авторами, треба відмітити, що багато його узагальнень не втратили свого значення й донині.

Впродовж всього життя займався перекладами.

За високі досягнення у наук. і викладацькій діяльності Бутківський неодноразово відзначався міністром народної освіти та попечителем навч. округу. Колезький, а згодом - статський радник. За бездоганчу 15-річну службу нагороджений орденом св.Анни 3-го ступеня.

Помер на 43 році життя від крововиливу в мозок.

Твори: Душевные болезни, изложенные сообразно началам нынешнего учения психиатрии в общем и частном теоретическом и практическом содержании. – СПб., 1834; *Подробное* и основательное наставление распознавать и лечить геморроидальную болезнь. – СПб., 1830; *Diatrise isagogica de statu medicinae hodierno deque creando a priori sustemate nosologico morbarum, ad chirurgiam spectantium.* – Х[арьков], 1835; *Kuřian.* Домашний лечебник / Пер. с нем. П.А.Бутковского. – СПб., 1823; *Мондат.* О бесплодии мужчин и женщин / Пер. с фр. П.А.Бутковского. – СПб., 1826.

(25, 100)

Варжанський Родіон Васильович (1790 – 24.I 1850)

Народився 1790 р. у сім'ї священика. Після закінчення Волинської дух. семінарії в 1807 вступив казеннокоштным студентом до СПб. МХА, 1809 перейшов до Моск. її відділення. Ще в студентські роки (1810) був відзначений грошовою премією за представлений на конференції виступ про найлегший спосіб розпилювання кісток при відтинанні членів. У 1811 закінчив академію лікарем І-го відділення. Був залишений в академії репетитором з патології, терапії та клініки внутр. хвороб. Того ж року призначений на посаду лікаря у Моск. виховний будинок. Крім цього, у 3-х – 4-х класах МХА читав лекції з переміжної пропасниці. У 1812 за власним бажанням вступив у військ. ополчення і за надання допомоги пораненим був відзначений благоволінням його Величності (1814), нагороджений іменним подарунком (1815). З 1814 – ординатор при академічній лікарні. Ступінь доктора медицини здобув у Моск. МХА 28 листопада 1816 р. за дисертацію *"Про табіриу гарячку"*, тоді ж затверджений ад'юнктом з патології, терапії і клініки внутр. хвороб, а згодом – кімії і рецептури.

У лютому 1818 звільнений.

З серпня 1818 до травня 1826 – Балтський повіт. медик. Під час епідемії холери 1829-30 рр. неодноразово був відряджений до різних поселень у Бессарабії та Подільської губ. За особисті успіхи в наданні допомоги хворим на холеру та участь у ліквідації цієї епідемії на Поділлі йому була оголошена подяка (1833).

З 1832 (за деякими даними – 1834) працював лікарем у відділенні для божевільних Київ. приказу громадського опікування. Він був першим лікарем, призначеним для обслуговування цієї категорії хворих. До того часу у цій лікарні як організаційно-господарські, так і лікувальні функції виконували наглядачі та фельдшери.

Варжанський домігся від місцевої влади розширення будівлі для розміщення хворих, збільшення кількості лікарняних ліжок і персоналу, наполягав на тому, щоб відділенням обов'язково керував лікар.

У 1834-40 – лікар в установах Київ. приказу громадського опікування. В 1839-50 – доктор І-го Київ. шляхетського пансіону.

Твори: История случая водобоязни, излеченного молоком // Друг здравия. – 1838. – № 38; Проект очищения хлоровым газом зараженных строений: [Рукопись]. – 1831; Смертельный исход водобоязни от укушения бешеным волком // Друг здравия. – 1838. – № 40; De febre castrensi: (О лагерной горячке): Дис. ... д-ра медицины. – 1816.

(25)

Венечанський Степан Олексійович (роки життя невідомі)

Син македонського грека, що свого часу виїхав до Росії і був перекладачем з грецької, латинської, турецької мов, дійсним юнкером у Колегії іноземних справ.

Венечанський з 1754 навчався медицині у СПб. ген. госпіталі, того ж року став підлікарем, у 1756 закінчив навчання у званні лікаря. Через два роки (1758) призначений гол. лікарем того ж госпіталю. Але, посівши цю важливу посаду, він постійно конфліктував із ст. доктором І.А. Полетикую (за Чистовичем, "тоже малороссом").

У 1759 Венечанський змушений був подати скаргу на супротивника до Мед. колегії. Цією справою займався Кондоїді, директор Мед. канцелярії, який, вичерпавши усі засоби щодо їх примирення, вирішив перевести Полетику дивіз. доктором. Та Венечанський просився, щоб Мед. колегія перевела його на посаду штаб-лікаря при Моск. гол. магістраті.

У листопаді 1760 він залишив госпіталь.

Живучи постійно у Москві, Венечанський почав страждати на кам'яну хворобу і у березні 1773 за власним бажанням звільнився зі служби.

Добру пам'ять по собі він заслужив своїм "*Лікувальником*" — напівпопулярним посібником з лікування венеричних хвороб. У 1775 цей твір було представлено Сенату, який зобов'язав Мед. колегію розглянути його і визначити нагороду автору. Комісія у складі Шафонського, Скіадана, Еразмуса та Ореуса дала твору високу оцінку і рекомендувала працю до друку. 1776 р. посібник вийшов у світ і був рекомендований Сенатом для продажу в губерніях.

У лютому 1776 Мед. колегія надала Венечанському чин штаб-лікаря (через три роки після виходу у відставку). Тоді ж лікар хотів повернутися на службу і просив нового для себе місця. В липні того ж року його було призначено на службу при моск. департаментах Сенату, а у вересні надано чин колезького асесора, — "за прийнятий им, — як мовиться в представленні Мед. колегії, — в сочинении "*Лечебника*" от венерических болезней труд и усердие к общественной пользе и для поощрения прочих".

"Лікувальник" тричі включався до складу книжки Бехерахта "Собрание разных полезных лекарств на разные болезни" (СПб., 1779, 1783, 1787). А 1801 р. його було перевидано.

До українки включено за В.Плющем і Я.Чистовичем.

Твори: *Способы* и наставления, по которым зараженные французской болезнью поселяне и прочие старанием своих помещиков и управителей сами собой вылечиваются и от оной болезни предохранять себя могут. Открыты и Правительствующему Сенату поднесены штаб-лекарем Степаном Венечанским. — СПб., 1776.

Венсович Іван Федорович
(7.I 1769 – 11.II 1811)

Народився у м.Колчі Воронежської губ. у сім'ї священика. Початкову освіту здобув у Харків. колегіумі, після закінчення якого (1783) вступив до гімназії Моск. ун-ту. 1787 р. прийнятий студентом на філос. ф-т, захистив дисертацію; з філос. ф-ту перейшов на юридичний, де 30 червня 1791 за підготовлену дисертацію був нагороджений золотою медаллю. Потім впродовж 5 років вивчав мед. науки в Моск. ун-ті. Після закінчення навчання з 1797 працював кандидатом у ген. військ. госпіталі; там впродовж двох років займався мед. практикою.

З 1801 — репетитор і професор при Співивальному ін-ті Моск. виховного будинку.

У 1803 захистив дисертацію на ступінь доктора медицини на тему: *"Про будову та роль посліду"*. Висновки автора мали не тільки клінічне значення в акушерстві, а й у судовій медицині. Того ж року почав читати студентам ун-ту лекції з дієтики і народної медицини.

З 1804 — ад'юнкт, викладав анатомію і судову медицину за Пленком, фізіологію — за Блюменбахом.

У 1805 — інспектор лік. відділення. Того ж року став екстраординарним, 1808 — ординарним професором ун-ту.

З 1807 — ординарний член Комітету ун-ських звітів; 1809 — декан лік. відділення, але через хворобу обіймав цю посаду всього лише рік.

З 1808 — редактор першого у Москві мед. часопису *"Журнал медико-физический, или Труды общества соревнования врачебных и физических наук"*; член Т-ства природи та медико-фізичного т-ства; в останньому був секретарем.

Венсовичу належать блискучі переклади рос. мовою багатьох наук. праць з латин. та нім. мов.

Останні три роки тяжко хворів на туберкульоз.

Помер у Москві.

Твори: О книге Lud.Valentins "О жёлтой американской горячке": [Речь] в засед. физ.-мед. общ. 7 окт. 1805. — (на латин. яз.); О пользе физической антропологии: Слово говор. 30 июня 1805. — М., 1805; О привитии оспы от лошадей и сбережении её в пересылку // Медико-физический журн. — 1808. — Ч.1; Описание Повивального института при Московском Воспит. Доме // Медико-физический журн. — 1808. — Ч.1; De structura et usu secundinarum: (О строении и роли послёда): Дис. ...д-ра медицины. — М., 1803; *Жакен*. Начальные основания всеобщей и врачеб-

ной химии с прибавлением Вульфога прибора для перегонки: В 2 ч. /Пер. с нем. 1-ю – И.Венсович, 2-ю – Н.Дьяков. – М., 1795; *Рухтер В.* О пользе просвещения /Пер. с латин. И.Венсович. – М., 1803.

(5, 20, 25, 38, 78)

Вишневський Карл Флоріанович (роки життя невідомі)

Народився в м.Харкові. У 1830 закінчив Віленський ун-т у званні лікаря I-го відділення. Там же в 1837 р. здобув ступінь доктора медицини. В 1838 призначений професором ветеринарних наук Харків. ун-ту, а 1839 - директором ветеринарного закладу у Харкові (за Л.Ф.Змеєвим – ветеринарного ін-ту). Впродовж 10 років (1838-48) він один викладав усі ветеринарні науки: зоотомію, зоофізіологію, зоопатологію, дієтику, судову ветеринарію, хірургію, акушерство тварин, екстер'єр та вчення про "повивальні" хвороби свійських тварин. У 1838 тимчасово вів курс історії та енциклопедії медицини.

Твори: Descriptio Raphaniae epidemici grossantis, II Melatamate circa vocem et gestus animalium domesticorum (об'яснение языка животного). – Vilno, 1837.

(25)

Войцехівський Василь Флоріанович (роки життя невідомі)

У 1825 закінчив Віленський ун-т лікарем I-го відділення і був направлений повіт. лікарем у м.Перекопськ Таврійської губ.

Ступінь доктора медицини здобув 29 червня 1825 р. у Вілен. ун-ті за дисертацію "*Про мозкову грижу (килу) та дно головного мозку*".

З 1827 – лікар у Дніпровському повіті; 1831 – акушер Херсон. лік. управи; 1833 – акушер у СПб. МХА.

У 1834 переведений інспектором Бессарабської лік. управи і того ж року призначений інспектором у Харків. ун-т. У Харкові 1846 р., крім цих посад, виконував ще й обов'язки лікаря Шляхетського пансіону.

Колезький секретар.

Звільнений 1861 р.

Твори: De encephalocoele et fundo cerebri: (О мозговой грыже и дне головного мозга): Дис. ...д-ра медицины. – Vilno, 1825.

(25)

Войцехівський Осип Павлович (1793 – 7.XI 1850)

Народився у с. Цеберманівка (з 1815 – Іванівка, тепер Уманського р-ну Черкаської обл.; (за Змєєвим – с. Цеберманівка Липовецького р-ну Київ. губ.) у родині священика.

Освіту здобув у Київ. дух. академії, вступив до СПб. МХА і в 1819 закінчив її з золотою медаллю. Саме тоді у Петербурзі формувалася пекінська дух. місія, до складу якої було включено і єдиного лікаря Войцехівського. Він, погоджуючись на таку посаду, прагнув познайомитися з великою, досі недоступною іноземцям, країною; вивчити китайську і маньчжурську мови, пізнати секрети китайської медицини.

У Пекіні йому вдалося подолати стіну відчуження китайців до європейської медицини, зціливши послушника римсько-католицького єпископа Констана Піреса, хворобу якого пекінські лікарі вважали невиліковною. Та справжнє визнання великого лікарського таланту Войцехівського прийшло після врятування ним від неминучої смерті принца Цюань Чана, що страждав на злоякісну пухлину противушної залози.

Бідний, без будь-яких статків, він відмовився від запропонованої винагороди за зцілення принца. І тоді пекінський уряд вирішив спорудити йому прижиттєвий пам'ятник у рос. посольстві в Пекіні. Встановлення пам'ятника у грудні 1829 р. – небачений досі на китайській землі випадок увічнення в пам'яті нащадків великого мистецтва медика з європ. континенту.

Перебуваючи в Китаї, він вивчав древню медицину, знайшов в ній багато корисного й того хибного, що трималося на старовинних забобонах; брав участь у приборканні холери; наполегливо вивчав китайську та маньчжурську мови. Та вінцем його справи було укладення китайсько-маньчжурсько-російського словника у 3-х томах, який дав автору право посісти почесне місце серед вчених-синологів Європи.

Повернувся до Петербурга 1831 р. і одразу ж був призначений лікарем у Відомстві Азіат. департаменту Міністерства закордонних справ. У 1834 дістав чин штаб-лікаря. В квітні 1844 (за Змєєвим – 1848) направлений у Казань ун-т ординарним професором першої в Росії кафедри китайського і маньчжурського письменства. Цьому ун-ту він подарував срібну копію свого пам'ятника, спорудженого в Пекіні. Тепер він уже менше займався медициною. Та, коли в Казані спалахнула холера, Войцехівський повернувся до свого основного фаху. В міру зростання його популярності, вчений намагався віддавати себе святому обов'язку – бути корисним людям.

ням. Це вкрай виснажило його організм. До того ж навесні 1850 р. у нього розвинулася водянка, що й раніш нагадувала про себе.

Смерть настала на 57 році його життя.

Твори: *Китайско-маньчжурско-русский словарь*: [Рукопись в 6-ке Казан. ун-та].

(25)

Вольф Христіан Фердінанд Богданович (1796 – 24.XII 1854)

Народився у Москві в родині аптекаря. Навчався в приватному пансіоні, після закінчення якого, у жовтні 1810 р. був прийнятий до Моск. відділення МХА. Під час наполеонівського нашествия працював у Касимівському військ. госпіталі. Після війни продовжив навчання в академії, яку закінчив у 1814 р. із срібною медаллю.

У грудні 1814 направлений на річне мед. удосконалення спочатку в Ковельський, а згодом — Луцький військ. госпіталь. У 1815 став лікарем 1-го відділення; 1816 р. призначений мол. лікарем 2-го класу в 45-й єгер. полк, а через рік переведений у 28-й єгерський. З 1818 служив на посаді ст. лікаря у 16-й арт. бригаді. Вищого чину штаб-лікаря удостоєний 1819 р. У 1822 обійняв посаду лікаря при польовому генерал-штаб-докторі 2-ї армії, що дислокувалася у Тульчині (тепер Вінницької обл.). Тут він познайомився і заприятелював з П.І.Пестелем — ад'ютантом головнокомандувача 2-ї армії, теоретиком і організатором Тульчинської управи "Союзу благоденства", членом якого Вольф став 1819 р. Після розпуску цієї організації виникло "Південне товариство декабристів", очолюване П.І.Пестелем, який мав великий вплив на високоєрудованого і здібного лікаря. Існує думка, що Вольф допомагав Пестелю у викладенні в "Русской правде" — Конституції декабристів, — схваленій 1823 р. у Києві, найголовніших питань з охорони материнства і дитинства, соціального забезпечення інвалідів, організації лік. допомоги населенню.

Виданий донощиками, Вольф був заарештований; 14 січня 1826 відправлений під конвоем з Тульчина до Петербурга і ув'язнений у Петропавловській фортеці.

8 липня 1826 р. Верховний кримінальний суд представив Миколі I вирок для конфірмації, в якому Вольф віднесений до небезпечних політичних злочинців з присудом на довічну каторгу. Проте цар вніс до вироку де-

яке пом'якшення: строк каторжних робіт обмежив 20 роками, а 20 серпня 1826 своїм указом зменшив до 15 років.

Справу декабристів високо цінував О.С. Пушкін у своєму вірші ("В Сибирь" та ін.).

На каторзі Вольф прожив до 1835 р. — в Читинській тюрмі, а потім на Петровському заводі, — де за наказом Миколи I, аби ще й осліпити нескорених, побудували тюрму без вікон. Лікар Вольф домігся, щоб прорубали в камерах вікна.

На засланні в організованій декабристами "академії" він знайомив своїх товаришів з елементами фізики, хімії, медицини. Засланці відзначали рідкісні його душевні якості, глибокі інтелектуальні інтереси, високе лікарське мистецтво. Декабрист М. Бестужев про нього писав: "Лікар Вольф — блискучий лікар, який мертвих піднімав на ноги".

Лікар-гуманіст і в умовах неволі спромігся надавати мед. допомогу тим, хто її потребував.

Видатний вчений, один з основоположників вітчизняної медицини, син України, Є.І. Мухін міг пишатися своїм вихованцем, який і за умов каторги сам не зламався духом, інтелектуально і морально не здібнів, допомагав засланцям витримати моральні тортури, які були часто більш жорстокі та руйнівні, ніж фізичні.

У 1835 Вольф був звільнений від каторжних робіт; проживав у с. Урік, неподалік від Іркутська. Проте існування без друзів і однодумців гнітило його. У липні 1845 р. він подав прохання, про переведення його в Тобольськ, де перебував його друг О.М. Муравйов. Прохання було задоволено. Звідси він виїжджав до м. Бельська, аби надати медичну допомогу тяжко хворому синові декабриста І.О. Анненкова.

Анненков, відбувши строк покарання, зустрівся 1857 р. з Т. Шевченком у Нижньому Новгороді. Про це Кобзар записав у своєму "Щоденнику" (16 грудня 1857). Вижити у Сибіру Анненкову, як і багатьом іншим, як їх називає Шевченко, "невольникам святим", допомагав лікар Вольф. І в неволі він ніколи не припиняв цікавитися розвитком мед. науки в світі, передплачував книги і журнали з Петербурга і Москви. Значну частину того, що перепадало йому від лікування заможних людей, віддавав бідним пацієнтам, купував для них ліки, сам вирощував лік. рослини.

Коли у Тобольськ 1848 р. прийшла холера і стали гинути тисячі людей, Вольф допомагав приборкувати страшну епідемію.

1852-54 рр. взяв на себе добровільний обов'язок лікувати хворих у Тобольському тюремному замку.

Похований у Тобольську на міському кладовищі "Завальному". На його могилі встановлено чавунний пам'ятник.

(11, 73, 85, 91, 97)

Геннуш Х.І. (роки життя невідомі)

На початку століття був відомий як штаб-лікар у Липовецькому пов. Київ. губ.

У 1806 призначений акушером у Кавказ. лік. управу. Йому було також доручено здійснювати нагляд за місцевими мінеральними джерелами.

У 1808 Геннуш став першим і єдиним спеціального призначення лікарем Кавказьких Мінеральних вод (КМВ), які ще в 1803 були визнані місцевістю державного значення. Проте через епідемію чуми перший офіційний заїзд хворих відбувся лише у 1808-809 роках. Цих перших хворих приймав лікар Геннуш.

Лікування проводив лише в теплий сезон року (з 15-травня до 15 вересня), решту часу витрачав на виконання різних доручень місцевої адміністрації, зокрема брав участь у заходах із попередження падежу худоби.

Безсумнівною заслугою Геннуша вважається написання ним і видання першої науково-популярної праці *"Опис мінеральних вод Кавказу..."*, що вийшла друком 1813 р., але без зазначення прізвища автора.

Книжка написана на високому професійному рівні. Кожне мін. джерело в ній описано за відповідною схемою: місце знаходження; властивості і склад води; зовнішнє і внутрішнє її застосування; хвороби, за яких вода вживається; дієта. Геннуш вперше зазначив, що при повнокрів'ї, водянках різного походження, судорогах і сухотах лікування мін. водами проти показано, застерігав щодо зловживання цим лікуванням. В окремій доповіді виклав свої міркування щодо ефективного лікування на КМВ. Вперше підняв перед Мед. колегією питання про введення до штату ще одного лікаря з тим, щоб під мед. контролем могли бути всі хворі, що лікуються на двох відкритих джерелах.

У 1816 Геннуша перевели на посаду оператора Катеринославської лік. управи.

Твори: Описание минеральных вод Кавказа, находящихся в Большой Кабарде близ Константиногорской и Кисловодской крепостей. — [Б.м.], 1813.

Герман Іван Тарасович
(– 6. X 1809)

Народився у містечку Чорнухи (тепер Лохвицького р-ну Полтав. обл.) у дворянській сім'ї. Після закінчення курсу словесних наук у Київ. дух. академії 1796 р. вступив учнем до СПб. медико-хірург. училища (з 1798 — СПб. МХА), яке закінчив 1802 лікарем. Медицину вивчав разом з Д.М. Велланським, видатним чернігівцем, майбутнім професором і академіком СПб.МХА.

Герман відзначався глибокими знаннями і широтою інтелектуальних інтересів. У 1803 був відряджений на 3 роки за кордон для удосконалення. Повернувся до Росії в 1806 і одразу був затверджений ад'юнкт-професором СПб. МХА на кафедрі загальної терапії, фармакології з рецептурою.

У 1808 переміщений на посаду ад'юнкт-професора сповивального мистецтва, суд. медицини і мед. поліції. В 1808-809 рр. — помічник відомого вченого, автора першого в Росії підручника з суд. медицини, керівника кафедри сповивального мистецтва (акушерства) і суд. медицини, С.О. Громова.

Герман володів іноземними мовами і переклав рос. мовою з німецької працю професора сповивального мистецтва В.М. Ріхтера "Медико-хірургічні спостереження".

У 1809 Герман супроводжував із Петербурга 83-х студентів до Моск. відділення МХА, де раптово помер.

*Твори: Рихтер В.М. Медико-хирургические наблюдения / Пер. с нем. И.Т. Герман.— [Б.м., Б. р.].**

(43)

Гладкий Антон
(– 8. III 1846)

Навчався у СПб. МХА, закінчив її лікарем I-го відділення, 1813 р. був направлений у Херсон. контрольну експедицію.

1818 р. здобув наук. ступінь доктора медицини за дисертацію "*Калій при дизентерії*" і того ж року був призначений лікарем у Морське

* Тут і далі — без місяці року.

відомство. У 1828 працював у Дубосарському карантині; 1829 — Херсон. лік. управі в.о. інспектора, але не міг скласти лік. екзамен і був звільнений з цієї роботи.

Твори: *Лечение* перемежающихся лихорадок южного края, испытанное 12 лет. -- СПб., 1829; *Calium vegum* от дизентерий // Друг. здравия. — 1837. — № 21.

(25)

Гляди́ковський Про́кіп Іванович (роки життя невідомі)

Син священика з містечка Кролевця Новгород-Сіверського намісництва (тепер Сумської обл.).

Після закінчення Новгород-Сіверської семінарії 1793 р. вступив учнем до СПб. військ. сухопут. госпіталю; 1797 закінчив у званні канд. хірург. I-го відділення. 1798 р. працював у СПб. пологовому виховному будинку; того ж року був лікарем Казан. гарніз. полку; з 1800 — лікар у гарнізоні Пушина; 1802 — штаб-лікар; 1803 — акушер Олонецької лік. управи. В 1805 направлений в армійський корпус Ессена.

1806 р. — доктор у дивізії Голенищева-Кутузова; з 4-ю дивізією брав участь у шведській і французькій військ. кампаніях.

У 1816 отримав чин штаб-доктора; працював у 2-му військ. піхот. корпусі.

У листопаді 1820 здобув ступінь доктора медицини і хірургії і направлений у Ризький військ. госпіталь гол. лікарем. Через хворобу його було звільнено.

(25)

Гне́дич Іван Фе́дорович (1794 — 3.X 1821)

Вихованець Харків. ун-ту (1811-1814), у ньому здобув ступінь кандидата медицини. Звання лікаря I-го відділення зі старшинством отримав у СПб. МХА 1816 р., після чого Харків. ун-том був відряджений на 3 роки

за кордон для вдосконалення в ун-тах Лондона, Единбурга, Парижа, Відня, Берліна, де спеціально займався анатомією, фізіологією, хірургією, а згодом — патологією та терапією. Лекції в Харків. ун-ті читав лише один рік, а потім тимчасово був викладачем акушерства, жіночих та дитячих хвороб.

Відомі дві його друковані рос. мовою праці: "*Про різні види всмоктування*", "*Про псевдобешиху*" (рожу).

(8)

Головінський Антон (— 1854)

Закінчив Віленський ун-т, де 26 червня 1826 р. захистив дисертацію "*Про жовтяницю*" на ступінь доктора медицини.

З 1840 р. працював спеціальним лікарем тюремного замку Житомирської лікарні.

Звільнений 1843 р.

Твори: De ictero: (О желтухе): Дис. ... д-ра медицины. — Vilno, 1829.

(25)

Городецький Олександр (— 26.VI 1858)

Закінчив з відзнакою Київ. ун-т і був направлений повіт. лікарем у м.Архангельськ, звідти 1853 р. — міським лікарем у Бірськ Уфимської губ., де й помер.

Твори: Лечение хлороформом столбняка // Друг здравия. — 1852. - № 27; Tetanus u trismus в Киевской хирургической клинике. — [Б.м., Б. р.].

(25)

Городиський Маврикій Каєтанович

(- 12.XI 1866)

Працював ординатором у лікарні Черніг. приказу громадського опікування (1854).

Здобувши 1861 р. ступінь доктора медицини за працю *“Позаматковий крововилив”*, направлений ст. лікарем у лікарню Орловського приказу громадського опікування, 1864 р. - інспектором Архангельської лік. управи, де й помер.

Твори: Заматочное кровонизлияние: Дис. ... д-ра медицины // Медицинский вестник. - СПб., 1861.

(25)

Гофман Вільгельм Людвіг (Hoffmann Wilhelm Ludwig) (роки життя невідомі)

Народився у Дармштатському місті Умштадт. Освіту здобував у Геттінгенському та Гейдельберзькому ун-тах, в останньому в серпні 1782 р. захистив *“Дисертацію про зафіксовану в Гейдельберзі епідемію від вересня 1781 і до кінця червня 1782 року з докладним викладом її проносного характеру”* на ступінь доктора медицини. Після екзамену в Мед. колегії на право лік. практики в Росії (2 листопада 1782) був призначений лікарем у Курське намісництво; впродовж 1783-84 рр. працював на такій же посаді у Херсон. карантині. Через конфлікт з генерал-поручиком Гудовичем, що виник з приводу лікаря-чумолога Д.С.Самойловича, призначеного князем Потьомкіним стежити за безпекою Новоросійського краю, у вересні 1784 р. Гофман був звільнений зі служби за власним бажанням.

Твори: Dissertatio constitutionem epidemicam Heidelbergensem a septembri anni 1781 ad finem iunii 1782 catharrhique hujus anni epidemici epatationem exhibens: (Дисертація о зафиксированной эпидемии в Гейдельберге от сентября 1781 до конца июня 1782 года с подробным изложением ее проносного характера). - [Гейдельберг], 1782.

(78)

Гречина Тадей Михайлович (- 3.IX 1845)

Навчався у Волинській гімназії, після цього вступив до Віленського ун-ту, закінчив його 1815 р. і отримав звання лікаря. У вересні 1815 здобув тут ступінь доктора медицини за дисертацію *“Про ртутну екзантему (випадок з практики)”*.

Після того, як він витримав екзамен, був направлений у м.Гижигу Іркутської губ. у чині титулярного радника, але через певний час переведений у Подільську губ. повіт. лікарем. Впродовж 6 років прослужив у Сибіру. В 1825 – ямпільський повіт. лікар, 1831 звільнений. У 1833 – оператор Віленської лік. управи.

Помер у Вільно.

Твори: Краткое описание Камчатки (в письме к д-ру Гомолицкому // Дзєннік Віленські, 1817. – Т.VI; *Письмо* к Иосифу Франку от 15 июля 1817 о болезнях в Камчатке // Пам'янтник лікарські Вілен. товариства лікарського. – 1818. – Т.I; *De exanthemate mercuriali casu practico: (О ртутной экзантеме (случай из практики): Дис. ... д-ра медицины.* – Vilno, 1815.

(25)

Григорович Панфіл Платонович (1798 - 1847)

Син офіцера з Полтав. губ. Казеннокоштно навчався у СПб. МХА Закінчив академію 1822 р. лікарем І-го відділення і направлений у Дерптський кінно-егер. полк.

У 1825 отримав чин штаб-лікаря. В 1826 служив ст. лікарем у Моск. драгун. полку; 1829 - кінно-артилер. 11-й роті, того ж року переведений ст. медиком у 2-у кирасир. дивізію. У 1832 - доктор І-ї уланської дивізії, 1833 - резервної кавалерійської. Штаб-доктором І-го резерв. кавалер. корпусу призначений 1836 р.

1838 р. у званні медика-хірурга направлений у Харків. ун-т.

Статський радник, член СПб. т-ства рос. лікарів.

Помер від холери.

Твори: Сан у рядового Бацацы кирасир. полка. // Друг здравия. - 1841. - №27.

(25)

Григоровський (Григорович) Василь Андрійович (— 8. IX 1794)

Народився у с. Новомишт у сім'ї священика Погарського протопопства Черніг. єпархії. Навчався у Черніг. колегії і Київ. дух. академії. До Моск. ген. госпіталю вступив, напевно, 1782 р. (за Змеєвим — помилково — 1754).

Після закінчення навчання в госпіт. школі 1786 р. лікар Григоровський виконував обов'язки прозектора (за новим штатом Мед. колегії з 15 липня 1786 в госпіталах було введено посаду прозектора). Крім прозекторства, з грудня 1789 був затверджений оператором Моск. медико-хірург. школи. Здійснив переклад з німецької посібника Розен фон-Розенштейна про лікування і виявлення ~~хвороб~~ у немовлят.

Помер у Москві.

Твори: Розен фон-Розенштейн. Руководство к познанию и врачеванию младенческих болезней / Пер. с нем. В.А.Григоровский. — М., 1794.

(25)

Гриневич Іван Романович (1797 —)

Дворянського роду, з Київщини. Закінчив СПб. МХА 1818 р. лікарем І-го і ветеринаром 2-го відділення. В 1822 направлений у Сіверський кінний єгер. полк; 1824 р. переведений мол. лікарем до Олександровського гусар. полку.

У 1825 за вислугою років отримав чин штаб-лікаря; з 1830 служив ст. лікарем у Веллінгтонському полку, згодом — Ахтирському гусарському, 1833 — ординатором у Воронежському військ. госпіталі.

Звільнений зі служби 1833 р.

Колезький секретар.

Твори: О лихорадке в Полтавской губ. / ¼ Военно-мед. журн. — 1826. — Ч. 7.

(25)

Грінберг Лев Павлович (1796 – 1850)

Народився на Волині. Ступінь доктора медицини здобув 1824 р. у Берліні, згодом підтвердив у СПб. МХА. Служив лікарем у Києві і Заславі (1823-33); 1829-30 рр. направлявся в Бессарабію для дослідження і боротьби з чумою. Працював у Харкові інспектором лік. управи. В 1838 склав топографію Харків. губ., яка була надрукована в часописі “Журнал Министерства внутренних дел”. Згодом працював ст. лікарем у Варшаві у військ. госпіталі. Склав “Загальний термінологічний медичний лексикон латинською, німецькою і російською мовами”.

Твори: *Всеобщий терминологический медицинский лексикон на латинском, немецком и русском языках.* — [Бессарабия], [Б.р.]; *Опыт теории о сущности чумной заразы и её лечения.* — СПб., 1833; *Theorie der oriental (Cholera)* — [Бессарабия], 1836.

(83)

Громницький Федір Еммануїлович (— після 1831)

З київ. міщан. Навчався в Київ. дух. академії. 1791 р. вступив учнем у Єлисаветградську медико-хірург. школу. В 1792 служив підлікарем у Тифліс. мушкетер. полку. 1798 р. продовжив навчання у Моск. ген. госпіталі, закінчив його в 1800 р. лікарем і був направлений у драгун. полк Обрезкова. У 1801 переведений у Володимир. драгун. полк; 1803 — 2-й артилер. батальйон.

Звільнений 1803 р.

1805 р. працював у м. Кропивні Тульської губ. Чин штаб-доктора отримав у 1807. Звільнений 1808 р. У 1813 за лікування поранених удостоєний чину колезького асесора. З 1815 — лікар у Тульській семінарії. Переклав з французької рос. мовою книгу Шпурцгейма “Правила про моральне і фізичне виховання дітей”.

Твори: *Камфора* в сухом виде при лечении всякого рода ран, флюсов, глазных болезней и самого рака, вместо принятых издавна в обыкновение в таком случае примочек — М., 1821; *Шпурцгейм.* Правила о нравственном и физическом воспитании детей / Пер. с фр. Ф.Э.Громницкий.—М., 1828.

(25)

Громов Яків Микитович
(1788 —)

Народився на Харківщині. Навчався у Харків. колегіумі 1799-804 рр., потім у Харків. ун-ті, який закінчив 1808 р. (за іншими даними — 1809) зі званням кандидата і був залишений в ун-ті. В 1811 отримав ступінь магістра природничих наук і відряджений для удосконалення з природознавства до Моск. ун-ту, де до 1812 р. займався у Г.І. Фішера. У 1813 захистив дисертацію на ступінь доктора медицини "*Про метод, яким має користуватися мінералог при створенні неорганічної системи*"; був обраний ад'юнктом Харків. ун-ту. Читав загальний огляд природничої історії.

У 1816 виїхав до Петербурга, де 1819 р. у Медико-хірург. академії отримав звання лікаря.

Після повернення до Харкова 1819 р. призначений екстраординарним професором фармакології; 1820 — ад'юнкт-професором фармакології, історії та літератури медицини.

1819-35 рр. завідував фармацевтичною лабораторією Харків. ун-ту.

Звільнений у відставку 1835 р.

Громов був діяльним членом Т-ства наук, заснованого в Харків. ун-ті.

Його ботанічна стаття "*Enumeratio stirpium phanerogamarum agri Charkoviensis*" включала також і перелік рослин, знайдених в околицях м. Харкова.

Твори: О ртути в лекарственном виде употребляемой. — Харьк. [ов], 1824; Об общих органических силах и постепенное отношение их между собою: Речь 30 августа 1815 на акте Харьк. унив. говоренная. — Харьк. [ов], 1815; De metodo, quo mineralogus in condendo systemate corporum anorganicum uti debeat: Дис. ... д-ра медицины. — Charkow [Харьков], 1813; Divisio medicamentorum usui practico accommodato. — Charkow [Харьков], 1834.

(25)

Гротковський Людвіг Францович (Карлович) (1797 – 25.V 1860)

Навчався казеннокоштным студентом у Віленському ун-ті, закінчив його 1822 р. лікарем 1-го відділення. Того ж року працював у 2-му кварталі Ісаковецького карантину. В 1822 у Віленському ун-ті захистив дисертацію "Про астму" на ступінь доктора медицини. 1824 р. працював у 3-му кварталі того ж карантину. З 1826 — повіт. лікар у м. Сенне Могильовської губ. У 1828 Віленський ун-т надав йому звання акушера. З 1830 — акушер у Старому Бихові, з 1833 — Київ. лік. управи.

Статський радник.

Помер у Києві.

Твори: De asthmate: (Об астме): Дис. ... д-ра медицины. — Vilno, 1822.

(25)

Грушинський Семен Васильович (роки життя невідомі)

Син купця Київ. намісництва. Навчався у КМА, після цього вступив учнем до Кронштадтського морськ. госпіталю. На службу направлений у 1793; 1794 р. переведений у СПб. військ. сухопут. госпіталь, звідти 1797 — підлікарем на флот. У 1798 він служив у гусар. полку Лінденера. Через 2 роки (1800) повернувся для закінчення навчання у ММХА, звідти 1801 р. був випущений лікарем і направлений на Балтійський флот. У 1804 служив у 6-му егер. полку; з 1806 — ст. лікар у Віленському мушкетерському; 1807 — штаб-лікар (вищий чин лікаря, якого можна досягти не маючи ступеня докт. медицини); у 1811 звільнений. У 1820–21 рр. слухав лекції у Моск. ун-ті, в 1821 склав екзамен. Ступінь доктора медицини здобув 1822 р. за дисертацію "Про гепатити". 1823 р. призначений акушером Бессарабської лік. управи, але через неявку із закордонного відрядження 1825 р. був звільнений. Намагався поступити 1827 р. другим лікарем в Одеський карантин, але того ж року був звільнений. У 1830 працював у Бухарестському військ. госпіталі, 1831 — Московському. З 1833 р. звільнився з тим, щоб обійняти в СПб. фізикаті посаду лікаря. З 1834 працював акушером Черніг. лік. управи; 1836 р. — Моск. жандарм. дивізіоні, 1836–43 рр. — Моск. військ. госпіталі, був також інспектором лік. упра-

ви Моск. ун-ту; 1845 р. — у 2-му СПб. військ. сухопут. госпіталі і того ж року став інспектором Харків. лік. управи, звідти звільнився і 1848 р. зовсім покинув заняття медициною.

Колезький асесор (1811).

Твори: De hepatitide: (Про гепатити): Дис. ... д-ра медицини. — [М.], 1822.

(25)

Гуца-Венелин Юрій Іванович (22.III 1802 – 26.III 1839)

Народився у с. Тибава (тепер Свалявського р-ну Закарпатської обл.). Навчався на філос. ф-ті Львів. ун-ту. В 1822 закінчив мед. ф-т Моск. ун-ту. Будучи за фахом медиком, відзначився як один із засновників болгаристики в Росії, історик-славіст, етнограф і філолог.

У своїх працях доводив слов'янське походження болгар, виступав проти норманської теорії Київ. Русі, був прибічником єднання рос. та укр. народів. Розробив ряд питань з історії закарпатських українців. Його праці мали значний вплив на розвиток вітчизняної української, російської і болгарської історичної думки, хоча й містили дещо некритичне ставлення до певних історичних фактів.

Він вивчав також усну народ. творчість і написав працю в романтичному слов'янофільському дусі, "*Про джерело народної поезії взагалі і південноросійської зокрема*" ("Об источнике народной поэзии вообще и о южнорусской в особенности").

Венелину споруджено пам'ятники в Одесі (1842) та Софії.

Твори: Древние и нынешние болгары...: В 2 т. — М., 1829-1841.

(3, 74)

Далькевич Марцелій Вікторович (1833 – 1867)

З мішан. У 1857 закінчив Київ. ун-т лікарем. Був директором приватної водолікарні у м. Києві.

З 1864 працював лікарем Київ. відділення держ. банку.

Член Київ. т-ства лікарів; 2 грудня 1867 р. обраний його секретарем, член П'ятигорського бальнеологічного т-ства.

Помер десь в кінці року, на 34 році життя. Т-ство київ. лікарів 23 березня 1868 р. у своєму листі відзначило високі фахові якості Далькевича, вроджену доброту його серця і усвідомлення нелегкого обов'язку суспільної служби.

Твори: О болезненности в г.Киеве (во всех заседаниях общества) // Протоколы киевских врачей, 1863-[18]64; Отчет о больных, пользовавшихся в Киевском заведении искусственных минеральных вод, за 1861, [18]62 и [18]63 годы // Там же. — 1863-64; Сведения о Киевском заведении искусственных минеральных вод с 1835 по 1861 г. // Там же. — 1862-63 гг.

(25)

Данилевський Прокіп (роки життя невідомі)

З с. Велика Кукавка Могилів-Подільського пов. Подільської губ. (тепер Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл.), кріпак графа І. Моркови.

У маєтку кріпосника тоді було два великих таланти, які проявлялись в усьому і відзначались ненаситною спрагою до знань, — Данилевський Прокіп і Тропінін Василь.

Граф Моркова, щоб задовольнити свої забаганки, направив свого кріпака на мед. ф-т Моск. ун-ту. Той з відзнакою закінчив навчання і отримав диплом лікаря. Але його за наказом вельможі етапом доставляють до с. Кукавки. Тут молодий лікар постійно відчував зневагу і зазнавав приниження з боку графа; який не тільки не хотів відпустити його на волю, а й на шматки роздер лікарський диплом, відправивши його власника на конюшню. Не витримавши наруги, Данилевський втік з графського двору, приєднався до славетного Устима Карма(е)люка, якого Тарас Шев-

ченко назвав славним лицарем. Тут він лікував втікачів з панської неволі, кріпаків, усіх тих, хто потребував його допомоги.

У біографії цього лікаря досі немало білих плям. Під час вторгнення Наполеона до Москви згоріло багато документів Моск. ун-ту, де могла бути хоч якась інформація про укр. студента. Проте історик Рогозинському, який досліджував кукавський період творчості маляра Тропініна, вдалося встановити, що Данилевський втік з маєтку 1818 р., що в бібліотеці графа Моркови зберігалося кілька мед. книг, які належали Данилевському, напевно, в рукопису ("Искусство Южной России". — 1888. — Кн. 4).

Укр. письменник В. Кучер в романі "Устим Кармалюк" (1940, нова редакція 1954) віддав належну шану лікарю Данилевському, ім'я якого не повинно загубитися в пам'яті укр. народу.

(21)

Данилов Михайло Петрович (1814 —)

Син пономаря. У 1843 закінчив Харків. ун-т лікарем. 1848 р. працював у Сумському пов.; 1850 р. — І-му СПб. сухопут. госпіталі; 1851 р. — навчальному карабінер. полку і гренад. корпусі Пруського полку. В 1852 в.о. учителя в Олександрівському кадет. корпусі. Звільнений з військ.-мед. відомства 1854 р.

Твори: Необходимые жизненные потребности человека, или О том, когда нужно есть, пить и пр. — СПб., 1852.

(25)

Добровольський Вікентій Петрович (1790—1.I 1853)

З дворян Подільської губ. У 1807 вступив до СПб. МХА, звідти 1811 р. направлений лікарем у лейб-гвардії Семеновський полк. У 1812 — штаб-лікар; 1813 служив у Литовському полку; 1816 - ст. лікар лейб-гвардії гренад. полку. Звільнений з Військ. відомства для призначення гоф-медиком 5 придворного округу.

Почесний член Мед. Ради (1849).

Дійсний статський радник, кавалер ордена св.Володимира 4-го ступеня.

Твори: Болезненное поражение сердца, излеченное, очевидно, усилиями природы и искусства // Друг здравия. — 1836. — № 15; Лечение воспалений сердца // Там же—1835. - № 18; Лечение судорог / Там же. — 1836. — № 15; Лечение растрескавшихся грудных сосков у кормилиц // Там же. — 1842. — № 18.

(25)

Добровольський Максим Григорович (роки життя невідомі)

З м. Пирятина (Полтав. обл.), дворянської родини. Після закінчення Київ. дух. академії у 1799 вступив до СПб. хірург. школи, 1803 р. отримав звання кандидата хірургії і був направлений лікарем на Балт. флот. У 1804 переведений у морськ. кадет. корпус, 1806 — Ревельську контрольну експедицію.

У 1808 удостоєний чину штаб-лікаря. За переклад з французької книги Бартеза "Теоретичні і практичні міркування про ломотні хвороби" відзначений діамантовим перснем.

Звільнений зі служби 1814 р. за станом здоров'я.

Твори: Бартез. Теоретическое и практическое рассуждение о ломотных болезнях / Пер. с фр. М.Г.Добровольского. — СПб., 1808.

(20, 25, 46)

Доброславський Василь Васильович (роки життя невідомі)

У 1827 закінчив Харків. ун-т лікарем I-го відділення. В 1828 працював повіт. лікарем у м. Ізюмі. Того ж року перейшов лікарем у Георгіївський карантин (Грузія); 1830 — Ахалцизький пашалик.

1831 р. удостоєний чину штаб-лікаря.

У 1834 працював у м.Телаві, 1835 призначений ст. лікарем у Грузії. 1837 р. переведений у Шекінську провінцію, 1839 – Тифліську міську лікарню. З 1840 виконував обов'язки керівника Закавказьких карантинів.

За участь у боротьбі з чумою на Кавказі 1843 р. удостоєний чину надвірного радника.

До 1856 р. ще служив на Кавказі.

Колезький секретар.

Твори: Действие серноокислого хинина на узловатую нервную систему / Друг здоровья. – 1836. – № 45; Климат и болезни Шекинской области // Там же. – 1838. – № 11; Эпидемическая болезнь летом 1835 г. в Телаве, в Кахетии // Там же. – 1835. – № 45.

(25)

Долнер Франц Йосифович (1800 -)

З дворянського роду. Закінчив Житомирське училище. В 1818 казеннокоштным вихованцем вступив до Віленського ун-ту. Спочатку навчався на філос. ф-ті, згодом – на медичному. 1823 р. закінчив ун-т лікарем І-го відділення. Працював над дисертацією, здобув ступінь доктора медицини і поступив на службу у Військ. відомство (тему дисертації встановити не вдалося).

У 1826 отримав чин штаб-лікаря. Під час польського повстання (1831) брав участь у військ. походах і діях. За відмінну службу відзначений орденом св.Анни 3-го ступеня. У лютому 1836 через хворобу з військ. служби звільнився.

9 жовтня 1837 р. призначений лікарем І-го благодійного пансіону Київ. І-ї гімназії.

Звільнений з цієї посади 1 грудня 1838 р. у зв'язку з його переведенням лікарем у Київ. ун-т.

Праць не знайдено.

(66)

Дударев Петро Васильович
(1816 - 30.XI 1849)

Народився у Катеринославі у купецькій сім'ї. Середню освіту здобув у місцевій гімназії. 1834 р. вступив на мед. ф-т Харків. ун-ту. Після закінчення повного навч. курсу у квітні 1838 отримав звання лікаря I-го відділення.

У 1839 відкрилася вакансія прозектора Харків. ун-ту, на заміщення якої претендувало кілька осіб. Але після експериментального приготування кожним з них "препаратів 5-ї пари головних нервів" Рада ун-ту надала перевагу препаратам, виготовленим Дударевим під наглядом проф. Нарановича. Відтоді з Харків. ун-том пов'язане більш ніж 10-річне його творче життя – з 17 жовтня 1839 до 30 листопада 1849 р.

У 1842 він склав *"Короткий історичний огляд анатомічного театру"*, який у рукопису було подано на розгляд мед. ф-ту (в архіві Харків. ун-ту не виявлено). У червні 1843 Рада ун-ту представила його (за вислугою років) до чину надвірного радника (отримав у жовтні того ж року).

1844 р. на мед. ф-ті постало питання про необхідність створення в ун-ті кафедри пат. анатомії, завідувачем якої проф. Наранович рекомендував Дударева і просив Раду ун-ту направити його за кордон для удосконалення. Через відсутність у претендента докторського ступеня Рада відмовила.

У лютому 1845 Дударев докторський екзамен склав, але не встиг захиститися – вийшли нові правила іспитів на отримання мед. звань.

У 1847 виконував обов'язки секретаря ф-ту. Попечитель навч. округу оголосив "повне і абсолютне визнання його заслуг"; у жовтні того ж року за плідну участь у боротьбі з холерою у м. Курську йому було оголошено подяку.

У 1848-49 навч. році Дударев читав анатомію (за посібником Бока).

1848 р., коли спалахнула холера у Харкові, заступником директора тимчасової клінічної лікарні було призначено Дударева.

Чину колезького радника удостоєний 1846 р.

Навчальний 1849-50 рік склався для нього трагічно – він заразився, препаруючи труп.

Смерть настала на 34 році життя після 8-денної хвороби.

Твори: Краткое историческое обозрение анатомического театра: [Рукопись. – 1842].

Дуссик Хома Петрович (1765 – 20.XII 1801)

Служив лікарем в Австрії. В 1782 переїхав у Городнєцький повіт Полоцького намісництва. Певний час був лікарем у Рязанському намісництві. Після отримання права мед. практики (23 липня 1784) був придворним лікарем при генерал-фельдмаршалі Кирилі Розумовському — останньому гетьманові Лівобережної України.

Культ науки і культури, який сповідувався в гетьманській родині, сприяв піднесенню творчих сил придворного лікаря. У березні 1785 Дусик звернувся до Мед. колегії за дозволом скласти докторський екзамєн і в травні того ж року здобув ступінь доктора медицини.

Помер у Батурині (тепер Бахмацького р-ну Черніг. обл.) на 36 році життя. Похований у скиті Батуринського монастиря, що в 11 верстах від Батурина.

Твори: Об астме: [Рукопись]. — 1785. — (На латин. языке).

(47, 78, 95)

Еллізен Єгор Єгорович (Georg Ellisen) (роки життя невідомі)

Родом із Ганновера. На рос. службу прийнятий за найвищим повелінням царя, даним на ім'я фельдмаршала П.О.Рум'янцева 19 липня 1786 р., і призначений доктором у Київ. намісництво. У 1788 облаштував тут лікарню для віспошєплення. У березні 1792 за наказом барона Фітінгофа переведений у Мед. колегію для допомоги штатт-фізику Круттє, який невдовзі був звільнений зі служби за віком. 9 березня 1794 р. штатт-фізиком був призначений доктор Еллізен.

Праць не знайдено.

(78)

Євсієвський Влас Арсентійович
(роки життя невідомі)

Народився неподалік м.Золотоноші (тепер Черкаської обл.) в родині священика. Навчався в Переяславській гімназії, після закінчення якої вступив до школи Моск. ген. госпіталю. 1767 р. випущений підлікарем. З 1768 працював у госпіталі на анатомічній кафедрі. За клопотанням оператора Енгеля 1770 р. Євсієвського було призначено в.о. оператора ген. госпіталю, а після екзамену на звання лікаря затверджено прозектором. На цій посаді він працював до 1785 р., (за Змеевим, з цього року на цій посаді значиться інша особа).

Праця не виявлено.

(25)

Жила Тит Олександрович
(2.IV 1817 —)

Народився в с.Білогородка на Полтавщині в українській дворянській родині. Мед. освіту здобув у Харків. ун-ті. З 1842 працював лікарем 2-го відділення, з 1846 — Олександрівський міськ. лікар.

(41)

Жуковський Василь Григорович
(1764 —)

З полтавського полковницького роду. Військ. лікар. З 1782 був на службі у СПб. сухопут. госпіталі, з 1792 — штаб-лікар у Челябінську, з 1797 — в Оренбурзькій лік. управі.

За 35-річну бездоганну службу нагороджений орденом св.Володимира 4-го ступеня. Звільнився з військ. служби 1825 р.

1826-37 рр. служив повіт. лікарем у Челябінську.

(41)

Залуговський Іван Олексійович **(1804 – 13.I 1854)**

З міщан. Навчався в Черніг. дух. семінарії, згодом казеннокоштно вступив до Моск. ун-ту на мед. ф-т, 1829 р. закінчив його лікарем 2-го відділення і був направлений у резерв 2-ї армії. В 1830 виконував обов'язки ординатора в Могильовському (на Дністрі) тимчасовому військ. госпіталі; 1831 р. переведений у Ковенський військ. госпіталь, 1832 — 2-у гренад. артилер. бригаду, де служив ст.лікарем до 1835 р.

У 1834 отримав чин штаб-лікаря. Після 1835 р. служив у СПб. 1-му сухопут. військ. госпіталі, у 1844 і 1846 рр. супроводжував голову Державної Ради Васильчикова, а 1847 — ген.-крігс-комісара.

1849 р. виконував обов'язки штатт-доктора окремого Сибірського корпусу, затверджений на цій посаді 1850 р.

Удостоєний ордена св.Володимира 4-го ступеня.

Помёр у Сибіру.

Твори: *Арасанские минеральные ключи близ укрепления Когальского (в Киргизской степи) // Военно-мед. журн. — 1854. — Ч.63. - № 11.*

(25)

Земський Микола Іванович **(1791 —)**

Закінчив Черніг. семінарію і казеннокоштным вихованцем вступив 1810 р. до Моск. МХА, яку закінчив лікарем і був направлений 1814 р. на службу у Кам'янець-Подільський військ. госпіталь. У 1815 переведений у Камчатський піхот. полк, 1816 — Великолуцький, 1817 — 19-у артилер. бригаду.

Чину штаб-лікаря удостоєний 1817 р. У 1820 служив ст. лікарем у Владикавказькому військ. госпіталі, 1824 — доктором 22-ї піхот. дивізії. За участь у битві з персами 1827 р. нагороджений орденом Анни 2-го ступеня. 1832 р. працював у Георгіївському військ. госпіталі, 1833 р. — доктором 20-ї піхот. дивізії. 1837 р. був призначений ст. доктором до команди-ра військ Кавказької лінії та Чорномор'я.

Ступінь доктора медицини здобув 1840 р.

Лікував 1835 р. смертельно пораненого князя Барятинського.

Звільнений 1850 р.

(25)

Іванченко Кирило Гаврилович
(1788 — 17.V 1845)

Син міщанина Київ. губ. З 1807 казенним коштом навчався у СПб. МХА, в 1811 закінчив її лікарем 3-го відділення, одразу ж був направлений у Катеринославський кирасир. полк. За участь у Французькій кампанії 1813 р. одержав чин штаб-лікаря. Звільнений з військ. служби 1826 р.

З 1834 — в.о. інспектора Тверської лік. управи, на цій посаді затверджений 1836 р.

Колезький секретар.

Помер у Твері.

Твори: *Излечение* задержанных menstrua // Друг здоровья. — 1843. — № 18; *Излечение* каменной болезни без операции // Там же. — № 25; *Младенец* необыкновенной толщины // Там же. — 1843. — № 11; *Необыкновенный* медико-судебный случай (гермафродит) // Там же. — 1835. — № 1; *Созрелость* девочки 4 лет от роду // Там же. — 1839. — № 38; *Rafania* в некоторых селениях Тверской губ. // Там же. — 1837. — № 39, 41.

(25)

Каллаш Фрідріх Федорович
(— 1845)

Навчався у 1817-22 рр. у Моск. ун-ті на мед. ф-ті казеннокоштным вихованцем. Тут захистив докторську дисертацію на тему: "*Про харчування в здоровому стані та при хворобах*". Був затверджений доктором медицини та акушером і направлений у м.Сураж Черніг. губ. У 1827 його призначено акушером Черніг. лік. управи. В 1831 був тимчасово відряджений до м. Ясси (Дунайське князівство). Після повернення звідти, 1843р, знову посів посаду акушера Черніг. лік. управи.

Помер у Чернігові.

(26)

Качковський Адам
(— 12.III 1842)

Уродженець Волинської губ. У 1820 закінчив Віленський ун-т лікарем I-го відділення, 1821 р. там же здобув ступінь доктора медицини за дисертацію "*Різні методи лікування скарлатини*". Після цього працював лікарем у м. Володимирі на Волині (за Козьмінським — у Бершедзі).

Твори: *Описание тарантула (aranea tarantula) и сколопендры (Scol. morsitans).* Зоологические розыскания в Подолии // Дзенник мед. хирургии и фармации. — Вильно, 1823-1824. — Т. II; *De varia scarlatinam curandi methodo:* (О различных методах лечения скарлатины): Дис. ... д-ра медицины. — Vilno, 1820.

(25)

Качковський Карл Григорович
(1797 — 14.X 1867)

З дворянського роду. Навчався у Кам'янці-Подільській гімназії, після закінчення якої казенним вихованцем з 1815 здобував мед. освіту у Віленському ун-ті. Закінчив у 1820 і 30 березня того ж року був направлений у I-й гренад. полк.

У червні 1821 здобув ступінь доктора медицини.

Працював лікарем при Кам'янці-Подільському лицейі, де 1823 р. читав курс гігієни. В 1829 р. запрошений до Варшави на посаду професора терапії.

Після повернення в Росію 1835 р. працював у Бердичеві, згодом — Житомирі, де заснував Т-ство подільських лікарів і був першим його головою (1858).

Помер в Херсоні.

Твори: *Лекции гигиены, Или науки о сохранении здоровья, читанные публично в Волинском лицее.* — Варшава, 1826; *Пляска святого Витта* // Друг здравия. — 1844. — № 40 (Бердичев); *De plicae polonicae in varias, praeter pilos, corporis humani partes vi et effectu:* Дис. ... д-ра медицини. — Vilnae, 1821.

(25)

Качковський Михайло
(— 1848)

Навчався у Віленському ун-ті, У грудні 1829 здобув там ступінь доктора медицини за дисертацію *“Про гідрофобію”*.

Працював лікарем у м. Володимирі-Волинському.

Помер у Горохові (тепер райцентр Волин. обл.).

Твори: О познанню і способах запобіження і леченя хоробы морбус званеї. — Варшава, 1830; Эпидемическая корь в с. Медведовке Волынской губ. // Друг здравия. — 1842. — № 4; De hydrophobia: (О гидрофобии); Дис. ... д-ра медицины. — Vilnae, 1829.

(25)

Керестурі Ференц (Франц) Францович
(Kereszturi Ferentz)
(25.V 1735 — 16. II 1811)

Народився в м. Шарашпатак Землинського комітету (Угорщина). [За Палкіним, — 28 травня 1739 р.; за Чистовичем — народ. у м. Поток; Бібліогр. словником професорів і викладачів Моск. ун-ту (1755-1855 рр.), — неподалік Кашау]. Його батьки шляхетського походження, але він рано втратив їх. Проте встиг здобути високого рівня освіти, закінчивши Пештський ун-т.

Прибув до Москви 1762 р. Того ж року поступив у військ. госпіталь і мед.-хірург. школу. Закінчив її підлікарем у червні 1763, лікарем — 1764 р. За призначенням працював у карантинному будинку у Бахмуті (тепер Артемівськ Донецької обл.) і лікарем прикордонної митниці. Але мрія працювати в Моск. ун-ті не полишала його. За підтримки відомого моск. лікаря Петра д'Аша, Керестурі отримав посаду прозектора анатомії і хірурга на мед. ф-ті Моск. ун-ту при проф. Еразмусі. Тут він удосконалював мед. знання, відвідував хворих у госпіталі, накопичував практичні спостереження і проводив наук. дослідження з новітніх проблем медицини. Крім обов'язків прозектора, 1765 р. виконував обов'язки лікаря ун-тської лікарні. В 1772 удостоєний ступеня першого хірурга (protochirurgus). У 1776 Мед. колегія присвоїла йому звання штаб-лікаря; того ж року він отримав посаду професора анатомії і хірургії. 1777 р. затверджений екстраординарним, 1778 — ординарним професором анатомії та хірургії. Він на 33 роки раніше Чарльза Белла писав про наявність різних провідних шляхів для рухових і чуттєвих стимулів (1778).

У лютому 1784 звернувся до Мед. колегії з проханням допустити його до складання докторського екзамену. У травні 1784 здобув ступінь доктора медицини і хірургії (у Брокгауза і Єфрона — 1774). За дисертацію комісія взяла його промову *“Міркування про необхідність пізнання життя задля того, щоб ясніше виявити внутрішню природу людського тіла”*. Великий інтерес для історії медицини становлять актові промови Керестури, зокрема його промова *“Про мед. поліцію і про її застосування в Росії”* (1795). Він підкреслив дві сторони медицини: лікувальну і профілактичну, останню назвав медичною поліцією. На думку автора, саме вона вчить, що охорона здоров'я повинна бути спрямована на збереження життя і здоров'я численних громадян і на відновлення втраченого здоров'я. Він виклав основні принципи санітарної справи в Росії й підкреслив, що на державну владу покладається нагляд за виконанням законів і заходів з охорони здоров'я. Це було прогресивне на той час розуміння завдань держави щодо охорони здоров'я народу. Його думки з питань піднесення санітарної культури народу та її подальшого розвитку не втратили свого значення й сьогодні.

Керестури виховав лікарів, що стали гордістю й окрасою вітчизняної і світової медицини, серед них українці, — І.Ф.Венсович, редактор першого в Москві мед. журналу *“Журнал медико-физический, или Труды общества при Императорском Московском университете”* (з 1808) та І.С.Андрієвський, перший вітчизняний професор ветеринарії, один з найосвіченіших укр. медиків 18 ст.

Керестури намагався плідно розвивати культурні зв'язки, що здавна існували між Україною, Росією та Угорщиною.

Член Імператорської Леопольдино-Каролінської академії, Президент Т-ства змагання медико-фізичних наук (з 1804). З його ім'ям пов'язано широке використання в мед. практиці мікроскопічних досліджень. Він був одним з тих, хто закладав основи експериментальної фізіології.

Надрукував ряд праць латиною.

Помер у Москві від апоплексичного удару.

Твори: Рассуждение о жизненном существе в человеческом теле, говорено 30 июня 1777 г. — М., 1777; Dissertatio de cognoscenda vita, ut intima corporis humani indoles clarius elucescat, hab. anno 1783 die XXVIII juni: (Рассуждение о необходимости познания жизни для того, чтобы яснее обнаружить внутреннюю природу человеческого тела). — М., 1783; Oratio de Politis Medica ejusque in Russia usu XXVIII juni anni 1795 habita: (Речь о медицинской полиции и о применении ее в России, произнесенная 28 июня 1795 г.). — М., 1795.*

(5, 20, 47, 61, 83, 98)

* Напевно, “1775” у Російського — друк. помилка

Кернер (Кьорнер) Йоганн Веніамін (— 1795)

Рік, місце народження, місце присудження ступеня доктора медицини не встановлено. Відомо, що після приїзду до Петербурга, Кернер викладав у Калінкінському мед. ін-ті. Однак через кровохаркання змушений був покинути викладацьку роботу і зайнятися вільною лікувальною практикою у Петербурзі. У зв'язку зі складною ситуацією в Кронштадтському морськ. госпіталі — переповнення хворими, не вистачало лікарів, віддаленість окремих відділень від основного приміщення госпіталю — Мед. колегія у жовтні 1791 направила у Кронштадтський морськ. госпіталь доктора Кернера. Пробув він там лише один рік, бо у жовтні 1792 його було переведено в Катеринославську армію. Прибувши до Єлисаветграда, одержав від генерал-аншефа О.В. Суворова наказ розпочати викладання анатомії, фізіології і хірургії в Єлисаветградській госпіт. школі, щойно відкритій за пропозицією укр. доктора медицини, реформатора мед. освіти в Росії у 18 ст., — Д.С. Самойловича (Сушинського). Проте Кернер від пропозиції Суворова викладати в школі відмовився, посиляючись на хворобу (про минуле кровохаркання було відомо і Мед. колегії). Суворов був дуже незадоволений його відмовою, навіть висловився, що хворих лікарів йому не потрібно. На його місце одразу ж було призначено Петра Кол(ь)ба. Кернеру довелося шукати іншого місця. Допоміг йому адмірал М.С. Мордвинов, за чий клопотанням у грудні 1794 лікаря перевели у Херсон. морськ. госпіталь.

Помер у Херсоні.

(79)

Кнауер Томаш (1741–1802)

Народився у м. Рейтці (Моравія). Навчався в ун-тах міст Оломоуца і Відня.

1771-83 рр. працював на кафедрі анатомії Віденського ун-ту, а також викладачем хірургії та акушерства. Ступінь доктора хірургії здобув 1785 р. Мав приватну клініку у Відні.

З березня 1789 — професор хірургії і акушерства на мед. ф-ті Львів. ун-ту і в акушерській школі.

Зробив багато для поліпшення хірург. і акушерського обслуговування в західноукраїнських землях.

Очолював професійне об'єднання всіх хірургів Галичини.

(80)

Кожевников Микола Якович
(1821—1848)

Закінчив Моск. ун-т 1843 р. і одразу ж був призначений помічником прозектора анатомії в Київ. ун-т. У 1844-48 викладав, крім практичної анатомії, енциклопедію, методологію та історію медицини. Брав участь у ліквідації спалаху холери (1847), за що був премійований адміністрацією Київ. військ. госпіталю.

Секретар мед. ф-ту Київ. ун-ту (з 1844).

Титулярний радник.

Помер в Москві від холери.

Твори: Вагнер. Руководство к частной физиологии: Ч.3 / Пер. с нем. Н.Я.Кожевникова. — К., 1847.

(25)

Козаковський Семен Федорович
(1771—16. IV 1848)

Навчався в Єлисаветградському військ. госпіталі (1791), закінчив його підлікарем і 1792 р. направлений у Севастопольський мушкет. полк; у 1797 — Чорноморський флот, де 1800 р. одержав посаду лікаря. У 1801 служив при Ахтіарських артилер. ротах, у 1802 — Моск. мушкет. полку, 1803 р. — Бутирському, 1804 — Псков. гарніз. батальйоні.

Чину штаб-лікаря удостоєний у 1806 р. і призначений ст. лікарем у Могильов. мушкет. полк. За участь у Французькій кампанії одержав чин ст. лікаря I класу. В 1808 потрапив у полон до шведів. Після повернення з полону 1809 р. працював у Стародубському драгун. полку, 1813 р. керував Гомельським військ. госпіталем, з 1814 здійснював нагляд за госпітальями в Білорусії — Смоленській і Могильовській губерніях. У 1825 — ординатор Київ. військ. госпіталю, 1829 - там же ст. лікар. У 1835 переведений мол. ординатором у Моск. госпіталь, 1842 р. - ст. ординатор там же.

Помер від тифозної гарячки і гангрені.

(25)

Козельський Яків Павлович (1729 — після 1795)

Народився в м. Келеберді, що на Полтавщині. Навчався у Київ. академії (1744-50) та Петербурзькому академічному ін-ті. Працював секретарем Сенату у Петербурзі (1767-70), членом Малорос. колегії у м. Глухові (1770-78).

Він не був професійним медиком, але як один з видатних укр. філософів цікавився психічним життям людини, тому й торкався деяких мед. проблем.

У 1768 вийшла друком у Петербурзі його фундаментальна праця *“Філософські роздуми”*, в якій автор розмірковує про психічне життя людини. У рос. психіатричній літературі вважається, що праця Козельського має безпосереднє відношення до психіатрії.

1798 р. побачила світ друга його книжка — *“Роздуми двох індійців Калана та Ібрагіма про людське пізнання”*, яка була перевидана під іншою назвою — *“Китайський філософ, або Вчені розмови двох індійців Калана та Ібрагіма”* (без зазначення автора). Книжка являє собою глибокі філософські роздуми про сутність людського пізнання, яке розглядалося на прикладі фізичних та медичних знань, про природу й її таємниці, а саме: про землю, повітря, рослинний світ, мінерали, що використовуються для лікування хворих та ін.

Існує думка, що співатором обох книжок був видатний медик України Н.М. Амбодик, який у передмові до другої з них зазначив, що він цю книжку “переложил” (переклав), що за тодішнім розумінням означало детальну переробку книжки. Скорочений зміст її вміщено у виданні *“Вибрані твори російських мислителів другої половини XVIII ст.”* (Москва, 1952. — Т.1).

У філософії виходив із матеріалістичних ідей М. Ломоносова та французьких просвітителів 18 ст., зокрема, Д. Дідро та К. Гельвеція і розвивав їх. Він дав матеріалістичну розробку ряду філос. категорій, таких як: матерія і рух, простір і час, суть і явище. Обстоював позиції логіки Арістотеля. В історію вітчизняної філософії ввійшов як талановитий продовжувач кращих традицій М.В. Ломоносова, соратник Г.С. Сковороди, ідейний попередник О.М. Радішева.

Помер на хуторі Крутий Берег Лубенського пов. Полтав. губ.

Твори.: *Китайский философ, или Ученые разговоры двух индийцев Калана и Ибрагима.* — СПб., 1788; *Рассуждения двух индийцев Калана и Ибрагима о человеческом познании.* — СПб., 1788; *Философские размышления.* — СПб., 1768.

Колб (Кольбе) Петро [Ф.] (1761 —)

Син професора з іноземних мов. У 1772 вступив лік. учнем до Моск. ген. госпіталю. Згодом (1776) зі званням підлікаря направлений у Кінбурзький драгун. полк. У 1780 продовжив навчання у Петерб. сухопут. госпіталі. В 1783-86 рр. удосконалював мед. знання у Страсбурзькому ун-ті, захистив дисертацію на ступінь доктора медицини на тему "*Про будову шлунка*" (видана 1789).

Після повернення з-за кордону, був призначений ст. доктором у Єлисаветградський госпіталь, при якому під час російсько-турецької війни (1787-91) 1788 р. була створена медико-хірург. школа, що готувала лікарів для військ. потреб.

Колб, працюючи в госпіталі з 1789 до 1797 р. (рік закриття школи), викладав у ній анатомію, фізіологію, хірургію та "врачебное вешествословие". Серед вихованців цієї школи був Є.Й. Мухін — майбутній професор Моск. ун-ту, один із засновників анатомо-фізіологічного напрямку у вітчизняній медицині, а також такі відомі доктори медицини, як Немиров, Чорба, Бистроглазов та ін. Після закриття школи Колб був переведений (за Чистовичем) на Чорноморський флот.

У січні 1797 видано указ про створення лік. управ, інспектори яких повинні були стежити за станом лікувально-санітарної справи у губерніях. 15 квітня 1798 р. на посаду інспектора Вітебської лік. управи призначено Колба. Тут він працював впродовж 15 років, вирізняючись високим професіоналізмом і старанністю. У листі до Мед. колегії від 20 лютого 1800 р. він описав стан здоров'я населення губернії і його захворюваність, вимагав поліпшення вкрай небезпечної для життєздатності білорусів ситуації. Розроблені ним настанови, зокрема про лікування хворих на "нервову лихоманку", 4 травня 1800 р. були схвалені Мед. радою. Він вважав, що причиною цього тяжкого захворювання були соціальні фактори у губернії — тіснота помешкань, зіпсоване повітря, брак здорових їстівних продуктів, болотна вода, застуди та ін.

Твори: Наставления для пользования больных людей, одержимых нервной лихорадкой. — [Б.м.], 1808; *De structura ventricul: (О строении желудка): Дис.д-ра медицины.* — [Б.м.], 1789.

(78)

Колу(ю)мна-Вигура Степан Григорович **(роки життя невідомі)**

Дворянського походження. 1810 р. казеннокоштным вихованцем вступив до СПб. МХА і 1814 р. закінчив її лікарем зі срібною медаллю (За списками Мед. департаменту значиться, що Колумна-Вигура закінчив Харків. ун-т 1820 р. лікарем I-го відділення). Того ж року призначений ад'юнкт-професором хірургії в Харків. ун-т. (У "Биографическом словаре преподавателей Харьк. ун-та" Попов М. у розділі "Кафедра оперативной хирургии с топографической анатомией" у персоналії "Колумна-Вигура (1814-1821)" теж зазначає, що після закінчення СПб. МХА він був призначений "ад'юнктом хирургии в Харьков. ун-т").

Екстраординарним професором став 1818 р. Читав курс десмургії, теоретичної та оперативної хірургії. Згідно з курсом 3 год. на тиждень проводив операції на трупах. Звільнений 1821 р.

У 1829 одержав призначення у 2-у армію, 1830 р. переведений в Єлисаветградський гусар. полк. У 1832 з військ. служби звільнений.

Колезький асесор.

(8, 25)

Костшевський Якоб **(— 1798)**

Народився Варшаві в сім'ї лікаря, студіював філософію та медицину у Відні. В 1774 написав підручник з акушерства польською мовою, який наступного року вийшов у перекладі німецькою. 1775 р. став доктором медицини і філософії.

Впродовж 1775-83 рр. викладав фізіологію, інфекційні хвороби у мед. колегіумі та акушерській школі.

У 1781-82 рр. вивчав ветеринарію.

1784-86 рр. — професор фізіології у Львів. ун-ті.

1786 р. переїхав до Замостя, де був домашнім лікарем у родині Замоиських.

Там же і помер.

(80)

Костянтинович Іван
(роки життя невідомі)

Дворянин за походженням. Навчався у Київ. дух. академії, після закінчення якої 1794 р. продовжив навчання в Єлисаветградському військ. госпіталі, в школі при якому викладав анатомію, фізіологію, хірургію та "врачебное веществословие" Петро Колб. У 1796 закінчив школу підлікарем і був направлений на Чорноморський флот. Пізніше продовжив навчання у СПб. МХА, яку закінчив 1800 р. лікарем 2-го відділення і одержав направлення на Балт. флот. Того ж року служив у СПб. адміралт. військ. госпіталі. В 1801 — лікар СПб. військ. госпіталю; 1802 — Саратовської колонії.

У 1810 працював лікарем Саратовського, 1814 — Вольського повітів.

З 1816 — оператор Саратов. лік. управи.

Чину штаб-лікаря удостоєний 1806 р.

Звільнений 1824 р.

Твори: *Краткое начертание повивального искусства* / Пер. с нем. И. Константиновича. — СПб., 1802.

(25)

Котелевський Олексій
(роки життя невідомі)

Навчався у Харків. у-ті, 1827 р. закінчив навчання лікарем 3-го відділення і направлений у м. Чернь Тульської губ. 1829 р. був там міським лікарем.

У 1834 удостоєний чину штаб-лікаря. Через 2 роки (1836) призначений повіт. лікарем у м. Ізюм Харків. губ.

Твори: *Успешное лечение хронической рвоты* // Друг здравия. — 1845. — № 10.

(25)

Крамаренко(в) Іван Климентійович
(1809 – 1844)

Народився в купецькій сім'ї. Закінчив Харків. гімназію. 1826 р. вступив до Харків. ун-ту і 1831 р. закінчив його лікарем I-го відділення. Працював лікарем у 30-й кінно-артилер. роті. Звільнений у 1834. 1835 р. — міськ. лікар у м.Слов'янську. У 1836 звільнений і направлений у Дерптський ун-т, де продовжив навчання на мед. ф-ті. 1841 р. захистив тут докторську дисертацію "*Деяко про солітера (лентець широкий) та методи його вигнання*". Того ж року переїхав до Києва, отримав призначення на кафедру акушерства, очолював її 1841-44 рр.

Крамаренко(в) був ініціатором створення, одним із засновників і першим завідувачем цієї кафедри. Казенним коштом його було відряджено за кордон для підготовки до викладацької діяльності. Його звіти свідчать, що він вивчав систему мед. освіти у Берліні, Гейдельберзі, Парижі.

Помер у Празі.

Твори: Извлечение из донесения о занятиях в Берлине // Журн. Министерства народного просвещения. — []. — Ч.36. — Отдел IV; Тоже из Гейдельберга и Парижа // Там же. — Ч.39. — Отдел IV; Nonnulla de bothryocephalo lato ejusque expellendi quibusdam methodis: (Кое-что о солитере (лентец широкий) и методах его изгнания): Дис. ... д-ра медицины. — Dorp. Liv. — 1841.

(25, 68)

Крамарев Михайло Васильович
(1780 —)

Народився у м. Харкові (за іншими джерелами — у Богодухівському повіті Харків. намісництва) у сім'ї священика. Навчався у Харків. колегіумі у філос. класі. Звідти у травні 1796 вступив лік. учнем до СПб. мед.-хірург. училища. 1801 р. був призначений репетитором на кафедрі матерії медики і судової лік. науки. Того ж року (9 серпня) указом Мед. колегії йому було надано чин мол. лікаря, а 1802 р. направлено за кордон для вдосконалення наук. знань з медицини.

Повертаючись із закордонного відрядження до Росії, Крамарев помер у Копенгагені.

(8, 43, 94)

Красовський Наполеон Григорович **(1817 –)**

З дворянського роду. В 1838 закінчив Віленську МХА і направлений у Модлинський піхот. полк; 1842 р. переведений у Волинський; 1843 р. у Харків. ун-ті отримав чин штаб-лікаря. З 1845 працював лікарем на Луганському ливарному заводі.

Твори: Седалище невралгии // Военно-мед. журн. — 1855. — Ч. 65. — № 11.

(25)

Крігер Веніамін Християнович **(1801 – 1835)**

Народився в Саксонії. В 1821 вступив на мед. ф-т Харків ун-ту. 1828 р. удостоєний звання лікаря з відзнакою.

У 1829 призначений ординатором хірург. клініки, а 1831 р. йому доручили викладати десмургію і повторення операцій на трупах.

Десмургію Крігер читав за найвідомішим на той час посібником М.І. Єллінського "Огляд десмургії" (1832), який першим у Харків. ун-ті почав проводити хірургічні операції і який за зразкову службу був удостоєний звання лейб-хірурга.

(8, 80)

Кудрявцев Іван Петрович **(роки життя невідомі)**

Закінчив у 1813 СПб. МХА і направлений лікарем у Військ. відомство, 1815 р. — у Смоленський військ. госпіталь. *

1817 р. удостоєний чину штаб-лікаря. У 1818 переведений у лейб-гвардії Литовський полк; 1823 р. призначений ст. доктором Гродненського військ. госпіталю; 1829 — інспектором цивільного відомства Київ. лік. управи. *

У 1839 отримав чин медика-хірурга; 1842 р. був направлений інспектором у Тульську лік. управу.

Звільнений 1851 р.

Дійсний статський радник, кавалер ордена св. Володимира 4-го ступеня, голова Київ. мед. т-ства, член Т-ства рос. лікарів.

Твори: Наблюдение о лечении солитера // Друг здравия. — 1844. — № 30; О полезном действии кодеина в летучей ломоте // Там же. — 1842. — стр. 15; О полезном действии extract. nuc. vomicum в кровавом поносе, появившемся в Кieve // Там же. — 1842. — прибав. стр. 5; При открытии общества киевских врачей: Речь // Там же. — 1840. — № 47.

(25)

Курдюмов Василь Кузьмич (1822 – 19.І 1862)

З полтав. дворян. Закінчив курс Харків. гімназії, а 1840 р. — Харків. ун-т лікарем І-го відділення.

Впродовж 1845-61 рр. працював помічником директора хірург. клініки Київ. ун-ту; одночасно 1849-56 рр. — мол. ординатором Київ. військ госпіталю; 1852-56 — служив при конторі Київ. держ. комерційного банку.

Ступінь доктора медицини здобув 19 травня 1859 р. у Моск. ун-ті за дисертацію *“Про найкращі методи видалення катаракти”*.

Звільнився з Київ. ун-ту 1861 р. і став працювати ординатором у лікарні Київ. приказу громадського опікування.

Колезький секретар.

Твори: De praecipuis cataractam extragendi methodis: (О наиболее предпочтительных методах удаления катаракты): Дис. ... д-ра медицины. — М., 1859.

(25)

Курдюмов Степан Васильович
(роки життя невідомі)

У 1835 закінчив Харків. ун-т лікарем I-го відділення. З 1836 працював міським лікарем у м. Словолянську Харків. губ. (тепер Донецької обл.) і там же був лікарем при місцевих мінеральних водах.

Надвірний радник.

Твори: Из отчета заведения Славянских соляных вод за 1852, врача при них // Харьк. губ. ведомости. — 1853. — № 24; Там же 1853; Там же. — 1854. — № 20.

(25)

Кучевський Ісидор Іванович
(— 3.III 1829)

У 1817 закінчив Віленський ун-т лікарем; 1818 там же захистив дисертацію "*Артроз тазостегнового суглоба (випадок із практики)*" на ступінь доктора медицини.

З 1819 працював повіт. лікарем у м. Олександрівську Володимирської губ., з 1821 переведений у Переяславськ тієї ж губернії.

Звільнений 1826 р.

У 1828 був направлений ординатором у новостворений тимчасовий госпіталь в Одесі, де й помер.

Твори: De coxarthrocace, casus practicus: (Артроз тазобедременного суглоба (случай із практики): Дис. ... д-ра медицини. — Vilno, 1818.

(25)

**Лакман Фердинанд Вільгельм (Laackmann
Ferdinand Wilhelm)**
(роки життя невідомі)

Народився у Ризі. Навчався у СПб. ген. сухопут. госпіталі з 9 серпня 1772 до 9 січня 1774 р., звідти лікарем направлений у Васильківський карантин (Київщина). У квітні 1776 переведений у І-й СПб. батальйон, у липні звільнений для поїздки за кордон. У Базельському ун-ті навчався впродовж 3 років, захистив докторську дисертацію "*Фізіологічна дисертація про виділення взагалі*". Повернувшись до Петербурга, у березні 1780 склав у Мед. колегії докторам Тихорському й Ашу екзамен на право мед. практики в Росії і в липні був направлений доктором у СПб. губернію. З березня 1783 працював дивіз. доктором в обсерваційному корпусі, який дислокувався у Західній Україні, під командуванням фельдмаршала П.О. Рум'янцева-Задунайського. Прибувши до Києва, у листопаді 1784 одержав призначення в Херсон, у 3-ю дивізію; 1786 р. переведений у війська до Таврії, а звідти за наказом князя Потьомкіна його знов повернули в Херсон для відбудови Херсон. ген. госпіталю, де він і був залишений на посаді гол. доктора.

Як військовий Лакман недовго затримувався на одному місці. В листопаді 1790 р. його направили у І-у дивізію, що дислокувалася на р.Дніні, а вже у лютому 1791 — у 2-у дивізію, в Ригу.

У 1792 відряджений до Динабурга, звідти з армією дійшов до Польщі й Вільно, де пробув до 1793 р., коли генерал Ігельстром відкликав його до Варшави, призначивши генерал-штаб-доктором. Мед. колегія затвердила це призначення 19 січня 1794 р. Перебуваючи під час революції у Варшаві, Лакман потрапив у полон, де лікував хворих полонених.

Після повернення з полону працював доктором у корпусі генерал-поручика графа Ферзена, згодом був звільнений Суворовим у відпустку до Петербурга. На його власне прохання Мед. колегія направила його у Кронштадтський морський госпіталь. Після відставки ст. доктора госпіталю Яніке у травні 1797 цю посаду обійняв Лакман. Та й на цьому місці він не уник відряджень: адмірал Крузе, вирушаючи у морський похід у червні 1797, узяв його з собою. Але ця кампанія тривала недовго.

За ретельне виконання своїх обов'язків у Кронштадтському госпіталі 18 січня 1798 р. Лакман був відзначений Колегією, а 10 лютого того ж року був удостоєний чину колезького радника.

Твори: Diss. inaug. physiologica de secretione in genere: (Физиологическая диссертация о выделениях вообще). — Базель, 1779.

Ламовський Михайло Петрович
(1790 – 3.V 1844)

Навчався у Пензенській дух. семінарії. 1807 р. вступив до СПб. МХА; у 1811 направлений лікарем у Моск. гренад. полк; 1814 — штаб-лікар. У 1820 — доктор 2-ї гренад. дивізії. Звільнений 1827 р. У 1827-28 рр. за розпорядженням Гірничого відомства працював на Мишевському заводі князя Бібарсова; 1829 р. — інспектор Курської лік. управи. В 1836 знов повернувся до Військ. відомства ст. лікарем Староруського військ. госпіталю; 1837 р. — там же ст. доктор. У 1843 — гол. доктор Сімферопольського військ. госпіталю. 1844 р. — медик-хірург Харків. ун-ту.

Статський радник, кавалер ордена св.Володимира 4-го ступеня.

Твори: Ведомость о лечении Старорусскими минеральными водами // Друг здравия. — 1841. — № 4; *Сведение* голени // Военно-мед. журн. — 1840. — Ч.35, кн.1; *Фабрициус*. Полные сведения о пользова-нии холодной водой / Пер. с нем. М.П. Ламовского. — СПб., 1839.

(25)

Лаптев Михайло
(1802 – 1848)

Навчався у Казанському ун-ті казеннокоштным вихованцем, закінчив його 1828 р. лікарем 2-го відділення, отримав направлення повіт. лікарем у Звенигородку Київ. губ.

У 1832 удостоєний чину штаб-лікаря.

Колезький асесор.

Помер у Звенигородці.

Твори: Описание гермафродита, родившегося [в] Киевской губ. Зве-нигородс[кого] уезда в деревне Дашукове // Друг здравия. — 1837. — № 47; *Редкий* пример чахотки // Там же. — 1835. — № 37; *Рождение* 8-месячного, не имеющего мозга, урода, мужского пола // Там же. — 1841. — № 15.

(25)

Левинець Антон Костянтинович

(роки життя невідомі)

Загальноосвітню підготовку здобув у Переяславському колеґіумі, медичну — в госпіт. школі при Моск. сухопут. госпіталі. В 1778 йому присвоєно звання підлікаря і направлено у Херсон. пікінер. полк. У 1784 склав лік. екзамен і працював на Кавказі, одночасно й на посаді городового лікаря у м. Ставрополь, який за т. зв. Кавказ. лінією, входив до Астраханської губ.

Командування військами піднімало питання про переведення лік. управи з Астрахані в Георгієвськ, але Мед. колеґія вирішила направити до управи штаб-лікаря А.К. Левиця, доручивши йому керувати госпіталем, лазаретами і мед. чидами військ. і цивільної частин на Кавказ. лінії. Окрім цього, йому доручалося дослідити властивості і склад Кислоґо колодязя (майбутнього Кисловодська), що знаходився неподалік Костянтиногорського укріплення. У грудні 1798 Левинець представив на розгляд Мед. колеґії трактат *“Про властивості кислуватої води холодного мінерального джерела і землі, що його оточує, з додатком короткого географічного їх положення”*.

Високопрофесійний опис трьох джерел (вони били з дна колодязя, створювали ефект кипіння й випаровували повітряні гази), а також ґрунту, що оточував ці цілющі води, стали вагомою підставою для прийняття 27 квітня 1803 державного документу про визнання лікувального значення Кавказьких Мінеральних Вод (КМВ). Особливо велику популярність здобули води після війни 1812 р. Тоді й запроваджено було посаду лікаря.

Заслуги Левиця А.К. як лікаря і дослідника досі не були відзначені в історії медицини, хоча своєю працею він підготував надійну основу для наступної діяльності лікаря з України Х.І. Геннуша — першого спеціального лікаря КМВ.

Твори: О свойствах кисловатой воды холодного минерального источника и земли, его окружающей, с приобщением краткого географического оных положения: [Трактат]. — [Б.м.], 1798.

(87)

Леонов Іван Федорович (1809 – 13.I 1854)

Народився в сім'ї обер-офіцера. В 1820 юнгою зарахований на Чорноморський флот, 1822 через хворобу був звідти звільнений.

З 1824 навчався у Харків. (Слобідсько-Українській) гімназії, після її закінчення вступив до Харків. ун-ту. Ще студентом звернув на себе увагу професора О.С. Венедиктова, який і рекомендував його (як найбільш здібного студента) на посаду помічника професора анатомії. На період 1829-30 рр. йому доручили виконувати прозекторські обов'язки.

Після закінчення курсу навчання навесні 1830 р. мед. ф-т дав свою згоду на присвоєння Леонову звання "лектора анатомії", якщо той складе відповідний екзаме́н. У серпні того ж року він такий екзаме́н склав і 30 вересня 1830 отримав звання лікаря I-го відділення.

Неабиякі здібності лікаря проявив Леонов під час спалаху холери у Кременчуці, куди його було направлено для боротьби з цією хворобою. За успішну роботу з ліквідації спалаху холери 6 червня 1831 р. був нагороджений діамантовим перснем з топазом і залишений на викладацькій роботі у Харків. ун-ті, де читав лекції з фізіології, судової медицини, судової поліції. На час відсутності проф. Венедиктова (з серпня 1830 він був відкликаний у Центральну комісію з приборкання холери) йому доручили вести всі курси, які читав уславлений професор. Як "лектор анатомії", крім доручених лекцій, продовжував викладати свій курс. У червні 1832 проекзаменував 77 студентів I-го курсу.

30 липня 1832 р. на засіданні ф-ту його було обрано вченим секретарем, але Рада ун-ту цього рішення не схвалила, бо за статутом ун-ту ця посада мав обіймати ад'юнкт. Для отримання цього звання 30 серпня 1833 р. Леонов подав свою працю *"Анатомо-фізіологічний опис серця і перикарда, що містить у сполучних тканинах чужорідні тіла"*, яка не була затверджена Міністерством народ. освіти через відсутність на цей час в ун-ті відповідної вакансії. Призначення його ад'юнктом відбулося лише у травні 1834 р.

У викладанні анатомії Леонов керувався "короткою анатомією" П.А. Загорського; курси загальної і патологічної анатомії читав за Й.Ф. Меккелем і О.С. Венедиктовим. Однак, незважаючи на схвальне рішення Ради ун-ту, до захисту докторської дисертації без екзаменів допущений не був. Проти виступив попечитель навчального округу (липень 1836). У серпні 1836 мед. ф-т обрав його вченим секретарем ф-ту.

У березні 1837 подав на розгляд Ради ун-ту опис здійснених ним у клініці численних операцій з підтвердженням їх ефективності. Рада ун-ту

надала Леонову вчене звання медика-хірурга. 27 червня 1837 р. він отримав і звання інспектора лік. управи. Однак при введенні в дію нового статуту ун-ту міністр освіти затвердив його лише на посаду прозектора.

9 лютого 1838 р. відбувся публічний захист його дисертації *"Анатомо-фізіологічний опис серця і перикарда, що містять у тканинах чужородні тіла"*. Леонов здобув ступінь доктора медицини і хірургії.

У 1838 передав виготовлені ним препарати у зоотомічний кабінет Харків. ун-ту.

25 січня 1839 р. подав прохання про звільнення за станом здоров'я.

Улітку 1839 р. його призначено ад'юнкт-професором Віленської МХА, 1840 р. — екстраординарним професором патологічної анатомії. За 4 роки перебування у Вільно надрукував працю *"Міркування про грудну залозу (тимус) у фізіологічному, патолого-анатомічному й судово-медичному відношенні"*.

З 1843 доля Леонова пов'язана з Київ. ун-том. Він почав з посади екстраординарного професора державного "врачебноевения", крім цього читав патологічну анатомію. У 1850 викладав у Київ. військ. госпіталі судову медицину, будучи тут ординатором.

Впродовж 1847-53 рр. викладав судову медицину студентам юридичного ф-ту, а для студентів мед. ф-ту провадив демонстрації судово-мед. розтинів і судово-мед. досліджень.

За час роботи в Києві опублікував праці: *"Про розвиток вітчизняної судової медицини і про відношення її до російського законодавства"* (1845), *"Погляд на епідемічну холеру взагалі"* (1847), *"Самогубство через повішення"* (1850), *"Простонародні малоросійські ліки"* (1852).

У 1853 через хворобу вийшов у відставку.

З 1840 — член Віленського мед. т-ства, 1843 — Київ. т-ства лікарів, 1845 — Копенгагенського т-ства північних антикварів. Статський радник. Відзначений орденом св. Станіслава 3-го ступеня і відзнакою за 20-річну бездоганну працю.

Помер у Києві.

Твори: Взгляд на эпидемическую холеру вообще // Друг здравия. — 1847. — № 50; О развитии отечественной судебной медицины и об отношении ее к русскому законодательству: Речь, говоренная в Киев. ун-те 28 января 1845 г. — К., 1845; Простонародные малороссийские лекарства // Военно-мед. журн. — 1852. — Ч. 60. — кн. II; Рассуждение о грудной железе (glandula thymus) в физиологическом, патологическом и судебно-медицинском отношении // Друг здравия. — 1842. — №№ 15, 16, 36; De cordis arteriarum que aneurysmatibus in genere: Дис. ... д-ра медицины. — Charkowiae, 1838.

(7, 16, 25, 53)

Майер Антон Еммануїлович
(— 21.I 1838)

Доктор медицини, понад 20 років працював інспектором Харків. лік. управи, дійсний стат. радник.

Помер на 77 році життя.

Твори: Наставление, как должно поступать жителям в предохранении себя от болезни холеры. — Харьков, 1831; Über die Gefahr, welche mit der dusserlichen Anwendung des Arseniks verbunden ist, als ein Vorbauungsmittel gegen die Wasserscher (Об опасности, сопряженной с наружным употреблением мышьяка, как предохранительного средства против водобоязни). — Charkow, 1813.

(20)

Максимович Михайло Петрович
(1804 — 24.XI 1864)

З дворян. З 1822 навчався в СПб. МХА казеннокоштным вихованцем, 1826 закінчив навчання і був направлений лікарем у Ніжинський кінноєгер. полк. 1830 р. отримав чин штаб-лікаря. В 1831 працював ст. лікарем у Ніжин. полку, 1833 — Каргопольському драгун., 1836 — Кінбурзькому.

У 1838 призначений ст. лікарем у Харків. ун-т, де йому було надано звання медика-хірурга. В 1841 — інспектор Харків. лік. управи. 1843 р. переведений на таку ж посаду у Вологодську лік. управу, а через 10 років (1853) — Вітебську, але того ж року Максимович повернувся назад до Вологди.

Кавалер ордена св. Володимира 4-го ступеня. Статський радник.

Помер у Вологді.

Твори: Замечательный случай грудной болезни (излечение кислотами чахотки) // Друг здравия. — 1836. — № 28.

(25)

Матакевич (Матакієвич) Фелікс (— 25.I 1833)

Народився у Галичині, м. Ланцуті. Навчався у Віденському ун-ті, де 1816 р. захистив дисертацію на ступінь доктора медицини "*Про іпохондрію*". Після захисту (1817) Президентом СПб. МХА Вілліє призначений на посаду прозектора. У 1818 (за Змеєвим — 1817) склав екзамен на ад'юнкт-професора патології і терапії, виявивши глибокі і всебічні знання. У лютому того ж року прочитав на повному зібранні Конференції латин. мовою лекцію про нервові хвороби взагалі і про "анемічні паралічі" (paralysis), зокрема, виявив неабиякі здібності, хоча, — як зазначено у протоколі Конференції, — рос. мовою володів ще не досить досконало. Однак уже 28 березня 1818 р. був затверджений штатним ад'юнкт-професором патології і терапії.

У 1821 Матакевич за зразкову старанність і відмінне виконання службових обов'язків складом вчених МХА визнаний екстраординарним професором.

У 1822 став членом масонської ложі, але на вимогу царя дав запевнення, що більше не належатиме до жодного з товариств.

Після смерті проф. Удена в 1823 одержав посаду професора спеціальної патології, терапії й загальної терапії (фактично він читав ці лекції з 1818 р.). Ад'юнктом на його кафедру було призначено доктора медицини Й.Ф. Калинського-Гелиту, уродженця Житомирщини, одного із засновників Т-ства рос. лікарів у Петербурзі, а згодом — редактора "Военно-медицинского журнала" (1832-33).

1824 р. Матакевич одноголосно обраний Конференцією МХА на посаду ординарного професора.

Лекції читав щоденно у 3-х, 4-х класах за власними конспектами, взявши за основу класифікацію хвороб за системою Куллена. На відміну від прийнятої класифікації відносив до гострих хвороб haemorrhagiae et profluviae (кровотечі та крововиливи).

У 1830 Матакевич захворів на туберкульоз легенів, але продовжував активно працювати. Перед смертю передав усі свої наук. праці Калинському-Геліті, який був його однодумцем.

В архівах Військово-мед. академії (Санкт-Петербург) зберігаються в рукопису наук. праці та рецензії Матакевича, які вчений не встиг надрукувати. Серед цих праць: міркування про роботу Гладкова — Топографічний опис м.Херсона, його околиць, місцевості та клімату, характерних епідемій і способів їх лікування (1819); рецензії дисертацій Клейніке про окурювання сіркою як лік. засіб при наскірних хворобах (1827) і

Грінберга з Кишинева — про чуму та її лікування, з додатком теорії (1830), а також праці французького лікаря Гумберта про чуму (1831). У 1832 рецензував дисертацію Луцького (латин. мовою). (В архіві "Дела конференции" зберігаються праці, написані рос. і латин. мовами в такі роки: 1819 — № 256; 1825 — № 293; 1827 — № 238; 1829 — № 105; 1830 — № 95; 1831 — № 83, 84; 1832 — № 96, 145).

Колезький секретар (1830).

Щодо дати смерті існують різні версії (за Г. Прозоровим — 1824).

Твори: *Донесение* проф. Матакевича в Конференцию о способе лечения д-ра Сертюрнера щелочами внутренних и наружных болезней, основанном на мнении, что все болезни получают свое начало от кислоты или остроты, почему советуют лечить, напр., щелочью скарлатину и чуму // Дела Конференции. — 1831. — № 84; *Рассуждение* на работу Боше: о холере, где, по автору, яд холерический образуется посредством брожения растительных и животных веществ в воде [1832] // Там же. — 1832. — № 96; *De hypochondriasi*: (Об ипохондрии): Дис. ... д-ра медицины. — Вена, 1818; *Diagnostische Tabellen von Schmatz* / Пер. на латин. язык Ф. Матакевича. // Дела Конференции. — 1825. — № 293.

(25, 36)

Мухін Василь Йосипович (роки життя невідомі)

Народився в м. Чугуєві (тепер Харків. обл.) у дворянській сім'ї, брат Мухіна Єфрема Йосиповича, видатного медика, основоположника анатомо-фізіологічного напрямку у вітчизняній медицині і попередника концепції нервізму, ініціатора віспощеплення за методом Едуарда Дженнера.

Василь Мухін, як і його брат, навчався у Харків. колегіумі, вивчав риторику, філософію, богослов'я.

У 1787 прибув до Кременчука — адміністративного центру Катеринославського намісництва. Під час російсько-турецької війни (1877-78) його було направлено для підготовки до лікарської діяльності у Крюківський ген. військ. госпіталь, в лік. училище під нагляд доктора медицини Стає.

Подальша його доля невідома.

(86)

Мьонніх Ігнатій (Ignatius Moennich)

(роки життя невідомі)

Народився у м. Фульдик (Моравія). Навчався у Відні та Львові, в останньому служив лікарем у Львів. госпіталі. Ступінь доктора медицини здобув у Львів. ун-ті. Певний час служив у Меджибожі, у маєтку графа Веніцького. Після приєднання польських земель до Російської імперії спеціальною комісією у складі докторів Галідея, Геріке, штаб-лікаря Невіанта і під головуванням ген. штаб-доктора М. Міндерера 18 червня 1795 був визнаний доктором медицини.

Праць не виявлено.

(78)

Наранович Петро Андрійович (1804 – 8.V 1858)

Народився на Чернігівщині в родині священика. Мед. освіту здобув у СПб. МХА. Ще студентом, 1824 р., був премійований за праці з анатомії; 1826 р. в академії виконував обов'язки прозектора зоотомії.

У 1826 закінчив навчання у СПб. МХА зі званням лікаря I-го відділення і був призначений прозектором зоотомії. 3 серпня 1827 обіймав ще й посаду ординатора при СПб. військ. сухопут. госпіталі.

19 листопада 1828 р. брав участь у бальзамуванні імператриці Марії Федорівни і був нагороджений золотою табакеркою.

У липні 1829 отримав чин штаб-лікаря. У листопаді 1833 обійняв посаду прозектора анатомії. Звання медика-хірурга отримав у липні 1834.

Ступінь доктора медицини здобув 13 березня 1837 р. після успішного захисту дисертації на тему: *“Патологічні особливості пухлин сечового міхура з погляду терапевтичного, але не хірургічного”*. 29 квітня 1837р.

призначений професором Харків. ун-ту; 8 травня того ж року затверджений екстраординарним професором анатомії. Звернув на себе увагу харків. вчених глибиною знань і ретельністю виконання обов'язків. Тому йому доручали екзаменувати ад'юнктів, що представляли свої твори на здобуття ступеня доктора медицини, і рецензувати праці лікарів, які претендували на звання медика-хірурга.

З 9 вересня 1838 Наранович — ординарний професор.

Авторитет Нарановича як глибокого вченого в ун-ті стрімко зростав, зростала й довіра до його яскравої особистості. Тому, коли проф.

Ванцетті було відряджено за кордон, саме йому доручили вести предмети, які викладав цей вчений: хірург. клініку, оперативну хірургію та офтальмологію.

Під час епідемії холери 1845 р. лікував вихованців Шляхетського пансіону 2-ї Харків. гімназії.

Штатним лікарем при Харків. дух. семінарії призначений 4 серпня 1849 р. (досі безоплатно він працював тут уже більше року). Впродовж 8 років безкоштовно лікував хворих у Шляхетському пансіоні.

Наранович зробив вагомий внесок у мед. науку. У вересні 1849 подав на розгляд ф-ту твір *"Анатомія людського тіла"* (ч.І). 1850 р. вийшов друком його *"Анатоміко-фізіологічний опис органів руху людського тіла"*. Цю працю присвятив славетному українському діячеві медицини І.В. Буяльському. Відомо, що Тарас Шевченко, як майбутній художник, слухав його лекції з пластичної медицини і написав його портрет.

3 січня 1853 — директор хірург. клініки.

Незважаючи на велике педагогічне навантаження в ун-ті, він продовжував провадити у клініці найскладніші операції, часто використовуючи хірург. інструменти власної конструкції. Він умів запроваджувати все найкраще з досягнень європейської та вітчизняної науки і практики. Тільки за 3 роки (лютий 1853 — січень 1856) провів 472 найскладніші операції, про що було надруковано Т-ством рос. лікарів у Петербурзі.

Та визнання і слава не зупиняли його творчих пошуків. Часто брався за операції безнадійно хворих людей. Особливо уславився своїми операціями як окуліст. З ім'ям Нарановича пов'язано облаштування та оновлення анатомічного театру, оснащення його більш досконалими анатомічними інструментами як зарубіжного зразка, так і власної його конструкції. Музею вчений подарував у 1839 р. 76 анатомічних препаратів, 1854 — 150. На гонорар, одержаний ним за видання книги з анатомії, придбав спеціально для учбового процесу анатомічні таблиці, для бібліотеки хірург. клініки — літературу на досить значну суму.

Під час Кримської війни (1853-56 рр.) йому було доручено керувати хірург. відділенням Харків. тимчасового госпіталю. За видатні успіхи у цій роботі на підставі царського маніфесту від 26 серпня 1856 р. нагороджений темнобронзовою медаллю на Андріївській стрічці.

Міністерство освіти, Харків. навчальний округ неодноразово відзначали вченого високими нагородами: двічі (1844, 1846) "Знаком відзнаки", тричі — орденом св. Анни (1844 — 3-го ступеня, 1849 і 1852 — 2-го ступеня). 30 грудня 1855 вченого-новатора було нагороджено орденом св. Володимира 3-го ступеня.

Звільнився за станом здоров'я 7 жовтня 1856 р.

Інтелект і глибина знань зробили ім'я вченого відомим і шанованим у Росії.

Помер на 54 році.

Похований у Харкові на Кузінському (Холодногорському) цвинтарі.

Член Т-ства рос. лікарів (1843), надвірний радник (1841), колезький (1843), статський (1846).

Твори: *Анатомико-физиологическое описание органов движения человеческого тела.* — Харьков, 1850; *Опухоль* огромной величины в паху у женщины // Протоколы Об-ства русских врачей. — СПб., 1857-1858; *Отчет* об операциях, сделанных в хирургическом отделении Императорского Харьковского университета проф. П.А. Нарановичем в течение 1856 г. // Протоколы заседаний Об-ства русских врачей в СПб. 1856-57 гг. — СПб., 1857; *Carculi vericae urinariae momenta pathologica, therapeutica nec non chirurgica:* (Патологические особенности припухлостей мочевого пузыря с точки зрения терапии, но не хирургии): Дис. ... д-ра медицины. — Petropoli, 1837; *De angulo faciei novaeque ejusdem considerandi ratione.* — Charkow [Харьков], 1842.

(16, 25, 54)

Нейбейзер Давид Андрійович (1790 — 1830)

Син моск. іноземного ремісника.

З 1805 навчався в школі при старій лютеранській церкві; з 1810 — Моск. ун-ті казеннокоштным вихованцем. У 1812 під час нашестя Наполеона слухав лекції у Харків. ун-ті.

У 1815 виявив бажання служити в німецькій колонії. 1817 р., здобувши ступінь доктора медицини, був призначений Ізюмським повіт. лікарем Харків. губ.

Звільнений 1828 р.

Тема його дисертації невідома.

(26)

Ольшевський-Кроїдко Іосафат Серафимович
(1824 – 17.VIII 1860)

Освіту здобував у навч. закладах: повіт. училищі в с. Маховці, що на Київщині, Подільській гімназії на Вінниччині, Київ. і Дерптському ун-тах. Після закінчення останнього 1850 р. направлений в Естляндський єгер. полк, у 1851 переведений у Фінляндський лінійний 5-й батальйон.

Ступінь доктора медицини здобув у Дерптському ун-ті за дисертацію *“Про розвиток об’єктивної діагностики легневих захворювань від Ляйнека й до нашого часу та про доктрину терапевтичного впливу”*.

У Берліні в офтальмологічному ін-ті Грефе Ольшевський удосконалював свої мед. знання та вміння. Повернувшись з-за кордону, певний час працював у 2-му військ. сухопут. Санкт-Петерб. госпіталі; одночасно був консультантом з очних хвороб у Максиміліанівській лікарні. За дорученням військ. міністра впродовж літа 1860 р. оглядав військових, що страждали на хвороби очей, і проводив необхідні офтальмологічні операції.

За найновішими літературними даними і власними спостереженнями підготував фундаментальну працю *“Анатомія і фізіологія органів зору”*.

У травні 1860 рукопис пройшов цензуру, був схвалений до друку, однак автору цієї серйозної праці не судилося побачити її надрукованою. Він хворів на сухоти. 17 серпня 1860 Ольшевський приїхав до Криму, зійшов на берег в Ялті і того ж дня раптово помер.

Твори: Анатомия и физиология органов зрения. — СПб., 1861; Водобоязнь развивающаяся без укушения бешеным животным // Друг здравия. — 1854. — № 20; О глазном зеркале // Военно-мед. журн. — 1858. — Ч. 72. — №№ 3, 4; Случай водобоязни в Финляндском № 3 батальоне // Там же. — 1854. — № 63; De morborum pulmonalium objectivae diagnoseos progressu a tempore Lenecii usque ad nostram aetatem simul hujus doctrinae ad therapiam vj exhibitu: (О развитии объективной диагностики легочных заболеваний от Ляйнека и до нашего времени и о доктрине терапевтического воздействия): Дис. ... д-ра медицины. — Dorp. Liv., 1851.

(20, 25, 90)

Орловський Олексій Миколайович
(12.II 1821 – 16.XI 1856)

Народився в м. Прилуках Полтав. губ. у сім'ї священика. (За Змеєвим — 1824 р.). Ще в дитинстві відзначався гнучким розумом і блискучою пам'яттю. У 5-річному віці вступив до Прилуцького народ. училища. Мав феноменальні здібності до навчання; був навіть нагороджений примірником проповідей Черніг. єпископа, а згодом — СПб. митрополита Михайла.

Як син військового він часто міняв місце проживання і навчання. Відмінно вчився у моск. навч. закладах: Перервинському, Високо-Петровському дух. училищах, Заїконо-Спаській семінарії, де улюбленими його предметами були філософія, рос. словесність, антропологія. Добре знав грецьку, латинську та єврейську мови.

Після довгих роздумів і вагань надав перевагу мед. ф-ту Моск. ун-ту, його захоплювали анатомічні малюнки Маскани. Та розтин трупа викликав у нього внутрішній спротив займатися медициною.

Викладач словесності С.П. Шевирьов, пам'ятаючи, яке сильне враження своєю поетичністю справив на нього представлений Орловським твір *“Перші враження при вивченні анатомії”* (3 грудня 1840), запропонував йому перейти на ф-т словесності. Такий перехід відбувся. Оскільки Орловський володів кількома іноземними мовами, йому доручили завідування письмовими справами Академії наук, яка тоді знаходилася у Москві. Та гору взяло покликання — він повернувся на мед. ф-т. Улюбленими його предметами, крім анатомії, стали природнича історія та хімія. Працюючи в кабінеті порівняльної анатомії, він намагався бути присутнім і на фізіологічних дослідках О.М. Філомафітського, частіше став займатися в анатомічному театрі і нарешті зрідниться з ним назавжди. Він присвятив себе переважно вивченню анатомії і фізіології людського тіла, сам виготовляв препарати для анатомічного театру, за що неодноразово удостоювався ун-тських нагород. Ще студентом переклав російською з французької мови описову анатомію людського тіла Кльоке.

У 1842 успішно закінчив навчання і був залишений в ун-ті. 7 серпня 1845 р. його було призначено помічником прозектора при кафедрі порівняльної анатомії та фізіології у І.Т.Глебова. Для лекцій з порівняльної анатомії на фізико-математичному і мед. ф-тах Орловський за 11 років виготовив понад 1000 препаратів. Працював із незвичайною швидкістю, точністю та обережністю, якщо це був фізіологічний дослід над живими тваринами.

1853 р. за власним бажанням, крім обов'язків прозектора, проводив практичні заняття зі студентами 3-4-х курсів фіз.-математ. ф-ту.

Своїм коштом видав переклад російською з нім. мови твору Зегера з топографічної анатомії, що був затверджений ун-том як посібник при викладанні практичної анатомії.

Згодом викладав повний курс анатомії людського тіла; виготовляв демонстраційні мікроскопічні препарати. Володів методом бальзамування трупів, який запобігав процесам розкладу, усував трупний запах, зберігав вигляд померлого.

Щорічно, з 1844 до 1856 р., проводив фізіол. досліді на кафедрі здорової людини у професорів Філомафійського та Глебова. Вони відзначали високий професіоналізм Орловського при переливанні крові не тільки у живих тварин, але й у людей, а також при вливанні соляного розчину в кровоносні судини. Він досконало володів методами експериментальної фізіології. Маючи глибокі знання з анатомії та фізіології, здійснив критичний аналіз творів Аксманна, провів також експериментальне дослідження щодо фізіологічного значення “вузлуватої” нервової системи.

Вчений намагався бути там, де був найбільш потрібний. У 1848 під час своєї відпустки прийшов на допомогу жителям м. Коломни, де лютувала холера; 1854 р. боровся з холерою у Хамовницькій лікарні у Москві; працював також штатним лікарем у Язюзькому попечительстві Москви. У липні 1856 працював ординатором у лікарні для чорноробів; зробив багато операцій, а також 167 трупорозтинів.

Орловський не мав ні високих звань, ні нагород. Проте в історії вітчизняної медицини він посів почесне місце, бо залишив після себе твори, які зберігають своє значення й донині, зокрема: досліді щодо зупинки серцевої діяльності, дилатації серця; дослідження “вузлуватої” нервової системи і її впливу на кровообіг. Та найбільш випереджаючою час була його праця про ритм серця, в якій узагальнено важливі його спостереження і досліді, що мали значення як для фізіології, так і патології. Він критично аналізував праці попередників — Галлера, Мюллера, Фолькманна, Кюршнера, Вебера, Розенберга, Станніуса та ін.

Помер Орловський, заразившись при розтині померлого від тифу. (Дата смерті за Змеєвим — 22 листопада).

Твори: Зегер. Краткое начертание топографической анатомии / Пер. с нем. А.Н. Орловского — М., 1845; Клоке. Описательная анатомия человеческого тела / Пер. с фр. А.Н. Орловского — М., 1843.

(20)

Пальм Адам (1750–1834)

Народився у Петербурзі у сім'ї "срібляних справ майстра". 1763 р. вступив учнем до Петерб. сухопут. госпіталю, але невдовзі був переведений до адміралтейства. Після лік. екзамену 1766 р. направлений підлікарем у Київ. лазарет. Пізніше служив у Саратові, забезпечував мед. обслуговування німецьких колоністів.

У 1772 отримав звання лікаря і призначення у 3-й Астраханський батальйон. Брав участь у Кримській військ. операції; 1779 р. через хворобу звільнений з військ. служби, працював лікарем у м. Бєлев Тульської губ.

1786 р. за наук. працю *"Про абсцес печінки"* отримав чин штаб-лікаря; був переведений у м.Клин, де працював впродовж 9 років.

З утворенням лік. управ (1797) — оператор Костромської лік. управи, 1799 — її інспектор, 1800 — інспектор Астраханського карантину.

У збірнику І.І. Вієна надруковано праці Пальма: *"Про абсцес печінки"*, *"Про застосування в'яжучих засобів при маткових кровотечах"*. Ці наук. його твори Мед. колегією віднесено до першого класу. Крім згаданих, залишилися твори ненадруковані. Вони зберігаються в Центральному державному історичному архіві в Санкт-Петербурзі (ф. 1296).

(47)

Петров Артем Іванович (20.X 1779 – 3.X 1849)

Народився у містечку Хомутці (тепер Миргород. р-ну Полтав. обл.) у сім'ї священника (за деякими даними — 1780 р.).

Навчався у КМА, після закінчення якої 1799 р. вступив до СПб. МХА. Будучи ще студентом, проявив неабиякі здібності до науки, неординарність мислення, на що звернула увагу Конференція академії. І як тільки постало питання про відкриття в СПб. МХА ветеринарного відділення, першою кандидатурою для вивчення в Берліні скотолікувальної справи і вдосконалення мед. знань було названо Петрова.

З 1803 опановував у Берліні мистецтво лікування людей та тварин, організацію вет. освіти, нову для нього наук. дисципліну — ветеринарію та знайомився з рівнем загальноєвропейської мед. науки.

Повернувшись до Петербурга, у лютому 1807 отримав диплом лікаря І-го відділення. Спочатку працював ординатором сухопут. військ. госпіталю, а у вересні 1807 його було призначено ад'юнктом ветеринарної науки СПб. МХА і одночасно викладачем на вет. відділенні. Тут він пропрацював аж до направлення його до Моск. відділення МХА, де мало відкритися вет. училище.

У 1808 (травень-червень) працював у Таврійському військ. госпіталі, звідти знов повернувся на своє попереднє місце роботи — СПб. МХА. У жовтні 1808 було остаточно вирішено з його направленням ад'юнктом у вет. училище при Моск. відділенні МХА. Відкриття училища затягувалося, і його на певний час затримали в СПб. МХА для приготування зоотомічних препаратів.

У липні 1809 Петров почав працювати у Моск. вет. училищі, де впродовж 33-х років готував кадри для ветеринарної служби, читав лекції з хірургії, з питань утримання й розведення коней, парувальної хвороби, цинги тощо. Він виклав способи лікування цинги, відтворив генезу "подседальной" хвороби, що виникла 1807 р. на Скопінському військ.-кінному заводі, описав техніку операцій на стегні із застосуванням антисептичних засобів та ін.

Читаючи лекції з ветеринарії, він не припиняв загальнолікувальної практики. Безкоштовно працював (з 17 лютого до 7 вересня 1809) у Моск. Маріїнській лікарні. За бездоганну і плідну тут роботу з лікування хворих отримав похвальний атестат.

15 грудня 1809 р. обраний екстраординарним професором. Не залишаючи училища, Петров з вересня 1810 до вересня 1819 р. був ординатором у Голіцинській лікарні. Популярність його як лікаря і лектора зростала. Характерним було повідомлення у "Моск. ведомостях" 29 листопада 1813 р. (№ 96) про те, що екстраординарний професор Петров буде читати лекції із зоотомії та фізіології рос. мовою за власними записами по понеділках, вівторках і середах.

25 травня 1818 р. здобув наук. ступінь доктора медицини (тема дисертації невідома; можливо, ступінь присуджено за значний внесок у медицину). У червні того ж року був затверджений професором Моск. МХА.

Звання академіка надано 8 грудня 1828 р. У березні 1829 його призначено вченим секретарем академії, обов'язки якого він уже виконував з 1828 р., після того, як цю посаду залишив Бунге. Крім згаданих посад, які обіймав Петров, у березні 1830 його призначено ще й інспектором студентів.

З 1837 — заслужений професор і академік вет. відділу Моск. МХА. У зв'язку з закриттям вет. училища 1842 р. він залишив службу.

Петров — один з перекладачів рос. мовою твору з терапії Ріхтера, виданого Г.Я. Висоцьким. Один із основоположників ветеринарної освіти в Росії. Кавалер ордена св.Володимира 4-го ступеня, статський радник. Помер у Москві від холери.

Твори: Клиническое медико-хирургическое наблюдение об успешном отсечении бедра // Медико-физический журн. — 1827. — № 3.

(9, 18, 25, 46, 55, 73, 74)

Постоловський (Педченко) Яків (роки життя невідомі)

Народився у Вінниці, яка, як і вся Правобережна Україна, до 1793 р. належала до Речі Посполитої*.

Документи асесорської комісії (1790) свідчать про вкрай незадовільний санітарний стан на Вінниччині та незабезпеченість її мед. кадрами.

Восени 1785 р. до Краківського ун-ту студіювати медицину в числі трьох здібних юнаків виїхав і Яків Постоловський (Педченко). Кожен з них дав зобов'язання повернутися працювати в ті міста, звідки їх направили на навчання.

Лише Я. Постоловський з вінничан закінчив повний семирічний курс навчання з медицини. 17 березня 1792 р. Краківський ун-т присвоїв йому ступінь доктора медицини, хірургії та акушерської справи. Це був перший дипломований вінницький лікар, про якого збереглися документальні свідчення.

Повернувся він, як і зобов'язувався, до Вінниці. Авторитет його тут зростав. І, незважаючи на брак коштів у місцевій казні, 1795 р. доктору надають безкоштовно квартиру.

Постоловський неодноразово перебував за кордоном, підписавши 1793 р. контракт про службу у княгині Радзівілл. Поїздки в країни Європи збагачували його новою інформацією не лише з питань медицини, але й з точки зору культурних надбань європейських народів.

(25, 78)

* Хвиля Відродження, що охопила європейські країни у 18 ст., докотилася й до Польщі. Термін "Відродження" виник у XV ст. У XVIII ст. він широко застосовувався франц. просвітителями, які, борючись проти феодалізму і католицької церкви, пов'язували початок нової історії з відродженням античної культури. Необхідність духовного, фізичного й естетичного розвитку людини підкреслювалися прогресивними діячами країн Західної і Центральної Європи.

Прогресивний діяч епохи Відродження Г. Коллонтай 1775-83 рр. провів реформу Краківського ун-ту, організував в ун-ті кафедри природничих, медичних та інших точних наук.

Рафалович Артем Олексійович (13.XI 1816 – 3.X 1851)

Народився на Поділлі. Син одеського купця. Закінчив Одеську гімназію та мед. ф-т Берлінського ун-ту. 1838 р. у Дерптському (тепер Тартуському) ун-ті захистив дисертацію про лікування сифілісу на ступінь доктора медицини.

З 1840 — професор судово-мед. юридичного відділу Рішельєвського ліцею в Одесі. З 1845 займався вивченням чуми. З цією метою він у складі особливої експедиції з епідеміологічних досліджень здійснив подорож до Туреччини, Єгипту, Сирії, Палестини, Алжиру і Тунісу. Вивчаючи чуму в Константинополі і Смирні, знайомився з організацією лікувальної справи в країні, з розповсюдженими тут хворобами, залишив опис медико-хірург. школи в Галат-Сараї, християнських та мусульманських лікарень.

Крім того, цікавився топографічними, кліматичними, економічними та етнографічними особливостями відвіданих ним країн.

Перебуваючи в Сирії, на підставі обґрунтованих даних він дійшов висновку, що тут не існує власного епідемічного вогнища чуми, а найчастіше вона є занесеною з Єгипту та інших країн.

Детально описав мед. заклади Александрії, особливості охорони здоров'я Єгипту і Нижньої Нубії до регіону Ваді Хальфа, цікавився сільським господарством і промисловістю Єгипту. Критично поставився до деспотичного режиму Мухаммеда Алі в Єгипті, підкреслював, що населення тут постійно хворіє на дизентерію, запалення очей, нашкоджені захворювання та ін.

У результаті 34-місячної подорожі Рафалович, повернувшись до Росії, написав кілька праць з проблем боротьби з чумою, мед. географії, мед. статистики, курортології. Друкувалися вони у "Журналі народної освіти", "Записках Товариства сільського господарства", "Записках Імператорського російського товариства" під загальною назвою "*Записки російського лікаря*" і одразу ж перекладалися за кордоном.

Лікар-гуманіст блискуче виконав свою місію на Близькому Сході. Його твори про відвідані ним країни відзначалися незмінною повагою і симпатією до народів Сходу, їх багатой культури.

Широкий кругозір, глибокі знання, вміння поєднання етнографічних і географічних інтересів з медичними робили його дослідження вагомими як у медицині, так і в вітчизняній культурі та географічній науці.

У передмові до книги "*Подорож по Нижньому Єгипту...*" дослідник підкреслив, що ставив головним своїм завданням об'єктивно і самостійно показати тогочасний характер і стан поселень, особливості життя мешканців — фелаків Нижнього Єгипту та Дельти.

Видатний географ і статистик-демограф, П.П. Семенов-Тянь-Шанський оцінив праці Рафаловича про Близький Схід як такі, що збагатили вітчизняну і світову науку і культуру.

Твори: Путешествие по Нижнему Египту и внутренним областям Дельты, с картою и планами. — СПб., 1850; Этнографические заметки. — [Б.м., Б.р.]; Этнографические заметки о нубийцах // Отечественные записки. — [Б.м., Б.р.].

(73, 74, 81, 83)

Рейпольський Іван Миколайович (1789 — друга половина 1860-х)

З 1810 навчався у Моск. МХА, 1814 р. закінчив її лікарем і був направлений у госпіталь Новгородського поселення. Як військ. лікаря його досить часто персводили з одного місця до іншого. В 1815 служив у Рязанському піхот. полку, 1818 — І-му егерському, 1819 — Одеському піхотному, 1821 — 37-му егерському; 1822 — Сімферопольському військ. госпіталі.

Чин штаб-лікаря отримав 1817 р.

З 1823 — на викладацькій роботі: ад'юнкт Харків. ун-ту, з 1830 — екстраординарний його професор. З 1839 — лікар Харків. студентської лікарні.

Відомий і як перекладач наук. праць з німецької. Так, 1819 р. у Москві вийшла в його перекладі Вільденова "Ботаніка...", в якій вміщено термінологію, назви рослин, "естествословие", хвороби та історію "травопізнання" (вчення про лікарські, рослинного походження, речовини) тощо.

Коло його наук. інтересів було досить широке. 1823 р. у Харкові вийшла праця про ссавців, до якої автор включив корисні господарські поради, зокрема як лікувати домашню худобу.

Колезький секретар, кавалер ордена св.Володимира 4-го ступеня.

Твори: О холере // Друг здравия. — 1847; Практические наблюдения: 1) действие паукового яда; 2) укушение змеей; 3) пробка при переломах верхней челюсти ... // Там же. — 1845. — № 1; Рассуждение о холере: Речь, говоренная 30 августа 1831 г. на акте Харьк. университета. — Харьков, 1831; Случайное отравление свинцом // Там же. — 1849. — № 2; Цинга (scorbutus) // Там же. — № 13, 14.

(20, 25)

Різенко Іван Павлович **(1787 – 23. IV 1829)**

Він же Михайло, або Василь Різенко Молодший, з родини дворянина Київ. магістрату, рідний брат Василя Павловича Різенка, відомого в історії мед. науки в Росії вченого і перекладача мед. творів рос. мовою.

Він прагнув стати справжнім медиком, як і його брат.

До Моск. ун-ської гімназії при Моск. ун-ті вступив 1807 р. У 1812 закінчив докторантом. Ступінь доктора медицини здобув 15 липня того ж року і за направленням 1813 р. як практикуючий лікар служив у І-му резервному кавалер. корпусі. В 1816 служив у 3-му піонер. батальйоні, 1823 був ординатором Білорусько-Могильовського військ. госпіталю, 1827 р. на цій же посаді — у Київ. військ. госпіталі.

У 1828 відряджений ординатором Браїловського військ. тимчасового госпіталю у діючу армію в Туреччині, де й помер від чуми.

Праць не виявлено.

У Змеєва вказано: “Diss. inaug. 1812, едва ли была напечатана”.

(25)

Рклицький Іван Васильович **(1805 – 23. IV 1861)**

Син священика м. Стародуб Черніг. губ. Навчався в Черніг. дух. семінарії. В 1827 вступив до СПб. МХА, закінчив її 1831 р. лікарем І-го відділення із срібною медаллю і був залишений в.о.ад'юнкта при професорі хірург. клініки. Крім цього, 1831-38 рр. працював суб-інспектором. Звання медика-хірурга отримав 1832 р. У червні 1835 здобув ступінь доктора медицини за дисертацію “*Структура уретри*”. Після цього направлений ординатором у Морський госпіталь. Працював акушером. У Виборзькій і Охтенській частинах служив 1836 р.; 1838 — ст. лікар Морського госпіталю; 1840 — екстраординарний професор. У 1841 відзначений діамантовим перснем за працю з оперативної хірургії. 1844 р. був відряджений у чорноморські порти для надання допомоги місцевим хірургам: за новими методами проводив найбільш складні операції. В 1847 — ординарний професор оперативної хірургії і хірург. клініки СПб. МХА. Того ж року Рклицькому була надана можливість відвідати усі найбільш відомі клініки та лікарні Європи.

У 1850 — помічник гол. доктора 2-го військ. сухопут. госпіталю, 1857 — акушер СПб. фізикату, 1859 — гол. доктор військ. сухопут. госпіталю.

Звільнений 22 травня 1860 р.

Дійсний статський радник, член Санкт-Петербурзького та Київ. т-ства лікарів.

Помер від апоплексичного удару, як і його батько, у перший день Великодня.

Твори: Два хирургические наблюдения о выпиливании лучевой и большой берцовой кости посредством инструмента Гейне: Труды русских врачей. — 1840. — Т.2; *Десмургия*, или Учение о повязках. — СПб., 1861; *Оперативная хирургия*. — СПб., 1841; *Описание остеотома Гейне*. — СПб., 1839; *Отчет* о действии китайских лекарств, испытанных по Высочайшему повелению, особенною комиссиею, составленною при Императорской СПб.-ской медико-хирургической академии // Военно-мед. журнал. — 1852. — Ч.60. — № 2 [И. Рклицкий, А. Нелюбин, П. Шипулинский]; *Перевязка art. iliacaе externaе*, сделанная И.В. Рклицким // Военно-мед. журн., 1853. — Ч.61; *De structura urethrae*: (О структуре уретры): Дис. ... д-ра медицины. — Петербург, 1835.

(21, 25, 61, 82, 83)

Рклицкий Леонтий Леонтьевич **(1815 – 18. XI 1857)**

З Черніг. губ., з родини священика. Казеннокоштный вихованець СПб. МХА; закінчив її 1831 р. лікарем I-го відділення і був залишений прозектором при академії (1831-33); працював також ординатором у СПб. сухопут. військ. госпіталі (1832); 1833 р. — Ладозькому єгер. полку з прикомандируванням його до Варшавського військ. госпіталю, 1835 — до Новогорьківського.

У 1838 СПб. МХА надала йому чин штаб-лікаря. 1851 р. — ст. ординатор Новогорьківського військ. госпіталю, 1856 — тут же, помічник ст. доктора. Член-кореспондент СПб. т-ства лікарів.

Помер від сухот, залишивши за заповітом СПб. т-ству рос. лікарів 500 руб. на премію чи медаль і 300 руб. — СПб. АН на премію за роботу з мікроанатомії нервів.

Твори: *Анатомо-патологические явления холерного процесса* / Военно-мед. журн. — 1849. — Ч.53; *Лечение холеры и в особенности солями* // Там же. — 1843. — Ч.41; *О диагнозе* и патологич. анатомии бранной болезни // Там же. — 1848. — Ч.51; *О пневмоническом экссудате и мокроте, как диагностическом признаке* / Там же. — 1851. — Ч.57.

(82, 83)

Савин Іван Іванович
(1801 – 1831)

З дворянського роду Слобідсько-Української губ. Освіту здобув у Харків. гімназії, потім з 1816 — Харків. ун-ті казеннокоштным вихованцем. Закінчив ун-т 1821 р. і був направлений у Тобольський піхот. полк; 1824 р. у тому ж полку отримав посаду ст. лікаря. У 1827 служив у Томському піхот. полку, 1829 р. працював ст. доктором госпіталю при загоні Гейсмара. Того ж року повернувся до Томська, де й помер від холери на 30-му році життя.

Твори: Наблюдение [1] 826-28 о действии сернокислого хинина в перемежающейся лихорадке // Друг здравия. — 1836. — № 47.

(25)

Савинський Прокіп (Пров)
(— [50-ті роки])

Закінчив у 1818 СПб. МХА лікарем і ветеринаром. Під час проведення Кримської соляної експедиції 1818 р. був направлений лікарем Генічеської лікарні.

У 1822 удостоєний чину штаб-лікаря; 1828 р. працював гол. мед. чиновником Астраханської карантинної контори; з 1831 — повіт. лікар тієї ж губернії.

1835 р. працював лікарем у лікарні Катеринославського т-ства громадського опікування і того ж року з цієї посади звільнений.

Мав чин колезького секретаря.

Доживав свій вік у Новомиргородському повіті Херсон. губ. Тут і помер.

Твори: Ванна из пареного горячего ячменя // Друг здравия. — 1835. — № 24; Лечение молочницы у детей (перец в меду), а от кислот при этом у детей кофе в порошок // Там же. — 1835. — № 16; Метод Левенталя кожного лечения сифилиса, много прежде его практикуемый тамбовскими врачами // Там же. — 1841. — № 9; Обрызгивание камфарно-спиртным уксусом в воде как предохранительное и целебное во многих повальных болезнях средство // Там же. — 1840. — № 9.

(25)

Сварик Андрій Васильович
(1752 —)

З родини укр. священика. Службу почав 1777 р. лік. учнем у Петерб. сухопут. ген. госпіталі. В 1779 направлений підлікарем у полк. За відмінні знання, ретельність і старанність у 1784 у Полоцькому батальйоні був підвищений до звання лікаря; 1791 р. отримав чин штаб-лікаря.

30 квітня 1797 призначений оператором Вітебської лік. управи. Після відкриття Приказу громадського опікування, де знаходилися хворі з застарілими ранами, а також цинготні, золотушні, божевільні та з венеричними захворюваннями, Сварик віддавав багато сил та вміння цьому контингенту хворих, намагався застосовувати найбільш ефективні методи лікування.

У Вітебську і Вітебській губ. восени 1802 р. вперше на білоруській землі запровадив віспощення.

Праць не виявлено.

(107)

Сварицький-Сварик Гнат Матвійович
(1792 – 1852)

1814 р. казеннокоштным вихованцем вступив до СПб. МХА, закінчив лікарем 1818 р. і був направлений у Козловський піхот. полк; 1821 отримав чин штаб-лікаря.

З 1822 служив у 39-му єгер. полку; 1831 р. — військ. госпіталі чорноморських козаків. У 1833 призначений гол. медиком Чорноморського козачого війська. 1834 працював у відомстві Чорномор. лік. управи, з 1837 обіймав тут посаду інспектора.

У 1838 переведений інспектором Харків. лік. управи.

Статський радник.

Помер у Харкові.

Твори: Наблюдения: столбняк, воспаление желудка, излеченное холодной водой и пр. // Друг здравия. — 1841. — № 37; *Наблюдения:* 1) не надо пренебрегать сыпью на теле; 2) счастливо излеченные раны; 3) излечение завитка // Там же. — 1842. — № 12.

(25)

Серафимович Михайло Гаврилович (роки життя невідомі)

Народився в родині укр. корнета. Навчався у Моск. дворянській гімназії; 1789 р. вступив до СПб. військ. госпіталю; з 1791 продовжував здобувати освіту з медицини у Моск. ген. госпіталі. 1794 р. закінчив навчання підлікарем і був направлений у корпус піших стрільців; у 1796 служив у Моск. драгун. полку, 1797 — Кронштадтському госпіталі; 1798 — на флоті і того ж року працював у СПб. військ. госпіталі.

З 1799 його служба пов'язана з Україною (з незначними перервами): спочатку — лікар гренад. полку Родта (в Києві); з 1801 — ст. лікар Херсон. гарніз. полку, 1803 — Сіверського драгунського.

У 1805 удостоєний чину штаб-лікаря. 1809 р. направлений ст. лікарем І-го класу до Наврського мушкет. полку, звідти 1811 р. знов переведений в Україну; спочатку — в Київ. арсенал, де працював до 1829 р., а з 1829 — Київ. військ. госпіталь. У 1837 мав відрядження до Севастополя для вивчення епідемічної ситуації.

Звільнений зі служби 1839 р.

Твори: О гнойном воспалении глаз в сухопутных войсках Севастополя в 1837 г. // Терапевт. журн. — 1839. — № 9.

(25)

Сухомлинов Федір (роки життя невідомі)

У 1833 закінчив Харків. ун-т лікарем І-го відділення. 1834 р. почав працювати лікарем у Харків. кондукторській школі шляхів сполучення, 1836 р. — удільному відомству, але, напевно, недовго, бо у мед. справах за 1854 р. вже значиться відставним лікарем без чину. Залишив по собі переклади рос. мовою мед. праць з німецької. Друкувався у журналі "Друг здравия" у 1833-34 рр.

Твори: Горн. Теоретическое и практическое акушерство / Пер. с нем. Ф. Сухомлинова. — СПб., 1834; Дзонди. Что такое ревматизм или ломота / Пер. с нем. Ф. Сухомлинова. — СПб., 1833.

(25)

Сушинський Семен Матвійович
(1778 – 31.VIII 1831)

Син священика с.Красне Черніг. повіту. Закінчивши 1799 р. Черніг. семінарію, вступив до СПб. МХА. 1804 р. випущений лікарем І-го хірург. відділення і направлений у лейб-гвардії гренад. полк; 1807 р. — штаб-лікар і ст. лікар І-го класу того ж полку. За участь у Шведській кампанії нагороджений орденом св.Володимира 4-го ступеня. У війні 1812 р. — доктор І-ї гренад. дивізії, 1813 — в.о. штадт-доктора гренад. корпусу, 1815 — столоначальник військ. мед. департаменту; з 1816 — начальник І-го відділу. 31 липня 1820 р. СПб. МХА визнала його доктором медицини і хірургії без екзаменів. У 1827 — в.о.директора Військ. мед. департаменту.

Статський радник.

Помер від холери.

(25)

Тихонович Осип Кирилович
(роки життя невідомі)

Син київ. міщанина. В 1804 навчався в академ. гімназії при Моск. ун-ті. 1813 р. вступив до Моск. ун-ту, закінчив його лікарем І-го відділення і був залишений в ун-ті для поглиблення знань; 1820 р. — субінспектор ун-ту.

4 липня 1823 здобув ступінь доктора медицини за дисертацію *“Про пологову гарячку”*.

Працював ад'юнктом рецептури і завідувачем ун-ської аптеки. З 1826 — лікар при Моск. губ. гімназії, 1828 — директор мед. ін-ту.

У 1829 брав участь у Турецькій кампанії; 1830 р. — ст. лікар Варшавського військ. тимчасового госпіталю, пізніше там же — головний доктор. А невдовзі на такій же посаді працював у військ. госпіталях: Віленському, Ружанському, Білостоцькому. В 1832 — ординатор Динабурзького військ. госпіталю, 1833 р. — артилер. Петербурзького. 1834 р. переведений у госпіт. відділення доктора Егермана.

Звільнений з військ. служби 1837 р.

1839 р. — лікар у Кременчуцькій лікарні; того ж року — лубенський і полтавський повіт. лікар. З 1848 р. працював лікарем у Моск. губ. правлінні і одночасно при канцелярії цивільного губернатора.

Вийшов у відставку 1855 р.

Колезький секретар.

Твори: Врачебные правила для сохранения здоровья беременных и рожениц и новорожденных младенцев. — М., 1825; *Рисунки* хирургических инструментов из губернского набора и употребляемых в армии. — М., 1838; *De febre puerperali*: (О родильной горячке): Дис. ... д-ра медицины. — М., 1823.

(25)

Томашевський Іван (— 1849)

Закінчив Віленський ун-т і 1823 р. здобув тут ступінь доктора медицини за дисертацію "*Про катаракту*".

Працював вільнопрактикуючим лікарем у приватному маєтку в Уманському пов. Київ. губ. Потім був оператором Чернігів. лік. управи.

Помер у Чернігові від холери.

Твори: De cataracta: (О катаракте): Дис. ... д-ра медицины. — Vilnae, 1823.

(25)

Требинський (Трембинський) Яків (1770 — 6. XII 1823)

Син священика. Після закінчення Київ. академії 1791 р. вступив до школи Моск. ген. госпіталю. 1794 р. працював підлікарем у Царському Селі, 1798 — СПб. ген. госпіталі, 1799 — артилер. батальйоні, 1800 — кінсир. Віртемб. полку, 1802 р. — 2-му полку.

У 1802 — штаб-лікар; 1806 р. служив у Апшерон. мушкетер. полку. В 1809 — доктор 25 дивізії, 1812 — виконував обов'язки штатт-доктора

2-го корпусу, 1818 — 4-го. В липні 1820 р. визнаний СПб. МХА доктором медицини.

Статський радник, кавалер орденів св. Володимира 4-го ступеня.

Помер на службі.

Праць не виявлено.

(25)

Трубницький Дмитро Михайлович (1810 — 1853)

З православної обер-офіцерської родини. Навчався у Київ. ун-ті, який закінчив 1846 р. лікарем і був залишений в.о. помічника директора акушерської клініки. На цій посаді затверджений у 1849. В 1850-51 рр. працював секретарем мед. ф-ту Київ. ун-ту, 1852 — лікарем Київ. кадет. корпусу.

Ступінь доктора медицини здобув у Київ. ун-ті 31 березня 1853 р. за дисертацію "*Про передлежання плаценти*".

Твори: *Случай водянки матки у беременной женщины* // Друг здоровья. — 1852. — № 11; *De placenta praevia*: (О предлежащей плаценте): Дис. ... д-ра медицины. — Kuoviae [Київ], 1853.

(25)

Уден Федір (Конрад Фрідріх) Карлович (1754 — травень 1823)

Народився у м. Стендалі (Прусія). Навчався у мед.-хірург. колегії в Берліні, Галльському ун-ті, в якому 1776 р. здобув наук. ступінь доктора медицини. Одночасно вивчав гірничу справу, у 1783 отримав чин гірничого радника у Саксен-Веймарській державі.

На рос. службу прийнятий у липні 1786 р. і направлений губ. доктором у Чернігівське намісництво.

За час служби зажив славу людини широкої освіченості і нестримної енергії на ниві медицини. В березні 1792 відкликаний із Чернігова на професорську посаду в Калінінський мед.-хірург. ін-т. Викладав патологію і

терапію. Одночасно займався приватною практикою. Того ж року став вченим секретарем Мед. колегії, а згодом — членом Мед. ради Міністерства внутрішніх справ у Петербурзі. У липні 1793 Удена призначено в СПб. школу викладачем математики і фізики. Однак він до цієї роботи не приступив. 23 березня 1794 р. Мед. колегія вирішила знов направити його до Чернігова. Та Уден відмовився туди їхати і просив направити його у Моск. школу “судебного искусства и благочиния”, але Колегія на це не погодилася. 1 липня 1794 р. він був звільнений у відставку.

У листопаді 1796 прийняв рос. підданство. 12 травня 1799 р. його обрано почесним членом Мед. колегії. На знак вдячності Уден подарував їй примірники своїх наук. творів.

Будучи у відставці, Уден просив призначити його на посаду професора патології і терапії у Медико-хірург. інститут. 18 вересня 1800 р. Мед. колегія задовольнила його прохання і надала йому чин надвірного радника.

Уден мав авторитет як знаючий і досвідчений лікар-терапевт. Тому, коли захворів цар Грузії, консилиум саме його направив у Тифліс (5.XII 1800). Повернувшись у лютому 1801 до Петербурга, Уден привіз з собою з метою дослідження зразок води з Чорногорського кислого джерела.

На конференції СПб. МХА (8.IV 1801) обраний вченим секретарем, на цій посаді Мед. колегією затверджений 24 березня 1802 р. З 1808 до 1823 р. — професор СПб. МХА. В 1821 представив князю Голіцину власний проект реорганізації Мед. Ради.

Уден зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної мед. науки. Видав “Академічні читання про хронічні хвороби” в 3-х частинах (1816-1817). Це був перший посібник російською мовою з загальної патології і терапії, що ґрунтувався на досягненнях медицини від найдавніших часів до 18 ст. У посібнику на 13 років раніше за Крювельє (J Cruvelhier) вчений дав систематичний опис клінічної симптоматики виразки шлунка та її ускладнень (кровотеча, перфорація кишкової стінки); описав методи лікування виразкової хвороби (дієта, припарки, застосування вісмуту, соди тощо). Він уперше відзначив також функціональний зв'язок між шлунком і серцем (1817). У терапевтичній практиці не прагнув ускладнювати ліки. Крім внутрішніх хвороб, в “Академічних читаннях” було приділено увагу симптоматиці, перебігу і способам лікування очних, жіночих, нервових та венеричних хвороб. Йому належать також праці із судової медицини і настановлення щодо проведення вакцинації віспи.

Уден відомий як один з основоположників мед. журналістики в Росії. Він був ініціатором, засновником і редактором першого популярного мед. журналу, що видавався рос. мовою, — “Санкт-Петербургские врачебные ведомости” (1792-94). В ньому найбільшої уваги надавалося питанням гігієни. Та й сам засновник журналу читав курс з предмета “Військова

гієна". Він брав участь у діяльності періодичного друк. видання СПб. МХА — "Всеобщего журнала врачебной науки".

Як медик-публіцист Уден відгукувався на різноманітні сусп. проблеми, зокрема ініціював створення в Росії скотолікувального училища. За завданням Мед. колегії написав німецькою мовою "*Настановлення про хворобу скоту*" (В. Джуньковський переклав російською). Це було перше оригінальне видання в Росії на цю тему.

Твори: Академические чтения об общей патологии и терапии: В 2 ч. — СПб., 1818; Академические чтения об острых болезнях. — 1816-1822. — Ч.1-7; Краткое историческое обозрение важнейших по патологии и терапии происшествий с древних до наших времен // Всеобщий журн. врачебной науки. — СПб., 1813. — № 6; 1816. — № 1, 2, 3; Наставление о скотских болезнях, которым(и) наиболее бывают подвержены лошади, рогатый скот, свиньи и овцы с показанием признаков, припадков и причин с присовокуплением достовернейших способов, как лечить и предохранять скот от оных / Пер. с нем. В. Джуньковский. — 1801; Primae lineae fundamentorum pathologiae et therapiae. — Petropoli, 1809.

(10, 11, 36, 62, 78, 82)

Фабрі Йоганн (Fabri Johann) **(— 9.IX 1750)**

Родом з Угорщини. Навчався медицині у Галлському ун-ті, там здобув і докторський ступінь. За указом Сенату необхідно було направити в Україну і на Дон одного доктора і двох лікарів. Доктором в Україну для попередження епідемії 20 грудня 1742 р. призначено Фабрі, а на допомогу йому було відряджено двох полк. лікарів — Келлінга з Єлецького і Томаса Енгеля з Тамбовського полків. При направленні ці особи були названі: доктор — прикордонним доктором — "Crantz-Medicus", а лікарі — прикордонними лікарями — "Crantz-Chirurgi". При відрядженні у Васильківську (під Києвом) карантинну службу їм було вручено розроблену Мед. колегією інструкцію, написану рос. і нім. мовами, та вимоги, яких повинен дотримуватися кожен медик цієї служби. Усі працівники цієї служби підпорядковувалися безпосередньо київ. генерал-губернаторові М.І. Леонтьєву.

Фабрі був першим постійним медиком карантинної служби в Україні і першим її керівником.

Помер у Києві, не здійснивши до кінця своїх задумів і планів. Але його наступник доктор медицини Володимир Ломан, присланий на його місце, взявши за основу своєї діяльності кращі набутки Фабрі, пішов далі. Він запропонував т.зв. венеціанський варіант карантинної служби, що славився тоді в усій Європі, і розробив, але не реалізував власний проект створення госпіталю при Васильківському карантині.

Такі подвижники, як Фабрі і Ломан, навіть за умов царського режиму намагалися долати тяжкі перепони в організації карантинної служби в Україні, торували надійну дорогу для своїх наступників.

(78, 88)

Філомафітський Олексій Матвійович (17.III 1807 – 22.I 1849)

Народився в с. Малахово Романівського пов. (тепер Тутаївського р-ну Ярославської обл.) у сім'ї священика.

У 1824 закінчив Ярослав. дух. семінарію, того ж року вступив до Харків. ун-ту на словесний ф-т, але через 4 місяці перейшов на медичний, де викладали видатні педагоги. У проф. І.Д. Книгіна, — першого анатома і першого вітчизняного професора Харків. ун-ту, засновника експериментального методу у вітчизняній фізіології, — вивчав анатомію і фізіологію. В анатом. театрі під керівництвом проф. О.С. Венедиктова студіював анатомію на трупах. Після закінчення ун-ту 1828 р. був відібраний для удосконалення знань з фізіології у Дерптському професорському ін-ті. У жовтні 1828, успішно склавши екзамен в АН, він, як це було передбачено, підписався, що після закінчення навчання в цьому ін-ті впродовж 12 років прослужить в одному з ун-тів Росії.

Викладання в ін-ті велось нім. мовою, якою Філомафітський досконало ще не володів. Але завдяки своїм здібностям і напруженій праці вже через 2 місяці міг брати участь у дискусіях, слухав лекції з анатомії у проф. Ешольця, з фармакології — у проф. Ердмана. Останній відзначав ґрунтовність знань свого слухача і його вміння логічно доводити свою думку.

У другій пол. 1829 прослухав усі необхідні за програмою лекції. Особливу увагу приділяв курсу, що читав нім. анатом і фізіолог М.Г. Ратке.

1833 р. захистив дисертацію *"Про дихання птахів"*, де вперше виклав тезу про інтимні процеси дихання, які, за автором, являли собою фізіолого-хімічні і "тваринно-хімічні" перетворення в організмі.

Прийшовши до Дерпту на 2-3 роки, Філомафітський через події лютневої французької революції був там впродовж 5 років, оскільки начальство,

боячись розповсюдження серед вихованців революційних настроїв, не давало дозволу на закордонні поїздки. Лише 1833 р. академік Паррот домігся для нього такого дозволу. У Берліні 1833-35 він працював у лабораторіях Мюллера та Шульцга.

Після повернення з-за кордону, був направлений до Моск. ун-ту, де викладав анатомію, фізіологію і суд. медицину. На цій кафедрі працював лише 4 місяці. І коли була створена самостійна кафедра фізіології, Філомафітський очолив її і працював тут з 1836 до 1849 р.

Він був одним з пропагандистів експериментального методу у вітчизняній фізіології, рішуче виступав проти умовляючої німецької натурфілософії та ідеалістичних поглядів. У 1836-40 рр. створив перший рос. підручник фізіології, за який 1841 р. був удостоєний Демидівської премії. Академік Бер у своїй рецензії на працю писав: "Вперше пропонується російській літературі фізіологія в такому вигляді, до якого вона доведена союзом освічених націй ... Книга Філомафітського, без сумніву, матиме важливий вплив на вищий розвиток лікувального мистецтва".

З 1837 — ординарний професор, з 1846 неодноразово обирався деканом ф-ту.

Філомафітський — один з основоположників експериментальної патології. Він висунув оригінальну гіпотезу щодо циклічного характеру нервової діяльності. Вперше в Росії застосував мікроскоп для дослідження елементів крові. За своїм експериментальним підходом у фізіології випереджував фр. фізіолога Клода Бернара.

Трактат про переливання крові (1848) був першою з цього методу наук. працею у світовій мед. літературі. Узагальнивши попередній практичний досвід за всю історію людства і представивши власні висновки на основі численних власних експериментів, вчений дав теоретичне обґрунтування переливанню крові, розглядаючи його як стимулювання матеріального життєвого начала, що, перш за все, животворно діє на нервову систему, а через неї — і на життєдіяльність усього організму.

Філомафітський довів необхідність застосування наркозу для знеболювання в хірургії, що й виклав у праці "*Фізіологічний погляд на застосування ефіру, хлороформу і бензину як речовин, що притупляють нервову діяльність*". Книга вийшла друком 1849 р., уже після передчасної смерті великого вченого. В ній було розглянуто фізіологічний механізм дії безболісних речовин, порядок відключення функцій різних відділів центральної нервової системи під час сну, наркозу та при настанні смерті. "Отже, — писав Філомафітський, — медицина має тепер у вищезгаданих речовинах новий засіб для досягнення головної і єдиної мети своєї — полегшувати стражданням людству". У 1847 паралельно з Пироговим розробляв метод внутрішньовенного наркозу.

Праці вченого були високо оцінені його сучасниками. Вони стали важливою віхою на шляху становлення вітчизняної фізіології і матеріалістичної методології, у подальшому розвинутої І.М. Сеченовим, І.П. Павловим.

Філомафітський — вчений-новатор. Він запровадив нові методи дослідження, запропонував ряд приладів власної конструкції, в т.ч. апарат для переливання крові; винайшов маску для ефірного наркозу, був одним з перших професорів, які читали публічні лекції рос. мовою.

Помер у Москві на 42 році життя від хвороби печінки, ускладненої водянкою.

Твори: О проявлении жизни во всех царствах природы. — М., 1844; Трактат о переливании крови (как единственном средстве во многих случаях спасти угасающую жизнь), составленный в историческом, физиологическом и хирургическом отношении. — М., 1848; Физиологический взгляд на употребление эфиров, хлороформа и бензина как веществ, притупляющих нервную деятельность // Военно-мед. журн. — 1849. — Ч. 53, № 1; Физиология, изданная для руководства своих слушателей. — [Ч.1-2]. — М., 1836-40; De avium respiratione: (О дыхании птиц): Дис. ... д-ра медицины. — Dorpati; Livonorum, 1833.

(8, 10, 11, 25)

Франція Альфонс (Francis Alphonsus)

(— 8. I 1799)

Народився у Стокгольмі. 1761-67 рр. навчався медицині у Бонні, там отримав докторський диплом. Приїхав до Петербурга і склав у Мед. колегії екзамен на право мед. практики в Росії. Отримавши дозвіл, у лютому 1769 був прийнятий на службу і відряджений до Харкова у розпорядження командувача 2-ю армією графа П.І. Панина. Звідти направлений у війська ген-поручика У.К. фон Ельмпта, що дислокувалися під Бендерами; у жовтні 1770 — у дивізію Рейненкампа, звідти — на Перекоп для управління лазаретом під час Кримської війни і взяття Криму; керував госпіталами, боровся з чумою.

1774 р., після укладення миру з Туреччиною, призначений в Олександрівський польовий госпіталь; у березні 1775 виконував тут обов'язки ген. штаб-доктора. Згодом служив дивіз. доктором у Нижньогородській дивізії. В липні 1778 переведений в армію графа П.О. Рум'янцева-Задунайського гол. доктором його військ, а з 20 травня 1779 за наказом графа перебував у Криму, лікував хана Шагін-Гірея. Після його одужання (вересень 1779),

Франція одержав призначення в Українську армію і перебував там до 1783 р. Тоді ж став гол. доктором прикордонної дивізії (теж у Криму) під командуванням князя Г.О. Потьомкіна-Таврійського. Але невдовзі його знов повернули до графа Рум'янцева ген.-штаб-доктором. З грудня 1787 працював ген. штаб-доктором Української армії під командуванням ген. аншефа барона Ельмпта. Ще до закінчення походу Франція просив барона Фітінгофа звільнити його від польової служби, який він віддав 19 років життя.

До Москви прибув взимку і в травні 1790 отримав чин штабт-фізика. На цій посаді прослужив 4 роки, у травні 1794 був переведений ст. доктором у Кронштадтський адміралт. госпіталь. Але він від цієї посади відмовився і залишився у Москві.

Після смерті Раушерта 17 березня 1796 р. Франція був призначений ст. доктором Моск. ген. госпіталю.

Помер у Москві.

(5, 78)

Холодович Василь (1779 – 1834)

Дворянського походження. Після закінчення Черніг. семінарії в 1801 вступив до СПб. МХА, яку закінчив кандидатом хірургії 1804 р. 1806 р. призначений міським лікарем у м. Георгієвськ (Грузія); у 1807 направлений у Володимирський драгун. полк.

Чин штаб лікаря отримав 1808 р.

З 1809 служив у Лубенському гусар. полку, в 1813 призначений окружним медиком саксонських військ. госпіталів; у 1814 — ст. медик 1-ї гусар. дивізії, 1817 — доктор 14-ї піхотної; 1824 р. — штабт-доктор 2-го піхот. корпусу, 1829 — 4-го.

У 1830 — ген. штабт-доктор діючої у Польщі армії. У похідній друкарні штабу 2-ї армії 1830 р. надрукована, на думку тогочасних фахівців, дуже цінна його книга про боротьбу з чумою.

Почесний член Мед. ради (1833), голова Тимчасової мед. комісії у Варшаві (1834).

Дійсний статський радник, кавалер ордена св.Володимира 4-го ступеня.

Твори: *Огонь как врачебное средство* // Военно-мед. журн. — 1824. — Ч.4, № 3; *Постановление о прекращении чумной проказы.* — Бургас (Турция), 1830.

(25)

Хрещенович Осип
(1790 – 18.V 1823)

З дворян. Медичну освіту здобував з 1807 р. у Віленському ун-ті, де 28 листопада 1811 р. став магістром медицини.

Ступінь доктора медицини здобув 14 березня 1812 р. за дисертацію "*Грудне стискування серця*". Того ж року направлений у Полтав. піхот. полк; у 1814 переведений у 22-у кінно-артилерійську роту, звідти 1818 р. його знов повернули в Полтав. піхот. полк на посаду ст. лікаря.

Твори: *De angore pectoris*: (Грудное сжатие сердца): Дис. ... д-ра медицини. — Vilno, 1812.

(25)

Шиллінг Йоганн (Johann Schilling)
(роки життя невідомі)

У 1735 був прийнятий на рос. військ. службу і призначений у СПб. сухопут. госпіталь. Того ж року відряджений у ландміліційний корпус. 1738 р. відряджений у м.Очаків, звідти направлявся для припинення "небезпечної хвороби" по берегу Дніпра і в Запорізьку Січ. 1740 р. залишений в Україні для спостереження за перебігом епідемії в усіх дніпровських постах. Певний час служив полк. лікарем на Дону, Дінці, у слобідських полках. У 1742 перебував при кн. Репніні, здійснював мед. контроль у військ. частинах м.Києва та в українських полках. 1743 р. переведений у Виборг, знаходився при полках у Швеції (1745) під командою фельдмаршала Лесі; з 1748 служив у піхот. корпусі, у Ліфляндській дивізії графа П.І. Шувалова. Після таких численних походів і переміщень він став клопотати, щоб одержати більш спокійну службу. В лютому 1754 р. призначений лікарем Шляхетського кадетського корпусу, де був удостоєний чину надвірного радника. Іменним указом Єлизавети Петрівни, даним нею Мед. канцелярії 29 вересня 1760 р., отримав звання лейб-медика і чин дійсного статського радника. Після смерті П. Кондоїді Йоганн Шиллінг став членом Мед. канцелярії.

(78)

Шумлянський Осип (Йосип) (— 21.X 1781)

Народився у Глухові (тепер центр Глухівського р-ну Сумської обл.) у солдатській родині. 1738 р. вступив до Моск. госпіт. школи, в якій проявив неабиякі здібності до науки. Саме тому Л. Блюментрост рекомендував його як одного з найталановитіших своїх учнів до професорської діяльності. Оскільки поїздка за кордон для вдосконалення мед. знань з певних причин зірвалася, Шумлянський склав лік. екзамен і підлікарем був направлений до Новгороду для обслуговування турецького посольства, що прибуло туди для мирних переговорів.

Після повернення до Петербурга призначений підлікарем у СПб. сухопут. госпіталь, але вже через місяць направлений підлікарем у Шляхетський кадет. корпус. (У Центральному історичному архіві в Санкт-Петербурзі (ЦГИАЛ) зберігаються документи, що стосуються Шумлянського: ф. 1295, оп. 2, кн. 53, спр. 416; там же — кн. 62, спр. 8; ф. 1296, оп. 1, кн. 28, спр. 194).

У Шляхетському корпусі він зарекомендував себе як здібний лікар і серйозний науковець. Відомий оператор фон Меллен вважав, що Шумлянський зможе краще проявити свої потенційні здібності з анатомії та хірургії у сухопут. госпіталі, ніж у згаданому корпусі. Тому він почав клопотати щодо повернення його до госпіталю і направлення до Парижа для удосконалення мед. знань. Проте і в цій поїздки йому було відмовлено.

Втративши надію стати викладачем, 1742 р. він звернувся до Мед. канцелярії за дозволом скласти лік. екзамен, а після цього направити його на службу в Україну, в м. Глухів, де він народився. Отримавши такий дозвіл, Шумлянський у січні того ж року склав екзамен на звання лікаря. Екзаменатори — доктор Мініат і лікар Егіді — високо оцінили його знання. Проте після отримання лік. чину Шумлянського було направлено не до Глухова, а в Угорський гусар. полк на посаду полк. лікаря, в складі якого він брав участь у війні зі Швецією.

Після перенесеної тяжкої хвороби лікар, тепер уже полковий, знов звернувся до Мед. колегії з проханням направити його в СПб. госпіталь. Однак, незважаючи на наявність там двох вакансій і клопотання П.З. Кондоді, — одного з найбільших реформаторів мед. справи в Росії у 18 ст., — йому було в цьому відмовлено.

У 1743 р. Шумлянський з військ. служби звільнився. Став працювати лікарем у Новгородській дух. семінарії; 1751 р. за його власним бажанням призначений лікарем у Севську провінцію. З 1760 працював губ. лікарем Белгородської губ. Тут він відзначився своєю участю у боротьбі з чумою.

За ряд наук. праць (їх досі не виявлено) 1769 р. удостоєний чину штаб-лікаря.

Доля Осипа Шумлянського як вченого складалася не так, як він того прагнув. Ні особисті здібності, ні постійна і натхненна наук. праця, ні рекомендації видатних діячів медицини Кондоїді і Блюментроста не відкрили перед ним шлях до університетів Зах. Європи, до професорської діяльності. Маючи величезний талант, працелюбність і насагу, він не зміг посісти достойного себе місця серед уславлених вчених-медиків і професорів своєї епохи.

Помер у Белгороді.

(47, 50)

Яворський Григорій Іванович (1770 – 19. IX 1834)

Народився у м. Києві в купецькій родині. Закінчив Київ. дух. академію. В 1795 вступив до СПб. госпіт. хірург. училища, 1799 закінчив його лікарем, кандидатом I відділення. У 1800 р. служив у СПб. адміралт. госпіталі, на Балтійському флоті, у мушкетер. (гарніз.) полку Гартунга і лейб-гренад. полку. Чину штаб-лікаря удостоєний 1803 р.

У 1806 Яворський — доктор 5 дивізії, 1808 — гол. доктор Молдавської армії. За битви при Картані, Оровай та ін. нагороджений орденом св. Анни з діамантом. За успіхи у військ. медицині у Вітчизняну війну 1812 р. 31 грудня 1812 р. СПб. МХА присвоїла йому ступінь доктора медицини без захисту дисертації, а у січні 1814 — ступінь доктора медицини і хірургії за військ. кампанію 1813 р. Тоді ж Яворський був удостоєний чину ген. штабт-доктора діючої армії. Після розділу її на дві армії у 1814 р. служив у I-й діючій армії.

Звільнений 1820 р.

Статський радник, кавалер ордена св. Володимира 4-го ступеня, кореспондент СПб. МХА.

(25, 71)

Яновський Андрій Іванович (1780 – 3.II 1831)

Народився у с. Круп'євах Богодухівського округу Слобідсько-Української губ. у сім'ї дядька.

Загальну освіту здобув у Харків. колегіумі, де вивчав курс словесних наук. У 1799 вступив до числа вихованців СПб. МХА. У серпні 1803 р. міністр внутрішніх справ граф Кочубей прийняв рішення про створення в Росії "скотолікувальної" школи, що, на його думку, дало б велику користь не тільки у військовій, а й цивільній справі.

1803 р. найбільш талановитих випускників СПб. МХА, вихідців з України — Книгіна, Кайданова і Яновського — було направлено за кордон на 3-річне навчання з вет. науки. Вони і стали піонерами військ. ветеринарії в Росії.

Яновський вивчав у Берлінській та Альфортській вет. школах зоохірургію, рододопоміжну науку (акушерство), екстер'єр і скотарство під керівництвом найвідоміших вет. вчених того часу — Лафоса, Шабєрта та ін. Крім того, він додатково займався клінічними спостереженнями над хворими тваринами, прослухав курс лекцій по зоотомії і порівняльній медицині.

Після повернення з-за кордону, 1807 р. був залишений у СПб. МХА для викладання вет. наук. Того ж року призначений ад'юнкт-професором новоствореного при СПб. МХА вет. училища, де читав лекції із зоохірургії, скотарства, акушерства та екстер'єру. Після переходу І.Д. Книгіна до Харків. ун-ту (1810) читав у СПб. МХА ще й зоотомію, вів ті клінічні заняття, які раніше викладав Книгін.

У 1809 викладав, окрім згаданих предметів, латин. мову, був затверджений екстраординарним професором, 1816 р. — ординарним, 1826 — академіком.

Чин статського радника отримав 1829 р.

Лекції читав за власними конспектами ("записами"), які заміняли тоді підручники з зоохірургії, скотарства та інших дисциплін.

Яновський був одним з основоположників вет. освіти в Росії, автором перших навч. програм, досліджував хвороби тварин, такі як: сибірка, чума великої рогатої худоби, сап коней.

Він мав щасливу вдачу помічати обдаровані особистості і спрямовувати їхній талант у відповідне русло. Так, 1813 р. на мед. ф-ті академії він зустрів надзвичайно талановитого студента Всеволода Всеволодова, який за його клопотанням став виконувати в училищі обов'язки прозектора зоотомії і неодноразово виїжджав разом з ним у

різні регіони для боротьби з епізоотіями. Згодом Всеволодов став відомим вченим, наступником Яновського, лауреатом Демидівської премії. Задовго до Дарвіна висловлював думку про передачу набутих ознак спадковості, підкреслював значення нервової системи для отримання здорового потомства. Найсуттєвіші записи свого наставника він включив до своїх посібників — *“Курс скотарства”* (1832) та *“Зоохірургія”* (1835).

З лютого 1831 р. А.І. Яновський раптово помер. У його послужному списку зазначено, що він помер “от огневредной” горячки через 11 днів від початку захворювання. На думку ж баронета Вілліє, смерть професора Яновського настала від сапу, яким він заразився під час огляду коней гвардійських кавалерійських частин.

Яновський А.І. був одним з перших українців-академіків з вет. медицини, які заклали ґрунт для подальшого розвитку вет. науки і практики в своїй країні.

(18, 25, 63, 67)

ЗДОБУТТЯ УКРАЇНСЬКИМИ ВЧЕНИМИ-МЕДИКАМИ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЄВРОПИ ТА РОСІЇ

№ п/п	Автор	Назва дисертації (мовою оригіналу)	Науковий ступінь	Рік захисту
Базельський ун-т				
1.	Лакман Фердінанд Вільгельм	Diss.inaug. physiologica de secretionē in genere	д-р медицини	1779
Віденський ун-т				
2.	Матакевич (Матакієвич) Фелікс	De hypochondriasi	- « -	1816
Віленський ун-т				
3.	Бельєсвич Франц	De usu medico calomelanos	- « -	1812
4.	Богушевич Лука Павлович	De urticaria	- « -	1812
5.	Букове(и)цький Іосафат	De mania mensibus vernalibus 1815 anni crebro Vilnae obveniente		1815
6.	Букоємський Самуїл Іванович	De fundo haematode	- « -	1821

7.	Войцеківський Василь Флоріанович	De encephalocoele et fundo cerebri	- " -	1825
8.	Головінський Антон	De istero	д-р медицини	1829
9.	Гречина Тарей Михайлович	De exanthemate mercuriali casu practico	- " -	1815
10.	Гротковський Людвіг Францович	De asthmate	- « -	1822
11.	Качковський Адам	De varia scarlatinam curandi methodo	- " -	1821
12.	Качковський Карл Григорович	De plicae polonicae in varias, praeter pilos, corporis humani partes vi et effectu	- « -	1821
13.	Качковський Михайло	De hydrophobia	- " -	1829
14.	Кучевський Сидор Іванович	De coxarthrocace, casus practicus	- " -	1817
15.	Томашевський Іван	De cataracta	- " -	1823
16.	Хрионович Осип	De angore pectoris	- " -	1812

Галлський ун-т

17.	Аккорд Ілля Самійлович	De rumanatione humana singulari quodam casu illustrata	- " -	1783
18.	Уден Федір (Конрад Фрідріх) Карлович		- " -	1776

Гейдельберзький ун-т				
19.	Гофман Вільгельм Людвіг	Dissertatio constitutionem epidemicam Heidelbergensem a septembri anni 1781 ad finem iunii 1782 catharrhique hujus anni epidemicici enarrationem exhibens	- " -	1782
Дерптський ун-т				
20.	Городиський Маврикій Каєтанович	Заматочное кровоизлияние	д-р медицини	1861
21.	Крамаренко(в) Іван Климентійович	Nonnule de bothryocephalo lato ejusque expellendi quibusdam methodis	- " -	1841
22.	Майер Антон Еммануїлович	Über die Cefahr, welche mit der dusserlichen Anwendung des Arsenix verbunden ist, als ein Vorbauungsmittel gegen die Wasserscheu	- " -	[1813]
23.	Ольшевський-Кроїдко Іосафат Серафимович	De morborum pulmonalium objectivae diagnoseos progressu a tempore Lenecii usque ad nostram actatem simul hujus doctrinae ad therapiam vi exhibitu	- " -	1851
24.	Філомафітський Олексій Матвійович	De avium respiratione	- " -	1833

Київський ун-т				
25.	Трубицький Дмитро Михайлович	De placenta praeviae	- " -	1853
Лейденський ун-т				
26.	Багрянський Михайло Іванович	Theses medicae	- " -	1788
Московський ун-т				
27.	Беркович Петро Іванович	О различии между зрелым и незрелым плодом	- " -	1793
28.	Бідоусович Іван Григорович	De pleuritide	- " -	1829
29.	Богородицький Онісим Пантелеймонович	De Hypochondriasi	- " -	1819
30.	Бутківський Петро Олександрович	De vitae psychicae anomalia generatim	- " -	1832
31.	Варжанський Родіон Васильович	De febre castrensi	д-р медицини	1816
32.	Вейсович Іван Федорович	De structura et usu secundinarum	- " -	1803
33.	Грушинський Семен Васильович	De hepatitis	- " -	1822
34.	Каллаш Фрідріх Федорович	De nutritione in statu sano et morbo	- " -	1822

35.	Керестурі Ференц Францович	Dissertatio de cognoscenda vita, ut intima corporis humani indoles clarius elucescat, hab. anno 1783 die XXVIII juni	- " -	1784
36.	Курдюмов Василь Кузьмич	De praecipuis cataractam extragendi methodis	- " -	1859
37.	Тихонович Осип Кирилович	De febre puerperarum	- " -	1823

Санкт-Петербурзька МХА

38.	Наранович Петро	Carculi vericae urinae momenta pathologica, therapeutica nec non chirurgica	д-р медицини	1837
39.	Рклицький Іван Васильович	De structura urethrae	- " -	1835

Страсбурзький ун-т

40.	Колб (Кольбе) Петро [Ф.]	De structura ventricul	- " -	1786
-----	--------------------------	------------------------	-------	------

Харківський ун-т

41.	Громов Яків Микитович	De metodo, quo mineralogus in condendo systemate corporum anorganicum uti debeat	- " -	1813
42.	Леонов Іван Федорович	De cordis arteriarum que aneurysmatibus in genere	- " -	1838
43.	Сухомлинов Іван	De natura Halogenii	- " -	1817

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МЕДИКІВ (XVIII – I ПОЛ. XIX СТ.)

Антонський-Прокопович Антон Антонович (1763-1848) — вчений енциклопедичного масштабу, філософ, риторик, природознавець, медик, і видатний педагог. Був першопрохідцем у багатьох галузях науки і культури.

10-томне видання його праць під загальною назвою “Магазин натуральної історії, фізики і хімії” увійшло у золотий фонд вітчизняної і загальноєвропейської наук. думки, а книжки “Читання для серця і розуму” та “Про виховання” й донині вважаються класичними педагогічними творами.

Ініціатор створення Моск. т-ства сільського господарства, автор статутних його положень (1820); з нагоди 25-річчя т-ства удостоєний ордена Станіслава I-го ступеня, що свідчило про визнання його заслуг в цій сфері його наукової та організаторської діяльності.

Багенський Сигізмунд Казимирович (1810-1858) — викладач “енциклопедії та методології медицини”, остеології та синдесмології в Київ. ун-ті, головний лікар холерної лікарні (1848) у Плоскій частині м. Києва, секретар мед. ф-ту, городовий лікар у містах Бердичева і Києва; зробив багато плідного для поліпшення мед. справи в Україні.

Багрянський Михайло Іванович (1760-1812) — доктор медицини, перекладач з французької і пропагандист творів із давньої і нової історії, загальної історії, які, у відповідності до завдань гуртка, очолюваного просвітителем М.Новиковим, сприяли поширенню знань про культуру, традиції, звичаї народів, пробуджували національну свідомість; підносили людське в людині.

Багрянський здійснив високий моральний вчинок, власне — подвиг, він добровільно пішов до Шліссельбурзької фортеці, аби врятувати від неминучої смерті свого вчителя М. Новикова.

Беркович Петро Іванович (—) — відомий в історії медицини як вчений, який 1793 р. захистив першу в Росії дисертацію з акушерства “Про відмінності між зрілим і незрілим плодом”. Цією працею він розпочав славу історію вітчизняного акушерства.

Білецький-Нссенко Павло Павлович (1774-1856) — лікар, мовознавець, фольклорист, естетик, педагог. Автор літературних творів, праць з лінгвістики, економіки, медицини, сільського господарства тощо.

У художній літературі виступив як один із перших байкарів України (в 10-х роках XIX ст.), перший перекладач українською байок І. Крилова.

Своїми перекладами творів Ж.Ж. Руссо, Р.Б. Шерідана, А. Лафонтена, Ф. Шіллера та інших німецьких романтиків сприяв взаємозбагаченню європейських культур.

“Граматика малоросійської мови”, “Про мову малоросійську”, “Словник малоросійської або південно-східної мови”, казки і приказки, історичні романи “Богдан Хмельницький”, “Іван Золотаренко” ввійшли у золотий фонд укр. культури.

Богородицький Онисим Пантелеймонович (1785-1826) — доктор медицини, вчений-психіатр, акушер-гінеколог. Його дисертація “Про іпохондрію” (1821) відкрила нову сторінку у вивченні психічних захворювань.

Іпохондрію вчений виділив як самостійну нозологічну одиницю, довів на прикладі власних досліджень і спостережень, що іпохондричні стани можуть розвиватися внаслідок як тяжких органічних змін в організмі, так і несприятливих для життя людини соціальних умов.

У написаному Богородицьким розділі “Людинолюбність” до Статуту декабристського “Союзу благоденства” знайшли відбиток найпрогресивніші погляди європейських та вітчизняних мислителів-гуманістів.

Бутківський Петро Олександрович (1801-1844) — доктор медицини, видатний вчений-психіатр, професор Харків. ун-ту, перекладач численних мед. праць. Завдяки йому у Харків. ун-ті вперше в Росії почали читати курс з психіатрії на 2 роки раніше, ніж у Петербурзькому. Його книга “Душевні хвороби, викладені відповідно до основ сучасного вчення психіатрії” (1834) з'явилася друком на 25 років раніше за книгу відомого польського психіатра Я. Балинського і стала першим в Російській імперії вітчизняним посібником з психіатрії.

Бутківський першим у Росії застосував термін “психіатрія”, розкрив причини багатьох психічних порушень; одним із перших описав передстаречі психози, виникнення їх пов'язував з клімаксом, а також гебефренічним синдромом.

Він заклав підвалини судової експертизи, вказав на прояви симуляції.

Варжанський Родіон Васильович (1790-1850) — доктор медицини. Його дисертація “Пропасниця в табірних умовах” (1816) набула неабиякого значення для лікарської практики.

Він був першим призначеним (1832, 1834) лікарем для обслуговування психічно хворих у відділенні лікарні Київ. приказу громадського опікування.

Венечанський Степан Олексійович (роки життя невідомі) — автор “Лікувальника” (1776) — напівпопулярного посібника для лікування венеричних хвороб, який дістав високу оцінку фахівців і був рекомендований Сенатом для розповсюдження в губерніях. “Лікувальник...” було перевидано (1801). Він також тричі включався до складу відомого посібника Бехерахта (СПб., 1779, 1783, 1787).

Венсович Іван Федорович (1769-1811) — доктор медицини, професор Моск. ун-ту, перекладач, видатний мед. журналіст.

Його дисертація “Про будову і призначення посліду” (1803) мала не тільки клініко-акушерське, але й судово-мед. значення.

Як редактор першого у Москві часопису — “Журнал медико-фізический, или Труды общества соревнования врачебных и физических наук” (1808) — сприяв утвердженню й розвитку вітчизняної мед. журналістики.

Войцехівський Осип Павлович (1793-1850) — видатний лікар, якому 1829 р. в Пекіні встановлено перший на китайській землі прижиттєвий пам’ятник європейцю (за врятування смертельно хворого принца Цюань Чана).

Срібну копію цього пам’ятника передав у Казанський ун-т, де він обіймав першу в Росії кафедру китайсько-маньчжурського письменства. Укладений ним 3-томний китайсько-маньчжурсько-російський словник висунув ім’я Войцехівського в ряд відомих вчених-сінологів Європи. До кінця життя продовжував заняття медициною.

Вольф Христіан Фердінанд Богданович (1796-1854) — талановитий лікар, автор програмних положень до проекту Конституції декабристів з питань охорони материнства і дитинства, забезпечення інвалідів, утримання дітей-сиріт (схвалено у Києві 1823 р.).

Засуджений на 15 років сибірських каторжних робіт, Вольф проявив безприкладний зразок мужності, сили духу і, попри все, — незгасаючий інтерес до науки й освіти. На засланні у створений декабристами своєрідній “академії” викладав елементи медицини, фізику, хімію.

На сибірських землях вирощував лікарські рослини, продовжував лікарську практику серед засланців і місцевого населення.

Геннуш Х.І. (роки життя невідомі) — перший лікар спеціального призначення на Кавказьких Мінеральних водах (КМВ), визнаних 1803 р. місцевістю державного значення.

Безсумнівною заслугою Геннуша була його праця “Опис мінеральних вод Кавказу”, в якій він не тільки високопрофесійно описав кожне джерело, але й вперше визначив протипоказання для лікування мінеральними водами.

Грінберг Лев Павлович (1796-1850) — доктор медицини, автор “Загального термінологічного медичного лексикона латинською, німецькою та російською мовами”, який був помітним фактом в історії мед. лексикографії.

Громницький Федір Еммануїлович (- після 1831) — військовий лікар.

Його переклад рос. мовою книги Шпурцгейма “Про моральне і фізичне виховання дітей” (1828) мав науково-практичне значення як для медицини, так і для вітчизняної педагогіки.

Гуца-Венелин Юрій Іванович (1802-1839) — медик, історик-славіст, філолог, етнограф, один із засновників болгаристики в Росії. Твори цього вченого мали серйозний вплив на розвиток української, російської, болгарської історичної науки, відстоювали єдність слов'янських народів.

1842 р. йому споруджено пам'ятники в Одесі і Софії.

Качковський Карл Григорович (1797-1867) — доктор медицини, професор, засновник Товариства подільських лікарів (1858).

Керестурі Ференц (Франц) Францович (1735-1811) — доктор медицини, професор, вчений-експериментатор та фахівець санітарної справи, перекладач з іноземних мов книг мед. характеру, педагог вищої школи.

Актові його промови, новаторські за змістом, представляють цінний матеріал для історії медицини.

Він виклав основні принципи поліпшення санітарної справи в Росії, підкресливши особливу роль держави в організації охорони здоров'я народу й піднесення його санітарної культури.

Впроваджував у мед. практику мікроскопічні дослідження, був серед тих, хто закладав основи експериментальної фізіології. Довів, що існують різні провідні шляхи для рухових і чуттєвих стимулів (на 3 роки раніше Чарльза Белла).

Керестурі — один з носіїв культурних зв'язків, що історично склалися між Україною, Росією та Угорщиною.

Кнауер Томаш (1741-1802) — доктор медицини, професор хірургії та акушерства на мед. ф-ті Львів. ун-ту (з 1789).

Багато зробив для поліпшення хірургічного та акушерського обслуговування в західноукраїнських землях, очолюючи професійне об'єднання хірургів Галичини.

Козельський Яків Павлович (1729-1795) — філософ, який, не будучи медиком, глибоко вивчав питання психічного життя людини у нерозривному зв'язку їх із мед. аспектами.

Його праця "Філософські роздуми" (1768), як вважається в історії психіатрії, має розглядатися серед певних наукових набутків в її розвитку.

Колб Петро [Ф.] (1761 -) — доктор медицини, організатор лікувально-санітарних установ у білоруських землях. Будучи інспектором Вітебської лік. управи (1798), розробив і направив до Мед. колегії матеріали про загрозові для життєдіяльності населення соціальні умови, про розповсюдження небезпечних хвороб, високу смертність дітей і дорослих, ознаки виснаження організму від надмірної праці та нестерпного побуту і т.ін.

Розроблені ним настанови щодо лікування хворих на "нервову лихоманку" були високо оцінені Мед. колегією (1800).

Лакман Фердинанд Вільгельм (роки життя невідомі) — доктор медицини, військ. лікар.

Користувався серед військ. медиків незаперечним авторитетом, тому адмірал Крузе, вирушаючи в морський похід 1797 р., включив його до складу своєї команди.

Левинець Антон Костянтинович (роки життя невідомі) — військовий лікар, вперше (1798) дослідив цілющі властивості і склад Кислого Колодязя (майбутнього Кисловодська). Його матеріали стали вагомою підставою для прийняття 1803 р. держ. документу про визнання лік. значення Кавказьких Мінеральних Вод (КМВ).

Леонов Іван Федорович (1809-1854) — доктор медицини, професор. Залишив помітний слід у вітчизняній медичній науці. Його праці: "Роздуми про грудну залозу у фізіологічному, патолого-анатомічному й судово-медичному відношенні" (1842), "Про розвиток вітчизняної судової медицини і про відношення її до російського законодавства" (1845), опис українських народних ліків (1852) відбивали тогочасний стан мед. науки і практики, слугували могутнім поштовхом до поглибленого вив-

чення людського організму, сутнісних його сил і можливостей. Глибина, нетрадиційність поглядів, діяльність його як професора у Вільно та Києві активізували наукові пошуки дослідників в обох університетах. Він був членом ряду т-ств, зокрема Копенгагенського т-ства антикварів. Це було ще одним нестандартним захопленням цього багатогранно обдарованого вченого.

Матакевич (Матакієвич) Фелікс (-1833) — доктор медицини, професор СПб. МХА. Як вчений і викладач відзначався своїм критичним підходом до загальноовизнаних європейських мед. авторитетів. Класифікацію хвороб за Кулленом він доповнив тим, що до гострих хвороб приєднав *haemorrhagiae et profluviae* (кровотечі та крововиливи).

Наранович Петро Андрійович (1804-1858) — доктор медицини, професор Харків. ун-ту, автор відомого твору — “Анатоміко-фізіологічний опис органів руху людського тіла” (1850), присвяченого славетному українському анатому і хірургу І.В.Буяльському.

Талановитий хірург. Він брався оперувати безнадійно хворих, нерідко використовуючи хірургічні інструменти власної конструкції. За 3 роки провів 472 найскладніші операції. Особливо уславився операціями як окуліст.

Облаштував анатомічний театр і оснастив його найкращими анатомічними інструментами зарубіжного зразка та власної конструкції; придбав власним коштом літературу для учбового процесу.

Відзначений як лікар рядом орденів, зокрема і за видатні успіхи у Кримській кампанії (1853-56), “Знаком відзнаки” — за 20-річну бездоганну службу. Все це є свідченням визнання таланту цього вченого і хірурга-професіонала.

Ольшевський-Кроїдко Іосафат Серафимович (1824-1860) — доктор медицини. Відомий як автор фундаментальної праці “Анатомія і фізіологія органів зору” (1860).

Орловський Олексій Миколайович (1821-1856), виконуючи проєкторські обов'язки на кафедрі порівняльної анатомії та фізіології у Моск. ун-ті у проф. І. Глебова, виготовив понад 1000 препаратів, які використовувались у навчальному процесі.

Досконало володів експериментальними фізіологічними методами; критично проаналізувавши твори Аксманна, провів експериментальне дослідження фізіологічного значення “вузлуватої” нервової системи.

Переклав з німецької і видав власним коштом посібник Зегера з топографічної анатомії, який було прийнято в ун-ті як посібник при викладанні практичної анатомії.

Дослідження щодо зупинки серцевої діяльності і дилатації серця, впливу вегетативної нервової системи на кровообіг, методи бальзамування трупів — все це далеко не повний перелік новаций, внесених Орловським в експериментальну картину фізіології і патології, який не мав ні високих звань, ні нагород.

Пальм Адам (1750-1834) — штаб-лікар, наукові праці якого “Про абсцес печінки” та “Про застосування в'яжучих засобів при маткових кровотечениях” високо оцінені Мед. колегією. Вищий чин штаб-лікаря отримав саме за першу наукову працю “Про абсцес печінки”.

Петров Артем Іванович (1779-1849) — доктор медицини, професор Моск. МХА, перекладач. Академік з 1828, заслужений професор і академік ветеринарного відділу Моск. МХА (з 1837).

Один з основоположників ветеринарної освіти в Росії. Вперше у вітчизняній науці довів генезу мокрецевої (“подседальной”) хвороби (1807), досліджував парувальну, цинготну хвороби, питання утримання й розведення коней; застосування антисептичних засобів при операціях у тварин.

Рафалович Артем Олексійович (1816-1851) — доктор медицини, дослідник-мандрівник, один з видатних фахівців по Близькому Сходу.

Поеднання етнографічних інтересів з медичними робили його дослідження особливо вагомими не тільки в Росії, але й у країнах Європи.

Праці з епідеміології, організації лікувальної справи, мед. географії, мед. статистики, етнографії та курортології друкувалися в провідних журналах Росії, після чого одразу ж в перекладах з'являлися у зарубіжних виданнях.

Видатний вчений П.П. Семенов-Тянь-Шанський високо оцінив праці Рафаловича як такі, що збагатили вітчизняну і світову культуру.

Рейпольський Іван Миколайович (1789- друга пол. 1860-х) — штаб-лікар, професор Харків. ун-ту, перекладач наук. праць з німецької. В його перекладі вийшла “Ботаніка” Вільдена (1819), що, зокрема, містила історію пррз “травопізнання”.

В оригінальну працю про ссавців вчений включив корисні господарські поради щодо лікування домашньої худоби (1823).

Рклицький Іван Васильович (1805-1861) — доктор медицини, професор СПб. МХА.

Першим з укр. лікарів-хірургів ввів у хірургічну практику остеотом Гейне при операціях на променевій і великогомілковій кістках. При лікуванні вивихів та переломів досягав високої досконалості.

За працю "Оперативна хірургія" (1841) нагороджений діамантовим перснем.

Сварик Андрій Васильович (1752-) — штаб-лікар. Після відкриття у Вітебську Приказу громадського опікування вперше запровадив вивощення на білоруській землі 1802 р.

Уден Федір (Конрад Фрідріх) Карлович (1754-1823) — доктор медицини, професор СПб. МХА. Зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної мед. науки і практики. Його твір "Академічні читання про хронічні хвороби" (1816-1817) — перший посібник з загальної патології і терапії, виданий рос. мовою, що ґрунтувався на досягненнях медицини, накопичених від найдавніших часів до кінця XVIII ст.; на 13 років раніше від Крювельє дав систематичний опис клінічної симптоматології виразки шлунка, її ускладнень. Автор книги "Настановлення про хворобу скоту" (1801). Це було перше на цю тему оригінальне видання в Росії.

Йому належить проект реорганізації Мед. Ради, праці з судової медицини і настанови щодо вакцинації віспи.

Один з основоположників мед. журналістики в Росії, засновник і редактор першого мед. журналу популярного характеру — "Санкт-Петербургские врачебные ведомости" (1792-94).

Фабрі Йоганн () -1750) — доктор медицини, перший лікар вітчизняної карантинної служби, керівник Васильківського карантину (під Києвом).

Філомафітський Олексій Матвійович (1807-1847) — доктор медицини, професор фізіології Моск. ун-ту. Вперше виклав уявлення про інтимні процеси дихання як фізіолого-хімічні і "тваринно-хімічні" перетворення в організмі.

Один з основоположників і пропагандистів експериментального методу у вітчизняній фізіології; виступав проти умоглядної німецької натурфілософії та ідеалістичних позицій у фізіології Мюллера та Шульца. Його підручник з фізіології 1841 р. удостоєний Демидівської премії.

Філомафітський висунув гіпотезу щодо циклічного характеру нервової діяльності. Трактат про переливання крові (1848) — перша наук. праця з

цієї теми у світовій мед. літературі. Паралельно з М. Пироговим розробив метод внутрішньовенного наркозу (1847). Дослідив фізіологічний механізм дії наркотичних і болезаспокійливих речовин, довів необхідність їх застосування для знеболювання (1849). Запропонував ряд апаратів власної конструкції, в т.ч. апарат для переливання крові; винайшов маску для ефірного наркозу; застосовував мікроскоп при дослідженні кров'яних тілець.

Яновський Андрій Іванович (1780-1831) — професор СПб. МХА, один з основоположників ветеринарної освіти в Росії, автор перших навчальних програм. Досліджував хвороби тварин, такі як: сибірка, чума великої рогатої худоби, сап коней. Лекції читав за власними конспектами, які заміняли тоді підручники з зоохірургії, скотарства та інших дисциплін.

Був одним з перших українців-академіків з ветеринарної медицини в Росії.

ГАЗЕТИ, ЖУРНАЛИ ТА ЗАПИСКИ, В ЯКИХ ДРУКУВАЛИСЯ СТАТТІ З МЕДИЦИНИ (XVIII – I ПОЛ. XIX СТ.)

1. "*Вестник естественных наук и медицины*" видавався у Москві з травня 1828 до 1833 р. професором Олександром Іовським. У 1829 р. вийшов додаток до цього журналу — "*Хозяйственная химия*" (в 12 книгах).
2. "*Военно-медицинский журнал*" виходив з 1823 р. Офіційне видання Військового міністерства.
3. "*Всеобщий журнал врачебной науки*" — видання Санкт-Петербурзької медико-хірургічної академії. В 1811 вийшло 6 книг, 1812 — три, 1813 — три і 1816 — шість.
4. "*Dzennik medycyny, chirurgii i farmacji*" видавався Віленським товариством лікарів 1822-24 рр., по 4 книги на рік; 1830 — вийшло 4 томи нової серії.
5. "*Друг здравия*" — петербурзька газета, виходила у 1833-66 рр. на субсидії Міністерства внутрішніх справ.
6. "*Журнал ветеринарной медицины*" щомісячно виходив у Санкт-Петербурзі 1840-50 рр.
7. "*Журнал врачебных и естественных наук*" — видання СПб. МХА. Виходив 1840 р. протягом одного року (4 книги). Вони ж згодом були видані французькою і німецькою мовами — *Journal de medecine et d'histoire naturele* u ... *Journal für Natur und Heilkunde*.
8. "*Журнал Императорского человеколюбивого общества*" видавався у Санкт-Петербурзі 1817-26 рр. щомісячно; 1826 р. вийшло 6 книг.
9. "*Журнал Министерства внутренних дел*" виходив 1821-61 рр. Першим редактором був М.І. Греч. Пізніше його редагували Максимович, Гаєвський, кн. Одоевський та ін. З 1837 р. журнал до виходу в світ готували Крилов, Надеждин, Варадинов.
Припинення випуску журналу пов'язано з появою щоденного органу Міністерства — газети "*Северная пчела*".
10. "*Журнал Министерства народного просвещения*" — щомісячний журнал, орган Міністерства народної освіти Росії ("*Ж.М.Н.П.*"). Виходив з 1834 до 1917 р. в Петербурзі.
З 1837 до середини 1855 в ньому вперше в Росії став друкуватися "*Указатель вновь выходящих книг*", який поклав початок державній бібліографічній реєстрації, — а також "*Известия о но-*

вых достопримечательных книгах как иностранных, так и выходящих в России".

У 1860-65 "Ж.М.Н.П." став виключно педагогічним, коли його очолив видатний педагог К.Д. Ушинський, статті якого відбивали новий підхід у справі виховання особистості.

11. "Записки ветеринарной медицины и скотоводства" виходили у Санкт-Петербурзі 1846-48 рр., редактор О.С. Пашкевич.
12. "Записки Общества врачебных и физических наук" видавалися з 1830 р. цим же Товариством, заснованим при Московському університеті.
13. "Записки по части врачебных наук" виходили при СПб. МХА впродовж 1842-49 рр., по 4 кн. на рік, під редакцією П. Дубовицького.
14. "Медико-физический журнал, или Труды Общества соревнования врачебных и физических наук" — перший медичний журнал, який почав виходити з 1808 р. у Москві. Першим його редактором був видатний український медик, професор І.Ф. Венсович. Друге число було передруковано 1821 р. новим редактором журналу Котельницьким; третє вийшло 1821 р. під редакцією професора Московського університету В.П. Різенка (уродженець м. Києва).
Усі 3 числа видавалися також іноземними мовами (латинською і німецькою) під назвою "Commentationes socitatis physicomedicae apud universitatem instituta. — Москва, 1808, 1817 і 1825 (три томи).
15. "Медицинские прибавления к "Журналу Министерства внутренних дел" [1828].
16. "Московские ведомости" — газета, що виходила 1756-1917 рр. у Москві (до 1842 — двічі на тиждень, згодом — тричі, з 1859 — щоденно).
У 1779-89 рр. газету орендував М.І. Новиков. У 1917 р. газета була закрита.
17. "Санкт-Петербургские врачебные ведомости" — перший медичний російською мовою журнал. Ініціатором, засновником і першим його редактором (1792-99 рр.) був один з яскравих представників медичної журналістики — Ф.К. Уден.
18. "Терапевтический журнал" — виходив щомісячно з 1837 до 1847 р. (з деякими перервами) впродовж майже 8 років. Видавав його професор І. Зацепін.

ОРДЕНИ РОСІЇ

Ордени в Російській імперії вперше були встановлені Петром I — орден Андрія Первозваного (1698), орден святої великомучениці Катерини (1714). В кінці царювання Петра I виникла пропозиція встановити військовий орден св.Олександра Невського. Задум здійснила 1725 р. Катерина II.

Орден св. великомученика і переможця Георгія встановлено 1769 р. для нагородження офіцерів і генералів, 1782 — орден святого рівноапостольного князя Володимира (цим орденем 4-го ступеня нагороджувалися особи за вислугою років на цивільній службі).

У 1797 р. російським орденем став шлезвіг-голштинський орден св. Анни (орден 3-го ступеня, з 1815 — 4-го ступеня; це був хрест, який носили на ефесі шашки або шаблі); нагороджувалися ним офіцери за хоробрість.

1807 було введено для відзначення солдатських подвигів “Знак відзнаки” (з 1913 р. — Георгіївський хрест).

Старшинство орденів

- св. Андрія Первозваного
- св. Катерини
- св. Володимира І-го ступеня
- св. Олександра Невського
- св. Володимира 2-го ступеня
- св. Анни І-го ступеня
- св. Станіслава І-го ступеня
- св. Володимира 3-го ступеня
- св. Володимира 4-го ступеня
- св. Анни 2-го ступеня
- св. Станіслава 2-го ступеня
- св. Анни 3-го ступеня
- св. Станіслава 3-го ступеня
- св. Анни 4-го ступеня

Верховний начальник для призначення усіх орденів — імператор. При врученні ордену надавалося потомствене дворянство (аж до царювання Миколи I). У 1826 р. було встановлено деяке обмеження щодо введення в дворянство.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Аксманн 76
Амбодик Н.М. 55
Андрієвський І.С. 52
Анненков І.О. 29
Арістотель 53
Аш П. 51, 63
Балинський Я. 22
Бартез 43
Барятинський 48
Белл Ч. 51
Бер К. 93
Бернар К. 93
Бестужев М. 29
Бехерахт 24
Бистроглазов [А.] 56
Бібарсов 64
Блю(у)менбах Й. 25
Блю(у)ментрост Л.А. 97, 98
Бок 45
Брокгауз Ф.А. 52
Бунге 78
Буяльський І.В. 72
Бюргер П.А. 16
Ванцетті Т. 72
Васильчиков 48
Вебер 76
Велланський (Кавунник) Д.М. 31
Венедиктов О.С. 66, 92
Веніцький 71
Венсович І.Ф. 52
Висоцький Г.Я. 79
Вієн І.І. 77
Вілліс Я.В. 69, 100

Віллден 81
Волконський О. 11
Всеволодов В. 100
Галідей 71
Галлер А. 76
Гартунг 98
Гейсмар 84
Гельвещій К. 55
Геннуш Х.І. 65
Геріке 71
Гладков 69
Глебов І.Т. 75, 76
Голенищев-Кутузов М.І. 32
Голіцин Д.М. 90
Грефе А. 74
Грінберг 70
Громов С.О. 31
Гудович 34
Гумберт 70
Д'Ламбер 14
Дарвін Ч. 100
Державін Г.Р. 16
Дідро Д. 14, 55
Дженнер 70
Джуньковський В.Я. 91
Дибич 17
Дядківський І.Є. 18
Егерман 87
Егіді 97
Ельмпт У.К. 94, 95
Енгель Т. 47, 91
Еразмус 24, 51
Ердман 92
Ессен 32
Ешольц 92
Єлизавета Петрівна 96
Єллінський М.І. 60
Єфрон І.А. 52
Жемчужников П. 11

Жуковський В.А. 11
Загорський П.А. 66
Замойські 57
Зегер 76
Змеєв Л.Ф. 14, 19, 21, 26, 27, 36, 47, 69, 75, 82
Золотаренко І. 16
Ібрагім 55
Ігельстром 63
Кавелін М. 11
Кайданов Я.К. 99
Калан 55
Калинський-Гелита Й.Ф. 69
Капюрон 19
Карма(е)люк У. 41
Катерина II 13
Келлінг 91
Кіліан К. 21
Клейніке 69
Кльоке 75
Книгін І.Д. 92, 99
Козьмінський С. 50
Колб П. 53
Кондоїді П.З. 96, 97
Котляревський І.П. 16
Кочубей 99
Крилов І.А. 16
Крузе 63
Крутт 46
Крювельє Ж. 90
Куллен 69
Кучер В.С. 42
Кюршнер 76
Кюхельбекер В.К. 18
Лафонтен А. 16
Лафос 99
Леонт'єв М.І. 91
Лесі, фельдмаршал 96
Лінденер 39
Ломан В. 92

Ломоносов М.В. 16, 55
Луцький 70
Магніцький М. 11
Марія Федорівна, імператриця 71
Масканьї 75
Меккель Й.Ф. 66
Меллен 97
Микола I 28, 29
Милашевич 8
Михайло, митрополит 75
Мілог 12
Міндерер І.М. 71
Мініат 97
Мондат 21
Мордвинов М.С. 53
Моркова І. 41, 42
Муравйов О.М. 29
Мухаммед Алі 80
Мухін Є.Й. 18, 56, 70
Мюллер Й. 76, 93
Наполеон Бонапарт 42, 73
Наранович П.А. 45
Невіант 71
Немиров [С.] 56
Новиков М.І. 12, 13
Обрезков 37
Одоевський В.Ф. 11, 18
Ореус 24
Павло I 13
Павлов І.П. 94
Палкін Б.П. 14, 51
Панін П.І. 94
Паррот 93
Пирогов М.І. 93
Пестель П.І. 28
Пірес К. 27
Пленк 25
Плющ В. 12, 15, 24
Погодін М.П. 18

Погорецький П.І. 14
Полетика І.А. 11, 24
Попов М. 57
Потьомкін-Таврійський Г.О. 34, 63, 95
Преснов 21
Прозоров Г.М. 70
Пушкін О.С. 29
Пушин 32
Радищев О.М. 55
Радзивілл, княгиня 79
Ратке М.Г. 92
Рейненкампф 94
Репнін, князь 96
Різенко В.П. 82
Ріхтер В.М. 31, 79
Робертсон 17
Рогозинський 42
Родт 86
Розенберг 76
Розенштейн Р. 36
Розумовський К.Г. 46
Рум'янцев-Задунайський П.О. 46, 63, 94, 95
Руссо Ж.Ж. 8, 16
Самойлович Д.С. 34, 53
Семенов-Тянь-Шанський П.П. 81
Сеченов І.М. 94
Скіадан 24
Сковорода Г.С. 55
Ста(й)є 70
Станніус 76
Суворов О.В. 53, 63
Тропінін В.А. 41, 42
Уден Ф.К. 69
Ферзен 63
Філомафітський О.М. 75, 76
Фітінгоф 46, 95
Фішер Г.І. 38
Фолькманн 76
Хмельницький Богдан 16

Цюань Чан 27
Червакова Т.В. 14
Чистович Я. 8, 24, 51, 56
Чорба [А.] 56
Шаберт 99
Шагін Гірей 94
Шафонський О.Ф. 24
Шевирьов С.П. 75
Шевченко Т.Г. 29, 41, 72
Шерідан Р.Б. 16
Шіллер Ф. 16
Шпуцгейм 37
Шувалов П.І. 96
Шультц 93
Ягельський К.Й. 14
Яніке 63

НАЙБІЛЬШ УЖИВАНІ СКОРОЧЕННЯ

скорочення

слово, словосполучення

артилер.	— артилерійський
б.р.	— без року
БМЭ	— Большая медицинская энциклопедия
БСЭ	— Большая советская энциклопедия
вет.	— ветеринарний
в.о.	— виконуючий обов'язки
вихов.	— виховний
військ.	— військовий
ВМА	— Військова медична академія
гарніз.	— гарнізонний
ген.	— генеральний
госпіт.	— госпітальний
гренад.	— гренадерський
губ.	— губернія, губернський
гусар.	— гусарський
дивіз.	— дивізійний
дис.	— дисертація
докт. дис.	— докторська дисертація
д-р медицини (ступінь)	— доктор медицини
драгун.	— драгунський
дух.	— духовний
екстраорд.	— екстраординарний
єгер.	— єгерський
ін.	— інший, інші
ін-т	— інститут
кавалер.	— кавалерійський
кавказ.	— кавказький
кадет.	— кадетський
київ.	— київський
кінноарт.	— кінноартилерійський
КМА	— Києво-Могилянська академія
кн.	— книга
латин.	— латинський
лік.	— лікарський, лікувальний

львів.	— львівський
м.	— місто
м-во	— міністерство
мед.	— медичний
міськ.	— міський
ММХА	— Московська медико-хірургічна академія
мол.	— молодший
моск.	— московський
МХА	— Медико-хірургічна академія
навч.	— навчальний
наук.	— науковий
обл.	— область, обласний
Пб., петерб.	— Петербург, петербурзький
піхот.	— піхотний
повіт.	— повітовий
полк.	— полковий
полтав.	— полтавський
р.	— рік
р-н	— район
рос.	— російський
рязан.	— рязанський
с.	— село
СПб.	— Санкт-Петербург
СПб. МХА	— Санкт-Петербурзька медико-хірургічна академія
ст.	— старший
суд.	— судова
сухопут.	— сухопутний
т-ство	— товариство
укр.	— український
ун-т	— університет
УРЕ	— Українська Радянська Енциклопедія
учб.	— учбовий
ф-т	— факультет
філос.	— філософський
флот.	— флотський
фр.	— французький (у вихідних даних)
харків.	— харківський
херсон.	— херсонський
хірург.	— хірургічний
черніг.	— чернігівський
ярослав.	— ярославський

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Книги:

1. *Анатомы Украины*: Ч.1: Библиогр. указ. / Харьк. гос. науч. мед. б-ка М-ва здравоохр. УССР; Сост.: М.П. Бурых, В.Д. Зинченко-Гладких. — Харьков, 1972.
2. *Аркас М.* Історія України-Руси. — К., 1990.
3. *Байлсуна Л.* Юрій Іванович Венелін. — Братислава, 1968.
4. *Биобиблиографический словарь ученых Харьковского университета.* — Т.1. Ректоры (1805-1919, 1933-1995) / Сост. В.Д. Прокопова, Р.А. Ставинская, М.Г. Швалб, Б.П. Зайцев и др. — Харьков, 1995.
5. *Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Московского университета, за истекающее столетие, со дня учреждения января 12-го 1755 года, по день столетнего юбилея января 12-го 1855 года, составленный трудами профессоров и преподавателей, занимавших кафедры в 1854 году, и расположенный по азбучному порядку*: Ч.1. — М., 1855.
6. *Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Юрьевского, бывшего Дерптского, университета за сто лет его существования (1802-1902)*: Т.2 / Под ред. Г.В. Левицкого. — Юрьев, 1903.
7. *Биографический словарь профессоров и преподавателей Импер. ун-та св. Владимира (1834-1884)*. — К., 1884.
8. *Биографический словарь профессоров и преподавателей медицинского факультета Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1895-1905)* / Под ред. И.П. Скворцова и Д.И. Багалея. — Харьков, 1905-1906.
9. *Большая ветеринарная энциклопедия.* — М., 1973.
10. *Большая медицинская энциклопедия*: В 30 т. / Гл. ред. Б.В. Петровский. — 3-е изд. — М., 1974-1989.
11. *Большая Советская Энциклопедия*: В 30 т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. — 3-е изд. — М., 1970-1978.
12. *Большая Энциклопедия: Словарь общедоступных сведений по всем отраслям знания*: В 20 т. / Под ред. С.Н.Южакова. — 2-е изд., стереотип. — СПб., 1902-1909.
13. *Бородулин Ф.Р.* История медицины: Избр. лекции. — М., 1961.
14. *Бородулин Ф.Р.* К истории нервизма в отечественной медицине. — М., 1955.

15. *Бурчинский Г.И., Передерий В.Г.* Киевская школа терапевтов: (К 150-летию Киев. мед. ин-та). — К., 1991.
16. *Бурых М.П.* *Анатомы России.* — Харьков, 1974.
17. *Венгеров С.А.* Критико-биографический словарь русских писателей и ученых (от начала русской образованности до наших дней): В 6 т. — СПб., 1889-1904.
18. *Ветеринарная энциклопедия.* — М., 1976.
19. *Воронцов В.Е.* Исторический очерк кафедры эпизоотологии и бывшего вет. отделения Санкт-Петербургской медико-хирургической академии. — СПб., 1898.
20. *Геннадий Г.* Справочный словарь о русских писателях и ученых, умерших в XVIII и XIX столетиях, и список русских книг с 1725 по 1825 г.: В 3 т. — Берлин, 1876-1906.
21. *Голяченко О.М.* Лікарі Вінниччини. — Тернопіль, 1999.
22. *Дашкевич Н.П., Леонов И.Ф.* Биографический словарь профессоров и преподавателей Импер. ун-та св.Владимира (1834-1884). — К., 1884.
23. *Двести лет медицинского факультета Московского университета.* — М., 1955.
24. *Деркач Б.А. П.П. Білецький-Носенко: Життя і творчість.* — К., 1988.
25. *Змеев Л.Ф.* Русские врачи писатели: [В 2 вып., с доп.]. — СПб., 1886-1892.
26. *Змеев Л.Ф.* Словарь врачей, получивших степень доктора медицины (и хирургии) в Императорском Московском университете (за 1794-1883 гг.). — СПб., 1885.
27. *Змеев Л.Ф.* Чтения по врачебной истории России. — СПб., 1896.
28. *Історія Київського університету (1834-1959) / Під ред. О.З. Жмудського.* — К., 1959.
29. *Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. / Під ред. П.І. Тронька та ін.* — К., 1968-1974.
30. *Історія української медицини: Матеріали конф. (Київ, 29 квітня 1995 р.) / Всеукр. лікар. т-во / Під. ред. Л. Пирога та ін.* — К., 1995.
31. *Историки медицины России и СССР: Библиогр. указ. осн. работ / Всесоюз. НИИ соц. гигиены и организации здравоохран. им. Н.А. Семашко; Сост. Н.П. Введенская.* — М., 1986.
32. *Историко-медицинские музеи и выставки: Сб. науч. трудов / Под ред. Б.Д. Петрова и др.* — М., 1984.
33. *История медицины: (Материалы к курсу истории медицины): Т.1 / Под ред. Б.Д. Петрова.* — М., 1954.
34. *История украинской психиатрии: Т.1: Сб. науч. работ / Под ред. И.И. Кутько, П.Т. Петрюка.* — Харьков, 1994.
35. *Исаев П.О.* Анатомические институты СССР. — Алма-Ата, 1937.

36. *Крестовский П.* Материалы к истории кафедры частной патологии и терапии Импер. Военно-медицинской академии (бывшей Императорской Медико-хирургической) (1798-1898 гг.): Дис. ... д-ра медицины. — СПб., 1898.
37. *Крыштопа Б.П.* Высшее медицинское образование в Украинской ССР. — К., 1985.
38. *Лахтин М.Ю.* Краткий биографический словарь знаменитых врачей всех времен. — СПб., 1902.
39. *Макаренко И.М., Полякова И.М.* Биографический словарь заведующих кафедрами и профессоров Киевского медицинского института (1841-1991). — К., 1991.
40. *Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905)* / Под ред. И.П. Скворцова, Д.И. Багалея. — Харьков, 1905-1906.
41. *Модзалевский В.Л.* Малороссийский родословник: В 4-х т. — К., 1905-1914.
42. *Невский В.А., Федотов Д.Д.* Отечественная невропатология и психиатрия XVIII — первой половины XIX века (1700-1860): Библиогр. указ. М., 1964.
43. *Очерк истории кафедры зоологии и сравнительной анатомии Импер. Военно-медицинской академии (бывшей Медико-хирургической академии (1808-1897):* Сост. проф. Н.А. Холодковский. — СПб., 1897.
44. *Очерки истории высшего медицинского образования и научных школ на Украине* / Под ред. В.Д. Братуса и др. — К., 1965.
45. *Очерки истории медицинской науки и здравоохранения на Украине* / Под ред. Б.Д. Петрова и др. — К., 1954.
46. *Павловский И.Ф.* Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. — Полтава, 1912.
47. *Палкин Б.Н.* Русские госпитальные школы XVIII века и их воспитанники. — М., 1959.
48. *Памятные историко-медицинские места г.Киева: (К 150-летию Киев. мед. ин-та)* / Сост.: Б.П. Крыштопа, М.А. Дьяченко. — К., 1990.
49. *Петров Н.И.* Киевская академия во второй половине XVII века. — К., 1895.
50. *Плющ В.* Нариси з історії української медичної науки та освіти: Кн. 1. — Мюнхен, 1970.
51. *Половцев А.А.* Русский биографический словарь. — СПб., 1900.
52. *Попов М.А.* Прозектор Петр Васильевич Дударев // Материалы к истории Харьков. ун-та. — Харьков. — 1898.
53. *Попов М.А.* Профессор Иван Федорович Леонов, его служебная и литературная деятельность: Материалы к истории Харьковского университета. — Харьков, 1898.

54. Попов М.А. Профессор Петр Андреевич Наранович, его служебная и литературная деятельность: Материалы к истории Харьковского университета. — Харьков, 1898.
55. Прейсман А. Московская медико-хирургическая академия: (Истор. очерк). — М., 1961.
56. Прозоров Г. Материалы для истории Императорской Санкт-Петербургской медико-хирургической академии за 50 лет ее существования. — СПб., 1850.
57. Протоколы киевских врачей. — К., 1867-1868. — № 8.
58. Пундій П. Українські лікарі: Кн. I: Біобібліогр. довідник. — Львів. — Чикаго, 1994.
59. Российский Д.М. Библиографический указатель русской литературы по истории медицины с 1789 г. до 1928 г. — М., 1928. — 55 с.
60. Российский Д.М. Биографический словарь профессоров и преподавателей Московского государственного университета (1755-1855). — М., 1855.
61. Российский Д.М. 200 лет медицинского факультета Московского университета. — М., 1955.
62. Российский Д.М. История всеобщей и отечественной медицины и здравоохранения: Библиография (1996-1954 гг.). — М., 1956.
63. Рудик С.К. Становлення лікування людини і тварин: Історичні нарис. — К., 1996.
64. Русские книги. С биографическими данными об авторах и переводчиках / Ред. С.А. Венгеров. — Т.3, вып.21-30. — СПб., 1899.
65. 125 лет Харьковского медицинского института (1810-1935). — Харьков, 1935.
66. Столетие Киевской первой гимназии (1809-1811-1911 гг.) Т.1. Именные списки и биографии должностных лиц и воспитанников гимназии. — К., 1911.
67. Столетие русской военной ветеринарии (1812-1912) / Сост. А.М. Руденко. — СПб. — 1912.
68. 100 лет Киевского медицинского института (1841-1941). — К., 1947.
69. Таренецкий А. Кафедра и музей нормальной анатомии при Императорской Военно-медицинской (бывшей Медико-хирургической академии в С.-Петербурге) за 100 лет: Истор. очерк. — СПб., 1895.
70. Терновский В.Н. Библиография диссертаций медицинского факультета Московского университета. — М. — Л., 1939.
71. Указатель диссертаций отечественных медиков-воспитанников Киевской академии (1754-1829) / Киев. ин-т усоверш. врачей, Киев мед. ин-т, Респ. науч. мед. б-ка М-ва здравоохр. УССР / Сост.: Б.П. Крыш-топа, М.А. Дьяченко. — К., 1988.

72. *Українська літературна енциклопедія*. — К., 1988.
73. *Українська Радянська Енциклопедія*: В 17 т. / Гол. ред. М.П. Бажан. — К., 1959-1965.
74. *Українська Радянська Енциклопедія*: В 12 т. / Гол. ред. М.П. Бажан. — 2-е вид. — К., 1977-1985.
75. *Харьковский государственный университет (1805-1980): Истор. очерк* / Отв. ред. И.Е. Тарапов. — Харьков, 1980.
76. *Харьковский государственный университет им. А.М. Горького за 150 лет (1805-1955)* / Отв. ред. С.И. Короливский. — Харьков, 1955.
77. *Хижняк З.І.* Києво-Могилянська академія. — К., 1981.
78. *Чистович Я.* История первых медицинских школ в России. — СПб., 1883.
79. *Чистович Я.* Очерки из истории русских медицинских учреждений XVIII столетия. — СПб., 1870.
80. *Шегедин М., Рузанов О.* Львівський медичний колегіум. — Львів, 1994.
81. *Шмигельский М.* Исторический очерк кафедры госпитальной терапевтической клиники Императорской Военно-медицинской (бывшей Императорской Медико-хирургической) академии (1840-1897) и первые представители терапевтической клиники (1806-1840). — СПб., 1897.
82. *Энциклопедический словарь. Брокгауз и Ефрон: Биографии*: В 12 т. — М., 1991-1994.
83. *Энциклопедический словарь*: В 41 т. / Под ред. И.Е. Андреевского. — СПб., 1890-1904.
84. *Юдин Т.И.* Очерки отечественной психиатрии. — М., 1951.

Статті:

85. *Александровский Б.П.* Врач-декабрист Ф.Б. Вольф // *Врачебное дело*. — М., 1950. — № 12.
86. *Бородий Н.К.* К истории Елисаветградской медико-хирургической школы // *Сов. здравоохранение*. — 1979. — № 7, 9.
87. *Бородий Н.К.* К истории Кавказских Минеральных вод // *Сов. здравоохранение*. — 1987. — № 6.
88. *Бородий Н.К.* Медики на Украине в XVIII веке // *Сов. здравоохранение*. — М., 1980. — № 9.
89. *Бородий М.К.* Участь вихованців Київської академії в розвитку вітчизняної медицини XVIII ст. // *Укр. історич. журн.* — 1980. — № 3.

90. Глебов И.Т. Некролог Орловского, помощника сравнительной анатомии и физиологии в физико-математическом факультете Императорского Московского университета // Моск. врачебный журн. — 1857. — № 5, 6.
91. Дионисов С.М. Штаб-лекарь Х.-Ф.Б. Вольф — декабрист-республиканец // Сов. здравоохранение. — 1975. — № 4.
92. Калугин В.И. Героическое прошлое отечественной эпизоотологии // Ветеринария. — 1966. — № 5.
93. Кальценбаген О.Г. О.П. Богородицкий — один из первых русских психиатров // Сов. здравоохранение. — 1984. — № 10.
94. Коляденко В.Г., Пелещук А.П., Бобрик И.И. и др. К 150-летию Киевского мед. института // Врачебное дело. — 1991. — № 10.
95. Кутинський Михайло. Некрополь України: Довідник про місця поховання або смерті історичних і культурних діячів України від давнини до сучасності // Дніпро. — 1991. — № 8.
96. Ландишевский А. Исторический очерк Академической хирургической клиники // Летопись русской хирургической клиники. — СПб., 1898. — Т.3, кн.5.
97. Лушников А.Г. Декабрист-врач Ф.Б. Вольф // Фельдшер и акушерка. — 1952. — № 7.
98. Подражанский А.С., Сильвай К.К. Профессор Ференц Керестури: (К 150-летию со дня смерти) // Гигиена и санитария. — 1961. — № 2.
99. Прейсман А.Б. Из прошлого ветеринарии Москвы // Ветеринария. — 1947. — № 9.
100. Селецкий А.И. Бутковский — первый профессор отечественной психиатрии первой половины XIX века // Невропатология и психиатрия. — 1951. — № 6.
101. Сильвай К.К. Венгерский врач Ференц Керестури (Keresztury Ferenc) — профессор кафедры анатомии и хирургии Московского университета: (К 225-летию со дня рождения) // Сов. медицина. — 1961. — № 9.
102. Сильвай К.К. Из истории физиологии в России в XVIII веке. Профессор Ф. Керестури (1735-1811) // Физиол. журн. СССР им. И.М. Сеченова. — 1962. — № 2.
103. Червакова Т.В. Первая диссертация по акушерству, защищенная в России // Акушерство и гинекология. — 1951. — № 5.
104. Чуприков А. Профессор Петро Бутківський — засновник психіатрії слов'янських країн // Мед. газета. — 1998. — № 2-3, січень.

Доповнення:

105. *Веприк В.П.* Очерк истории кафедры акушерства и гинекологии лечебного факультета Харьковского государственного медицинского института за 150 лет (1805-1955): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. — Харьков, 1961.
106. *Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю.* Історія медицини: Посібник для студ. мед. ін-тів. — 4-е вид., випр. і доп. — К., 1991.
107. *Громбах С.М.* Русская медицинская литература XVIII века. — М., 1953.
108. *Краснобаев Б.И.* Русская культура второй половины XVIII — начала XIX века. — М., 1983.
109. *Крючок Г.Р.* Очерки истории медицины Белоруссии. — Минск, 1976.
110. *Лозинский А.А.* К истории некоторых важнейших медицинских систем XVIII и XIX веков: Дис. ... д-ра медицины. — СПб., 1905.
111. *Лопатто К.Э.* Кафедра хирургической патологии и терапии при Военно-Медицинской (быв. Медико-хирургической) академии. 1798-1898: Материалы для ее истории: Дис. ... д-ра медицины. — СПб., 1898.
112. *Лушников А.Г.* Клиника внутренних болезней в России первой половины XIX века. — М., 1959. — 293 с.
113. *Ольшанецький О.М.* Основоположники російського акушерства. — К., 1950.
114. *Сильвай К.К.* Из истории русско- и советско-венгерских медицинских связей (середина 18 в. — 1961 год): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. — М., 1963.
115. *Чикин С.Я.* Врачи-философы. — М., 1990.

ЗМІСТ

1. Вступ	3
----------------	---

2. Персоналії:

Аке Бальтазар (1740-1815)	8
Аккорд Ілля Самійлович (- 1811)	8
Андрієвський Михайло Андрійович (1812-1858)	9
Анисимо-Яновський Петро Йосипович (1770-1809)	10
Антонський-Прокопович Антон Антонович (1763-1848)	10
Ба(о)генський Сигізмунд Казимирович (1810-1858)	12
Багрянський Михайло Іванович (1760-1812)	12
Белькевич Франц (-)	14
Беркович Петро Іванович (-)	14
Бієйко Фелікс Іванович (1817-1855)	15
Білецький-Носенко Павло Павлович (1774-1856)	15
Білев Федір Єгорович (1802-)	17
Білоусович Іван Григорович (- 1858)	17
Біляєв Олексій Єгорович (- 1845)	18
Богородицький Онисим Пантелеймонович (1785- 1826)	18
Богусевич Лука Павлович (- 1853)	20
Букове(и)цький Йосафат (1790-1831)	20
Букоємський Самуїл Іванович (-)	21
Бутківський Петро Олександрович (1801- 1844)	21
Варжанський Родіон Васильович (1790-1850)	23
Венечанський Степан Олексійович (-)	24
Венсович Іван Федорович (1769-1811)	25
Вишневський Карл Флоріанович (-)	26
Войцехівський Василь Флоріанович (-)	26
Войцехівський Осип Павлович (1793-1850)	27
Вольф Христіан Фердінанд Богданович (1796-1854)	28
Геннуш Х.І. (-)	30
Герман Іван Тарасович (- 1809)	31
Гладкий Антон (- 1846)	31
Гляди́ковський Прокіп Іванович (-)	32
Гне́дич Іван Федорович (1794-1821)	32
Голові́нський Антон (- 1854)	33
Городецький Олександр (- 1858)	33
Городи́ський Маври́кій Каєта́нович (- 1866)	34
Го́фман Вільгельм Лю́двіг (-)	34
Гречина Тадей Михайлович (- 1845)	35
Григорович Панфіл Платонович (1798-1847)	35
Григоровський (Григорович) Василь Андрійович (- 1794)	36

Гриневич Іван Романович (1797 -)	36
Грінберг Лев Павлович (1796-1850)	37
Громницький Федір Еммануїлович (- після 1831)	37
Громов Яків Микитович (1788 -)	38
Гротковський Людвіг Францович (Карлович) (1797 - 1860)	39
Грушинський Семен Васильович (-)	39
Гуца-Венелин Юрій Іванович (1802 - 1839)	40
Далькевич Марцелій Вікторович (1833 - 1867)	41
Данилевський Прокіп (-)	41
Данилов Михайло Петрович (1814 -)	42
Добровольський Вікентій Петрович (1790 - 1853)	42
Добровольський Максим Григорович (-)	43
Доброславський Василь Васильович (-)	43
Долнер Франц Йосифович (1800 -)	44
Дударев Петро Васильович (1816 - 1849)	45
Дусик Хома Петрович (1765-1801)	46
Еллізен Єгор Єгорович (-)	46
Євсієвський Влас Арсентійович (-)	47
Жила Тит Олександрович (1817 -)	47
Жуковський Василь Григорович (1764 -)	47
Залуговський Іван Олексійович (1804 - 1854)	48
Земський Микола Іванович (1791 -)	48
Іванченко Кирило Гаврилович (1788 - 1845)	49
Каллаш Фрідріх Федорович (- 1845)	49
Качковський Адам (- 1842)	50
Качковський Карл Григорович (1797-1867)	50
Качковський Михайло (- 1848)	51
Керестурі Ференц (Франц) Францович (1735-1811)	51
Кернер (Кьорнер) Йоганн Веніамін (- 1795)	53
Кнауер Томаш (1741-1802)	53
Кожевников Микола Якович (1821 - 1848)	54
Козаковський Семен Федорович (1771-1848)	54
Козельський Яків Павлович (1729 - 1795)	55
Колб (Кольбе) Петро [Ф.] (1761 -)	56
Колу(ю)мна-Вигура Степан Григорович (-)	57
Костшевський Якоб (- 1798)	57
Костянтинович Іван (-)	58
Котелевський Олексій (-)	58
Крамаренко(в) Іван Климентійович (1809-1844)	59
Крамарев Михайло Васильович (1780 -)	59
Красовський Наполеон Григорович (1817 -)	60
Крігер Веніамін Християнович (1801-1835)	60
Кудрявцев Іван Петрович (-)	60
Курдюмов Василь Кузьмич (1822-1862)	61
Курдюмов Степан Васильович (-)	62

Кучевський Ісидор Іванович (-1829)	62
Лакман Фердинанд Вільгельм (Lackmann Ferdinand Wilhelm) (-)	63
Ламовський Михайло Петрович (1790-1844)	64
Лаптев Михайло (1802 - 1848)	64
Левинець Антон Костянтинівич (-)	65
Леонов Іван Федорович (1809 - 1854)	66
Майер Антон Еммануїлович (- 1838)	68
Максимович Михайло Петрович (1804-1864)	68
Матакевич (Матакієвич) Фелікс (- 1833)	69
Мухін Василь Йосипович (-)	70
Мьонніх Ігнатій (Ignatius Moennich) (-)	71
Наранович Петро Андрійович (1804 - 1858)	71
Нейбейзер Давид Андрійович (1790-1830)	73
Ольшевський-Кроїдко Іосафат Серафимович (1824 - 1860)	74
Орловський Олексій Миколайович (1821-1856)	75
Пальм Адам (1750-1834)	77
Петров Артем Іванович (1779 - 1849)	77
Постоловський Яків (-)	79
Рафалович Артем Олексійович (1816 - 1851)	80
Рейпольський Іван Миколайович (1789 - друга пол. 60-х)	81
Різенко Іван Павлович (1787 - 1829)	82
Рклицький Іван Васильович (1805-1861)	82
Рклицький Леонтій Леонтійович (1815 - 1857)	83
Савин Іван Іванович (1801-1831)	84
Савинський Прокіп (Пров) (- 50-ті роки)	84
Сварик Андрій Васильович (1752 -)	85
Сварицький-Сварик Гнат Матвійович (1792-1852)	85
Серафимович Михайло Гаврилович (-)	86
Сухомлинов Федір (-)	86
Сушинський Семен Матвійович (1778-1831)	87
Тихонович Осип Кирилович (-)	87
Томашевський Іван (- 1849)	88
Требинський (Трембинський) Яків (1770-1823)	88
Трубницький Дмитро Михайлович (1810-1853)	89
Уден Федір (Конрад Фрідріх) Карлович (1754-1823)	89
Фабрі Йоганн (Fabri Johann) (- 1750)	91
Філомафітський Олексій Матвійович (1807-1849)	92
Франція Альфонс (- 1799)	94
Холодович Василь (1779-1834)	95
Хрионович Осип (1790-1823)	96
Шиллінг Йоганн (Johann Schilling) (-)	96
Шумлянський Осип (Йосип) (- 1781)	97
Яворський Григорій Іванович (1770-1834)	98
Яновський Андрій Іванович (1780-1831)	99

Додатки:

1. Здобуття українськими вченими-медиками наукового ступеня у вищих навчальних закладах Європи та Росії.....	101
2. Пріоритетні напрямки діяльності українських медиків (XVIII – I пол. XIX ст.).....	106
3. Газети, журнали та записки, в яких друкувалися статті з медицини (XVIII – I пол. XIX ст.).....	115
4. Ордени Росії, якими було відзначено українських медиків.....	117
5. Іменний показчик.....	118
6. Найбільш уживані скорочення.....	124
Використана література.....	126

МЕДИЦИНА В УКРАЇНІ

XVIII – перша половина XIX ст.

Бібліобліографічний словник

Додатковий випуск

Замовлення № 851

Тираж 250 прим.

Підписано до друку лютий 2002 р.

Обл.-вид. арк. 5,5 Ціна договірна

